ESO

Taller d'Economia

Entendre l'economia per a millorar el teu barri

3r d'ESO · Comunitat Valenciana

Jose Sande

COMPARTIENDO CONOCIMIENTO

Taller d'Economia

Entendre l'economia per a millorar el teu barri

3r d'ESO · Comunitat Valenciana

Llibre de l'alumnat · Primera edició: 2026

© Jose Sande, 2026

Edita: Compartiendo Conocimiento

Són ficticis l'IES Ribera Norte, Valdelana, els personatges, les aplicacions i els casos creats per al llibre; les fonts i normes citades són reals.

Llicència del PDF gratuït i condicions d'ús: permís per a compartir i imprimir.

Com és este llibre

El teu llibre té sis unitats de 16 pàgines. Totes seguixen el mateix recorregut i acaben amb un episodi de la novel·la i una peça del teu projecte.

PORTADA I OBERTURA	**Les dos primeres pàgines.** La il·lustració de la unitat, el que aprendràs, una situació de partida amb els personatges del relat, preguntes per a començar i el mapa de la unitat.
APARTATS	L'explicació amb casos resolts pas a pas, figures, caixes i activitats al final de cada apartat.
EL TALLER DE 3R B	Un episodi del relat del curs: els alumnes de 3r B descobrixen l'economia del seu barri —les cartes de necessitats, els pòsits de l'equip, el que no ix en el compte, la caixa comuna, l'encaixada de mans i la plaça— abans de dissenyar un servei per a ell.
SITUACIÓ D'APRENENTATGE	Un repte que ix de l'episodi: producte, passos individuals i en grup, dades i una comprovació individual.
INFORME	Dades reals de fonts fiables, amb el que permeten concloure i el que no.
ACTIVITATS	Comprensió, càlcul i aplicació, revisió d'una resposta d'IA i una tasca de transferència que fas tu soles.
ESQUEMA I RESUM	El mapa de tota la unitat i les idees clau.

Les caixes

Clau. La idea que cal recordar.

Dada. Una xifra real, amb la seua font i el seu any.

La ciència diu. Una troballa de recerca i el seu límit: què demostra i què no.

Com decidim. Un mecanisme de l'economia del comportament que influïx en les nostres decisions.

Revisa la IA. Una resposta simulada d'un assistent d'IA, impresa, i el que has de comprovar.

Per al teu projecte. Una fitxa d'«Un servei per al barri» que prepares amb el teu equip.

La norma diu. Un fragment literal d'una norma, amb la seua referència.

Personatges. Lucía, Hugo, Salma, Dani, Martina i Iker estudien 3r B a l'IES Ribera Norte de Valdelana. Amb Inés, la seua professora de Taller d'Economia, descobrixen com funciona l'economia del seu barri i preparen «Un servei per al barri».

Índex

PRIMER TRIMESTRE

Unitat 1 · L'economia en la teua vida 9
1.1 Necessitats i escassetat 11
1.2 Triar és renunciar 13
1.3 Qui decidix què es produïx 14
1.4 Famílies, empreses i Estat 16
1.5 L'economia del teu entorn 17

Unitat 2 · Emprendre en equip 25
2.1 Coneix-te: fortaleses i debilitats 27
2.2 Treballar en equip 28
2.3 Emocions, comunicació i lideratge 30
2.4 Tècniques de creativitat 32
2.5 Innovar al servei de la societat 34

SEGON TRIMESTRE

Unitat 3 · Consumir i produir amb cap 41
3.1 Persones consumidores amb drets 43
3.2 El nostre model de consum 44
3.3 El poder del consum responsable 46
3.4 Empreses que creen valor 48
3.5 Cooperatives i emprenedoria social 49

Unitat 4 · El que és de tots 57
4.1 El sector públic i l'Estat del benestar 59
4.2 Serveis públics i qui els dona 61
4.3 La Seguretat Social 62
4.4 Els impostos: per què i quins 63
4.5 Frau fiscal i redistribució 65

TERCER TRIMESTRE

Unitat 5 · Treball, diners i preus 73
5.1 El mercat de treball 75
5.2 Buscar treball i conéixer els teus drets 77
5.3 Desigualtat de gènere en el treball 78
5.4 Els diners i els mitjans de pagament 80
5.5 Tipus d'interés i inflació 81

Unitat 6 · Una altra manera de créixer 89
6.1 Globalització 91
6.2 Mesurar el creixement 93
6.3 Alternatives al creixement 95
6.4 Els Objectius de Desenvolupament Sostenible 96
6.5 El nostre servei a la comunitat 97

Ferramentes 105

El teu projecte

Durant el curs dissenyes amb el teu equip «Un servei per al barri»: sis fitxes que acaben en un servei pensat per a les persones que viuen prop del teu institut. Cada unitat aporta una fitxa; en tancar les unitats 3 i 6 fas un lliurament.

Les sis fitxes

Fitxa E1. El que necessita el nostre barri (unitat 1) 21
Fitxa E2. El nostre equip i les nostres idees (unitat 2) 37
Fitxa E3. Un servei que no deixa petjada (unitat 3) 53
Fitxa E4. Què fan ja les administracions i quant costa (unitat 4) 69
Fitxa E5. Dades i notícies que ens donen la raó (unitat 5)..... 85
Fitxa E6. El nostre servei, a punt per a presentar (unitat 6) 101

Com treballaràs. Cada fitxa s'inicia en una caixa «Per al teu projecte» i es completa amb les tasques de la unitat; la situació d'aprenentatge aporta un model o una part. Utilitza dades del llibre, dades públiques i observacions anònimes del barri: mai dades personals ni econòmiques de la teua família ni d'altres persones. S'avaluen la claredat i l'exactitud de la fitxa per a qui la llija.

Una fitxa es millora. Guarda cada versió amb la seua data i anota quina dada o quin comentari et va fer canviar-la.

El meu registre de versions

Fitxa E1. Versió _____ Data _____ Revisat per _____
Fitxa E2. Versió _____ Data _____ Revisat per _____
Fitxa E3. Versió _____ Data _____ Revisat per _____
Fitxa E4. Versió _____ Data _____ Revisat per _____
Fitxa E5. Versió _____ Data _____ Revisat per _____
Fitxa E6. Versió _____ Data _____ Revisat per _____

El taller de 3r B

Cada unitat acaba amb un episodi d'«El taller de 3r B», el relat del curs. Sis alumnes de 3r B de l'IES Ribera Norte de Valdelana aprenen economia amb Inés Varela i acaben dissenyant un servei per al seu barri.

Sis episodis. D'octubre a abril, cada episodi planteja una decisió amb els conceptes de la seua unitat i acaba amb un final obert.

Després de l'episodi. La situació d'aprenentatge ix del que els passa als personatges; l'informe aporta una segona mirada amb dades i fonts.

Ficció. L'institut, Valdelana, els personatges i les aplicacions són ficticis. Les respostes d'IA que apareixen estan impreses i són simulades.

Qui és qui

Les persones del relat «El taller de 3r B».

3r B de l'IES Ribera Norte

Lucía. Organitzada, ho compara tot; porta els comptes del grup.

Hugo. Humor i decisions ràpides; coneix de prop el bar de la seua família, perquè sol acompanyar-hi els seus familiars.

Salma. Observadora i directa; parla tres llengües i es fixa en el que altres passen per alt.

Dani. Domina les aplicacions i els trucs del mòbil.

Martina. Esportista, constant i amb les idees clares.

Iker. Produïx música a casa; ironia tranquil·la.

Inés. Professora de Taller d'Economia: pregunta més del que respon i demana proves.

Andrés, Joel, Irene i Remedios. Andrés Mora, professor; Joel i Irene, companys de 3r B; Remedios Castro, presidenta de l'associació de veïns.

Un relat. L'institut, els personatges i les aplicacions del llibre són ficticis. Les respostes d'IA que apareixen estan impreses i són simulades.

UNITAT 1

L'economia en la teua vida

El taller de 3r B · Cartes sobre la taula

EN ESTA UNITAT APRENDRÀS A...

- Explicar per què cal triar quan els recursos són escassos i què és el cost d'oportunitat.
- Reconéixer com canvien les necessitats en cada etapa de la vida.
- Distingir les tres preguntes que respon tota societat i els tres sistemes econòmics.
- Descriure com es mouen els diners i els béns entre famílies, empreses i sector públic.
- Llegir una notícia econòmica i valorar com afecta el benestar del teu barri.

SITUACIÓ DE PARTIDA

És octubre a 3r B de l'IES Ribera Norte. Inés Varela, la professora de Taller d'Economia, ha dit que enguany la classe no sols estudiarà economia: dissenyarà un servei per al barri. Encara no saben quin. Abans de decidir-ho, Inés vol que entenguen per què mai n'hi ha per a tot, qui decidix què es produïx i com circulen els diners, els béns i els serveis. Per a això ha preparat un joc de cartes amb un pressupost de fitxes que no arriba. Salma pensa que l'important és separar el necessari del que ve de gust. Hugo prefereix fer comptes. Lucía vol apuntar-ho tot. Quan acabes la unitat podràs explicar què es perd cada vegada que tries i com es relacionen els agents de l'economia.

PER A COMENÇAR

1. Tens una vesprada lliure i dos plans que no caben alhora: com decidixes quin fas? Què perds amb el que descartes?
2. Quines cures necessitaves quan eres un bebé que ja no necessites ara? I què necessitarà una persona de huitanta anys que tu no necessites?
3. Pensa en el teu barri: qui decidix quines botigues, parcs o serveis hi ha? Les famílies, les empreses, l'ajuntament...?
4. Quan compres un entrepà a l'esbarjo, on van a parar després eixos diners? Segueix el seu camí tres passos.

Escassetat

1.1

Cost d'oportunitat

1.2

Sistemes econòmics

1.3

Flux circular

1.4

Benestar

1.5

1.1 Necessitats i escassetat

Les necessitats i els desitjos competixen per uns recursos limitats. L'economia estudia com triar entre usos alternatius.

Una **necessitat** és alguna cosa que fa falta per a viure amb dignitat, com menjar, tindre un sostre, rebre atenció mèdica o poder aprendre. Un **desig** és alguna cosa que et ve de gust però no és imprescindible, com unes sabatilles de moda o un videojoc. La frontera entre tots dos no sempre és clara: per a una persona, un mòbil és un capritx, i per a una altra, l'única forma de parlar amb la família.

A més, les necessitats canvien amb l'edat. Un bebé necessita cures constants i un aliment adequat. Una persona jove necessita estudiar, relacionar-se i començar a ser autònoma. En l'edat adulta solen pesar més l'ocupació, l'habitatge o les cures d'altres persones, sense ser exclusius d'eixa etapa. En la vellesa pesen més la salut, la companyia i les cures. I no són iguals per a totes les persones d'una mateixa etapa: qui té una discapacitat o cuida un familiar necessita suports diferents, i cobrir-los forma part de la igualtat d'oportunitats. La figura 1.1 les resumix.

Els economistes distingixen entre necessitats **bàsiques** i unes altres de més àmplies. Les bàsiques, com l'alimentació, l'abric, l'habitatge o la salut, són les que posen en risc la vida o la dignitat si no es cobrixen. Les altres, com certs viatges o activitats d'oci, es poden ajornar, encara que la cultura també dona benestar. Allò que es considera bàsic canvia: hui quasi ningú dubta que accedir a internet per a estudiar siga una necessitat d'algú de la teua edat.

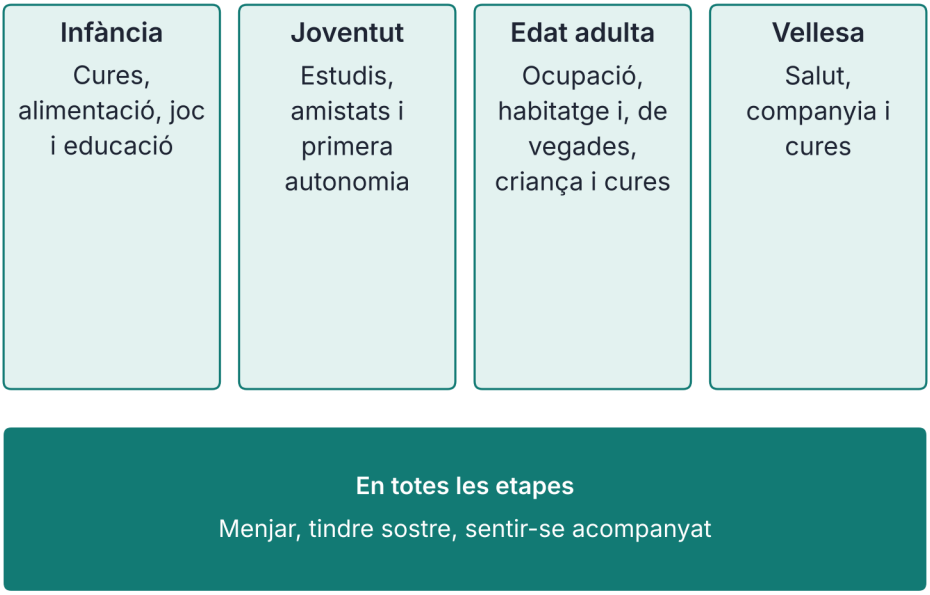

Figura 1.1. Necessitats en cada etapa de la vida

Fixa't que algunes necessitats es repetixen al llarg de tota la vida, com menjar o sentir-se acompanyat, i unes altres depenen de l'etapa. Per això una ciutat necessita col·legis, centres de salut i residències alhora: els seus habitants estan en etapes diferents. I cada etapa té els seus riscos: qui no cobrix a temps una necessitat, com la salut, sol pagar-ho més car després. Conéixer-les ajuda a planificar els serveis d'un barri.

Allò que fem servir per a cobrir necessitats són **béns**, que són productes que es poden tocar, com una camiseta o una bici (també hi ha béns intangibles), i **serveis**, que són treballs fets per altres persones, com un tall de cabell, una classe o un viatge en autobús. Quasi tots necessiten recursos per a produir-se, i per això costen. Hi ha poques excepcions, com l'aire que respires: sol ser un bé lliure, encara que mantindre'l net exigix recursos i decisions col·lectives.

Cobrir necessitats costa **recursos**: diners, temps, treball, matèries primeres, terreny. El problema és que els recursos són **escassos**, és a dir, limitats davant de tot el que volem fer amb ells. Escàs no vol dir que s'acabaran demà: vol dir que no arriben per a tot alhora. La teua paga, la teua vesprada de dissabte i el solar buit del teu barri són escassos, encara que no s'esgoten.

Com que els recursos no arriben, cal **triar**. I triar té conseqüències: si un ajuntament usa un solar per a un aparcament, ja no pot usar-lo per a un parc. Tota societat s'hi enfronta, tinga molt o poc, i per això existix l'economia.

L'**economia** és la ciència social que estudia com les persones, les empreses i els governs trien què fer amb uns recursos que són escassos per a cobrir necessitats i desitjos que els superen. Dit més curt: l'economia estudia com triem quan no n'hi ha per a tot.

CLAU · ESCASSETAT I ELECCIÓ

Els recursos són escassos i les necessitats i els desitjos els superen. Per això cal triar, i cada elecció deixa alguna cosa fora. L'economia estudia com es tria.

L'economia no és una cosa llunyana de les borses i els bancs. Està en el preu del pa, en què la teua mare, el teu pare o el teu tutor tinguen o no feina, en què l'autobús passe cada deu minuts o cada mitja hora, en què hi haja o no un centre de salut prop. Quan sents parlar de pujada de preus, d'atur o d'ajudes, parlen d'economia. I cada decisió econòmica del teu entorn acaba afectant les persones que hi viuen.

ACTIVIDADES

1. Tria una etapa de la figura 1.1 diferent de la teua i escriu tres necessitats d'aquesta etapa. Quina creus que es cobrix pitjor al teu barri?
2. Tens 12 € i vols anar al cinema (9 €) o comprar un còmic (8 €). Si tries el cinema, què deixes de tindre? I si tries el còmic?
3. *Amplia.* Un mòbil pot ser una necessitat per a una persona i un desig per a una altra. Posa un exemple de cada cas i explica què canvia.

1.2 Triar és renunciar

Cada vegada que dius que sí a una cosa, dius que no a una altra. Aprendre a veure el que deixes és el primer pas per a triar bé.

Quan tries entre dues opcions, no basta mirar el preu de la que escollixes. També compta allò que deixes de tindre per no escollir l'altra. Aquesta pèrdua és el **cost d'oportunitat**: el valor de la millor alternativa a què renuncies en triar. No sempre es mesura en euros. Si dediques una hora a jugar, el seu cost d'oportunitat pot ser aquella hora d'estudi. Si dediques deu euros al cinema, pot ser el berenar amb els teus amics.

Dues persones poden triar diferent amb els mateixos recursos, perquè valoren diferent el que deixen. Sí que es pot triar amb els ulls oberts: veure les opcions, calcular el que costa cadascuna i reconéixer el que es perd.

Cas · La vesprada del dissabte

Dani té 10 € i 4 hores lliures el dissabte. Vol triar exactament dues activitats de dues hores entre quatre propostes. Les opcions, amb el que costen en diners i temps, són aquestes. Les dades són inventades.

Opció	Diners	Temps
Anar al cinema	8 €	2 h
Jugar un partit al parc	0 €	2 h
Avançar el treball de classe	0 €	2 h
Berenar amb amics	4 €	2 h

Pas 1. Mira quines parelles hi caben. Hi ha sis combinacions possibles de dues activitats; la taula mostra quant suma cadascuna i si hi cap en 10 € i 4 hores.

Combinació	Diners	Temps	Hi cap?
Cinema i partit	8 €	4 h	Sí
Cinema i treball	8 €	4 h	Sí
Cinema i berenar	12 €	4 h	No: passa de 10 €
Partit i treball	0 €	4 h	Sí
Partit i berenar	4 €	4 h	Sí
Treball i berenar	4 €	4 h	Sí

Pas 2. Tria una. Dani escull cinema i partit: gasta 8 € i li'n sobren 2. Pot fer-ho perquè ocupa les 4 hores.

Pas 3. Identifica a què renuncia. El cost d'oportunitat d'un pla és el valor del millor pla alternatiu que es descarta, no la suma de tot el descartat. En triar cinema i partit, Dani deixa fora altres quatre plans. Si el millor per a ell és partit i berenar, eixe és el seu cost d'oportunitat; si prefereix tindre el treball avançat, serà partit i treball. No hi ha una resposta única.

COM DECIDIM

«Si és gratis, ho vull». Quan una cosa costa 0 €, tendim a triar-la encara que no siga la que més ens convé: oblidem el temps que ens porta i el que deixem de fer. Abans d'acceptar una cosa gratis, pregunta't: què faig en lloc d'açò?

El cost d'oportunitat no el patixes només tu. Un ajuntament que arregla un carrer té menys diners per a un altre. Si una empresa té un pressupost limitat, invertir-lo en una màquina pot impedir-li contractar una persona més. Les **decisions d'assignació** consistixen a repartir els recursos escassos entre usos que competixen entre si, i sempre deixen alguna cosa fora.

ACTIVIDADES

4. Explica amb l'expressió «cost d'oportunitat» què perds si dediques el diumenge al matí a jugar en lloc d'estudiar. Després, digues si en el teu cas compensa.
5. Mara té 15 € i 3 hores. Pot anar a una piscina (6 €, 1 h), a un taller de ceràmica (8 €, 2 h) o veure una exposició gratuïta (0 €, 2 h). Escriu les combinacions de dues activitats que hi caben i tria'n una. A què renuncies?
6. *Amplia.* Pensa en una decisió de la teua família (canviar de cotxe, anar de vacances, estudiar un curs). Quin va ser el cost d'oportunitat de triar el que va triar?

1.3 Qui decidix què es produïx

Una societat sencera s'enfronta a l'escassetat. Cadascuna resol el problema a la seua manera.

Igual que tu tries amb la teua paga, una societat ha de triar amb els seus recursos. En un barri passa el mateix: algú decidix si un solar es convertix en un parc o en un aparcament, i aquesta decisió es pren de maneres diferents segons el sistema. Tota economia respon a tres preguntes. **Què es produïx?**, és a dir, quins béns (coses que es poden tocar, com el pa) es produïxen i quins serveis (treballs o ajudes, com una classe) es presten. **Com es produïx?**, és a dir, amb quines persones, màquines i materials. I **per a qui es produïx?**, és a dir, qui té accés a allò que es produïx.

La manera de respondre defineix el **sistema econòmic**. En una **economia de mercat**, la majoria de les decisions les prenen les empreses i les famílies lliurement: es produïx el que es ven i es ven a qui pot pagar-ho. Un mercadet n'és un exemple xicotet: cada parada decidix què oferix i a quin preu, i les persones decidixen què compren.

En una **economia planificada**, un organisme central decidix què es produïx, quant i per a qui, i pot fixar els preus. Un exemple xicotet és un campament on l'organització decidix el menú i el repartiment de tasques: en això no tria cada participant, encara que conserve altres decisions, i tots saben què hi haurà. El risc és que qui planifica no conega bé què necessita cada persona. A més, si els preus no es formen en un mercat, és més difícil saber què falta, què sobra i què vol la gent.

La majoria dels països actuals tenen una **economia mixta**: les empreses i les famílies decidixen gran part del que es produïx, però l'Estat també actua, per exemple oferint educació i sanitat públiques, protegint les persones consumidores i posant regles. Espanya és una economia mixta: les empreses produïxen quasi tot el que compres, i el sector públic oferix l'escola, el centre de salut o l'enllumenat.

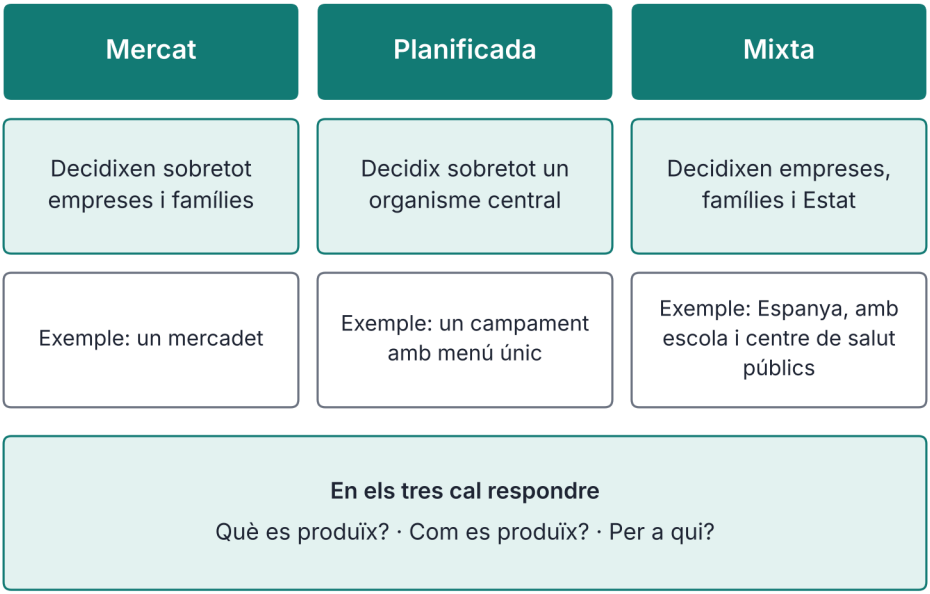

Figura 1.2. Tres maneres de respondre a què, com i per a qui

Cap sistema és perfecte, i quasi tots barregen elements. Allò interessant és preguntar-se qui decidix, amb quina informació i a qui deixa fora, cosa que et servirà quan dissenyes un servei per al teu barri: qui ho decidix, qui ho paga i qui se'n beneficia?

REVISA LA IA

Resposta simulada d'un assistent d'IA: «En una economia de mercat l'Estat no fa res: tot ho decidixen les empreses».
Què cal comprovar. Qui oferix l'escola i el centre de salut públics del teu barri? Qui posa les normes de seguretat del que compres? S'assembla aqueixa resposta a una economia mixta? Recorda que també en el mercat hi ha lleis.

ACTIVIDADES

7. Classifica aquests casos en economia de mercat, planificada o mixta i justifica la teua resposta: a) un mercadet on cada parada fixa el seu preu; b) un campament on l'organització decidix els menjars; c) un país on les empreses fabriquen quasi tot i la sanitat és pública.

1.4 Famílies, empreses i Estat

Els diners ixen d'una butxaca i entren en una altra. En l'economia, quasi res no es queda quiet.

En l'economia actuen tres grans grups, els **agents econòmics**. Les **famílies** consumixen béns i serveis i aporten el seu treball. Les **empreses** produïxen eixos béns i serveis i donen ocupació. El **sector públic**, que reunix l'Estat i les administracions autonòmiques i locals, presta serveis a tots i els paga sobretot amb impostos.

Els tres es relacionen sense parar: les famílies treballen en les empreses i cobren sous, amb els quals compren el que elles produïxen. Famílies i empreses paguen impostos i el sector públic els torna serveis i ajudes. És un cercle, el **flux circular de la renda**: el que gasta un és l'ingrés d'un altre.

Cas · Cent euros que fan la volta

Una família de Valdelana gasta 100 € en la botiga. Xifres inventades: l'impost del 20 % és fictici (no és l'IVA) i no hi ha lloguer ni benefici.

Repartiment dels 100 €	Càlcul	Import
Impostos sobre la venda	20 % de 100 €	20 €
Sous de la botiga	50 % de 100 €	50 €
Pagament a proveïdors	30 % de 100 €	30 €
Impostos d'eixos sous	20 % de 50 €	10 €
Els queda a les famílies per a gastar	50 € − 10 €	40 €

Pas 1. Reparteix els 100 €. Dels 100 € que gasta la família, 20 € van al sector públic com a impostos, 50 € es convertixen en sous i 30 € paguen els proveïdors. Comprova: 20 + 50 + 30 = 100 €.

Pas 2. Mira els sous. Qui treballa a la botiga cobra 50 € i paga el 20 %, que són 10 €, en impostos i cotitzacions. En queden 40 per a gastar.

Pas 3. Suma el que rep el sector públic: 20 + 10 = 30 € de cada 100 €. Amb eixos diners paga, per exemple, l'enllumenat, i qui el cobra també gasta.

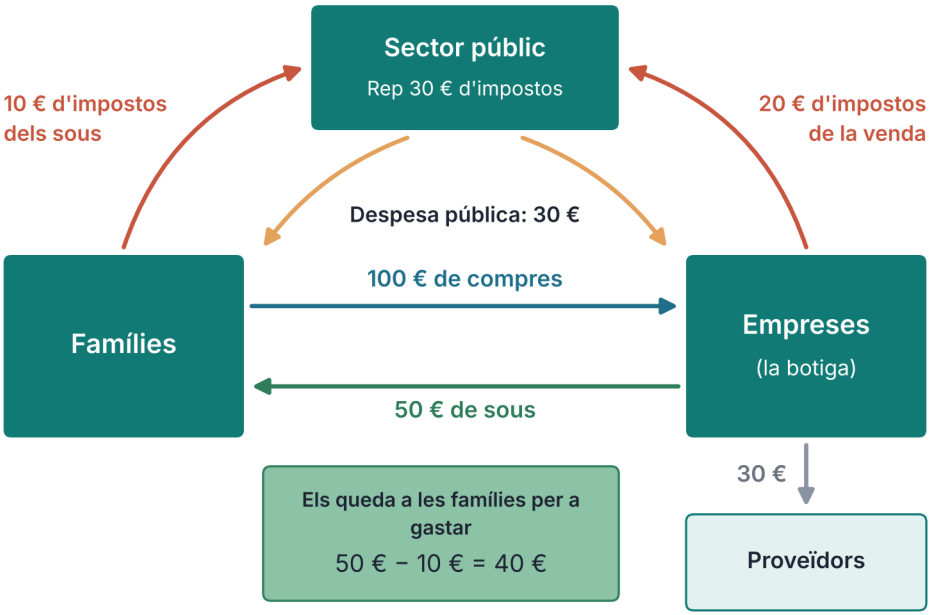

Figura 1.3. Els 100 € que fan la volta: famílies, empreses i sector públic

Si un agent reduïx la despesa, poden baixar els ingressos dels altres: si les famílies compren menys, les botigues venen menys i poden contractar menys gent. Els agents **depenen els uns dels altres**.

ACTIVIDADES

8. Segueix 200 € que una família gasta en una botiga, amb el mateix repartiment del cas: 20 % per a impostos, 50 % per a sous i 30 % per a proveïdors. Calcula cada part. Si d'eixos sous es reté un 20 % (hipòtesi) entre impostos i cotitzacions, quant els queda a les famílies per a gastar?

1.5 L'economia del teu entorn

Les dades de l'economia es veuen al carrer: en els comerços, en les ocupacions i en els serveis que hi ha prop.

El **benestar** d'un barri és la qualitat de vida de qui hi viu: tindre treball, habitatge, salut, educació, transport, aire net i persones amb qui relacionar-se. Hi ha un benestar que es mesura amb diners, com els sous, i un altre que no, com la tranquil·litat o la companyia. L'economia influïx en tots dos. I convé pensar també en qui queda fora: persones majors, amb discapacitat o acabades d'arribar al barri. Un barri amb molts comerços però sense metge ni transport no té més benestar.

Per a saber com repercutix l'economia al teu barri fixa't en tres coses. L'ocupació: quins treballs hi ha i per a qui? Els preus: quant costa viure ací? I els serveis: què hi ha prop i què falta? Quan una botiga tanca, no sols es perd un negoci: es pot perdre una feina i un punt de trobada. Quan obri un centre de dia per a majors, es cobrix una necessitat que abans no tenia resposta. Aquests canvis xicotets són els que es noten de veritat en el dia a dia de les persones del barri.

DADA

En el tercer trimestre de 2026, a la Comunitat Valenciana hi havia unes 2.504.000 persones ocupades. De cada 100, 72 treballaven en els serveis, 18 en la indústria, 8 en la construcció i 2 en l'agricultura. A Espanya, 77 de cada 100 treballaven en els serveis. Font: INE, Enquesta de Població Activa, 3r trimestre de 2026 (consulta: 11/2026).

Per a formar-te una opinió sobre el teu entorn necessites informació, i la major part arriba en forma de notícies. Una **notícia econòmica** conta un fet relacionat amb preus, ocupació, empreses o serveis. Per a llegir-la bé, localitza primer el fet: qui fa què, on i quan. Subratlla després els termes clau i assegura't que saps què signifiquen. Un percentatge només s'entén si saps de què es calcula: passar de 2 a 3 botigues i de 200 a 300 és pujar un 50 % en tots dos casos, però el canvi real és d'1 botiga o de 100. Desconfia dels titulars que prometen solucions fàcils i comprova el llenguatge: una notícia curosa parla de «les persones treballadores» i no sols dels «treballadors».

Quan una notícia barreja el que ha passat amb el que algú pensa, toca separar. Un **fet** es pot comprovar amb dades: «la taxa d'atur va baixar dos punts percentuals». Una **opinió** és una valoració personal: «és un gran resultat». Les dues són legítimes, però només el fet es pot verificar amb dades i amb fonts fiables.

PER AL TEU PROJECTE · E1

Prepara la fitxa E1, «El que necessita el nostre barri»: escriu sis necessitats del barri de l'institut que hages observat (per exemple, ajuda amb tràmits, zones d'ombra o activitats per a majors) en una taula amb cinc columnes: necessitat, què has observat, qui la cobrix ara (les famílies, una empresa, el sector públic o ningú), quin recurs falta i d'on traus la dada. Sense noms de persones ni dades privades.

ACTIVIDADES

9. Llig aquesta notícia fictícia i resumix-la en tres frases amb les teues paraules: «El comerç de proximitat de Valdelana tanca el trimestre amb 40 ocupacions més, segons l'ajuntament. L'alcaldessa va dir que és un gran resultat. L'oposició pensa que la millora és insuficient. Els comerciants demanen més aparcament i una rebaixa de les taxes dels llocs. L'any passat van tancar sis botigues».

10. En la notícia de l'activitat 9, separa dos fets i dues opinions. Quin dels fets podries comprovar i on?

11. *Amplia.* Reescriu aquesta frase amb llenguatge no discriminatori i explica què canvies: «Els treballadors de la botiga i els clients estan contents».

EL TALLER DE 3R B

Cartes sobre la taula

La classe d'Economia d'aquell dijous d'octubre va començar sense llibres. Pel finestral es veia la plaça, amb la seua font i els arbres al sol. Inés Varela va esperar que es calaren tots i va deixar sobre la taula de cada equip un sobre i una bossa de fitxes.

—Enguany no ens limitarem a estudiar l'economia —va dir—. Dissenyarem un servei per al barri. Encara no sé quin serà, i vosaltres tampoc. Per a arribar-hi, hui us toca triar.

Salma i Joel, que compartien taula al costat de la finestra, van obrir el seu sobre. Hi havia sis cartes il·lustrades: un got d'aigua, un abric, unes sabatilles, un fonendoscopi amb una creu roja, un autobús i una entrada de concert. Cada carta duia un número a la vora.

—Deu fitxes per equip —va explicar Inés—. Cada carta costa les fitxes que marca. Us quedeu amb les que pugueu pagar. Teniu deu minuts.

—Açò no ix —va dir Hugo des de la taula del costat, sumant amb els dits—. A ull, costen quinze i en tenim deu.

—A vore, per parts —va dir Lucía, obrint la seua agenda—. Primer, el que no es pot deixar fora.

Salma va ordenar les cartes en fila. El got d'aigua costava una fitxa; l'abric, dues; l'autobús, dues; l'entrada, tres; les sabatilles, tres, i el fonendoscopi, quatre.

—L'aigua i l'abric, segur —va dir—. I el metge: eixa carta és l'atenció sanitària. Sense això no es pot viure bé.

—L'autobús, què és? —va preguntar Joel, que parlava poc i sempre amb la mirada baixa—. Necessitat o capritx?

—Necessitat. La meua tia viu als afores i sense autobús no pot anar al centre de salut.

—Doncs jo l'entrada la vull. És el que més em ve de gust.

—Voler no és necessitar —va dir Salma—. I l'autobús? Per a algunes persones és imprescindible. Ho és per a tu, Joel?

Dani va alçar el cap de la pantalla.

—Mira, mira, hem passat d'un joc de cartes a una baralla de filòsofs —va dir.

Martina va riure, amb el xandall blau arrugat sobre la cadira, i Iker va acostar la seua cadira de rodes a la taula de Salma i Joel.

—A mi em pareix que depén de la persona —va dir Iker—. Si l'autobús no té rampa, eixe servei no cobrix la meua necessitat de desplaçar-me: és una barrera.

Salma ho va apuntar en el seu quadern verd. Inés passava entre les taules sense dir quina era la resposta correcta. Al cap de deu minuts, cada equip tenia el seu munt. Salma i Joel van deixar l'aigua, l'abric, el fonendoscopi i l'autobús. Nou fitxes. L'entrada de concert i les sabatilles van quedar a un costat, cara avall.

—N'hi sobra una —va dir Joel, mirant la bossa.

—L'entrada costa tres fitxes i només ens en queda una —va dir Salma—. No ens arriba.

—Ja ho sé. Jo hauria renunciat a l'abric.

—Aleshores tindries fred al febrer.

—Pot ser, però tindria concert.

—Això és el cost d'oportunitat —va dir Lucía, sense alçar la vista de l'agenda—. El millor a què renuncies per triar l'altre. Ho apunte.

Inés es va parar al costat de la seua taula i va mirar les cartes.

—I la fitxa que us sobra?

Salma es va encongir d'espatlles.

—No sabem on posar-la. No hi ha cap carta que coste una fitxa i falte.

—Cap d'eixes —va dir Inés.

Va traure de la butxaca de la jaqueta una carta en blanc, sense dibuix ni número. La va posar sobre la taula, entre el fonendoscopi i l'autobús.

—Aquesta carta val una fitxa, la que us sobra. És la del barri; el seu valor el done jo per a tancar el joc. Mireu per la finestra i digueu-me què li dibuixaríeu.

Joel va traure el cap i Salma el va seguir. A baix, a la plaça, una senyora major creuava a poc a poc amb la compra, parant-se cada pocs passos. Ningú no va dir res. Lucía va apuntar la pregunta en la seua agenda i la va subratllar dos vegades.

Salma i Joel, al costat del finestral de l'aula, ordenen sobre la taula les cartes de necessitats i desitjos.

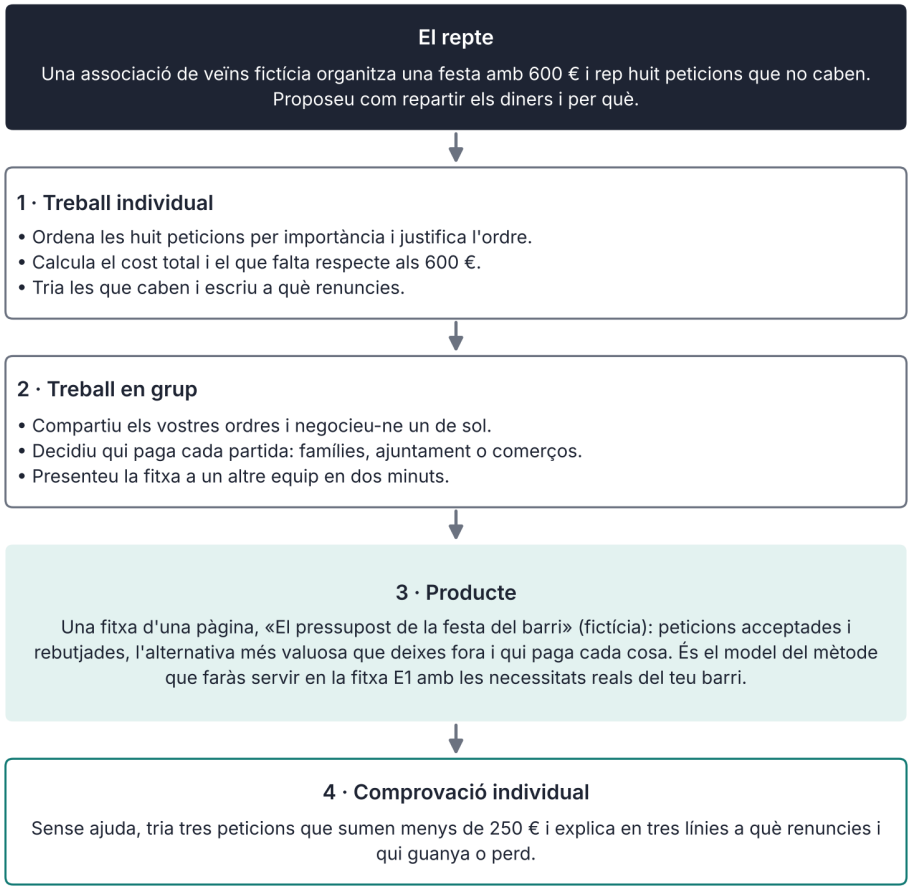
SITUACIÓ D'APRENENTATGE

El pressupost de la festa del barri

Repte. Una associació de veïns fictícia organitza una festa amb 600 € i rep huit peticions que no caben. Proposeu com repartir els diners i per què.

Producte. Una fitxa d'una pàgina, «El pressupost de la festa del barri» (fictícia): peticions acceptades i rebutjades, l'alternativa més valuosa que deixes fora i qui paga cada cosa. És el model del mètode que faràs servir en la fitxa E1 amb les necessitats reals del teu barri. **Dades.** Tot és inventat. Peticions i costos: escenari i so, 150 €; cadires i taules, 90 €; neteja posterior, 60 €; berenar per a persones majors, 80 €; contacontes infantil, 70 €; castell inflable, 120 €; cartells i fotocòpies, 40 €; farmaciola i assegurança, 50 €.

Comprovació individual. Sense ajuda, tria tres peticions que sumen menys de 250 € i explica en tres línies a què renuncies i qui guanya o perd.

Així es desenvolupa la situació d'aprenentatge

INFORME

De què viu la Comunitat Valenciana?

De què viu un territori? Una manera d'esbrinar-ho és veure en què treballa la gent. L'Institut Nacional d'Estadística (INE) entrevista cada trimestre milers de famílies en l'Enquesta de Població Activa per a saber quantes persones tenen ocupació, en quins sectors i quantes busquen treball sense trobar-ne.

Segons les dades del tercer trimestre de 2026, les més recents en consultar-les, a la Comunitat Valenciana hi havia unes 2.504.000 persones ocupades. De cada 100, 72 treballaven en els serveis, que inclouen comerç, hostaleria, sanitat, educació i transport. Unes altres 18 treballaven en la indústria, 8 en la construcció i 2 en l'agricultura. En el conjunt d'Espanya, els serveis donaven ocupació a 77 de cada 100 persones, la indústria a 13, la construcció a 7 i l'agricultura a 3.

Sector	Comunitat Valenciana	Espanya
Serveis	72 %	77 %
Indústria	18 %	13 %
Construcció	8 %	7 %
Agricultura	2 %	3 %

Mira la diferència. A la Comunitat Valenciana pesa més la indústria que en la mitjana del país: 18 enfront de 13 de cada 100, és a dir, 5 punts percentuals més. Els serveis, en canvi, pesen menys: 72 enfront de 77. Tot i això, continuen sent, amb diferència, el sector on treballa més gent.

Què diuen aquestes dades i què no diuen? Conten com es reparteix l'ocupació en un moment concret. No diuen per què es reparteix així, ni com els va a qui treballa en cada sector, ni què passarà l'any que ve. Tampoc no mostren les diferències entre comarques: un percentatge mitjà pot amagar llocs on quasi tot és indústria i altres on quasi tot és turisme. Són dades de residents amb ocupació, no dels llocs de treball del teu barri. A més, és una enquesta, no un recompte de totes les persones, i per això les xifres s'arrodonixen.

Amb aquests números pots fer preguntes útils per al teu servei del barri. Si la majoria de l'ocupació està en els serveis, quins serveis troba a faltar el teu barri? Hi ha alguna necessitat que cap empresa cobrix perquè no és rendible? És la mateixa pregunta de la fitxa E1: què necessita el barri i qui se n'encarrega.

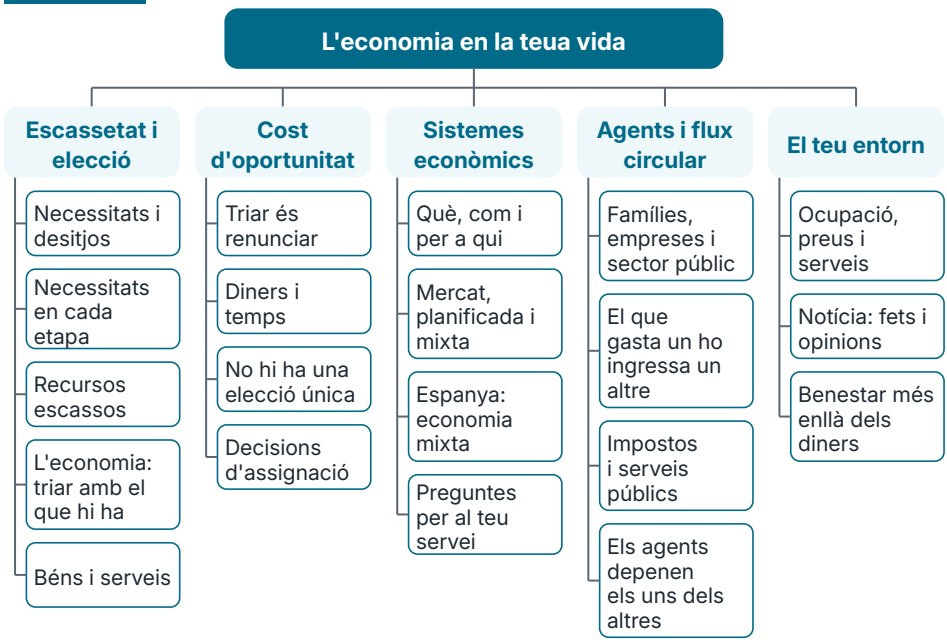
Un últim consell: abans de refiar-te d'una dada, mira l'any, qui la publica, a qui es referix i en quina unitat es mesura. Una xifra sense data, sense font o sense eixa informació pot enganyar. Així, quan compartisques una xifra, els altres sabran si poden fiar-se'n.

Font: INE, Enquesta de Població Activa, 3r trimestre de 2026, taula d'ocupats per sector econòmic i comunitat autònoma (consulta: 11/2026).

ACTIVITATS

12. En l'episodi, Salma i Joel discutixen si l'autobús és una necessitat o un desig. Quin argument oferix Salma i quin dubte expressa Joel? Què aporta Iker sobre l'accessibilitat? Dona la teua opinió amb una raó i posa un altre exemple d'alguna cosa que siga necessitat per a uns i desig per a uns altres.
13. Joel diu que hauria renunciat a l'abric per a anar al concert. Explica amb les teues paraules quin seria el seu cost d'oportunitat. Després, digues què hauries triat tu amb les mateixes deu fitxes i per què no hi ha una elecció correcta per a tothom.
14. Revisa aquesta resposta simulada d'un assistent d'IA: «Una economia planificada és la que més producte fabrica, perquè ningú perd diners amb els preus». Què afirma sense demostrar? Escriu dues preguntes que faries per a comprovar-ho i digues quina font consultaries.
15. Un equip té 10 fitxes i compra el got d'aigua (1), l'abric (2), l'autobús (2) i el fonendoscopi (4). Quantes fitxes gasta i quantes li'n sobren? Pot comprar a més l'entrada de concert (3)? Si canviara el fonendoscopi per l'entrada, quantes fitxes li'n sobrarien i a quina atenció renunciaria?
16. Segons l'informe, quin sector ocupa més persones a la Comunitat Valenciana? Calcula en quants punts percentuals supera la indústria valenciana l'espanyola i en quants els serveis espanyols els valencians. Què no et pot dir aqueixa taula?
17. Explica, amb les paraules famílies, empreses i sector públic, què ocorre al teu barri quan una botiga tanca. Quins agents es veuen afectats directament i quins després? Justifica-ho. Com pot reaccionar el sector públic?
18. Escriu tres frases d'una notícia econòmica inventada sobre el teu barri, amb un fet comprovable i una opinió. Marca quin és quin i digues on comprovaries el fet. Procura que el llenguatge no discrimine ningú.
19. Aplicació individual, sense ajuda: escriu un paràgraf de cinc línies que explique a un company què és el cost d'oportunitat, amb un exemple de la teua vida i amb números.
20. Resumeix en dues frases aquesta notícia fictícia: «L'ajuntament de Valdelana obrirà al gener un punt d'ajuda amb tràmits digitals per a persones majors, tres vesprades per setmana. El regidor va dir que és una inversió necessària. Una associació de veïns pensa que hauria d'obrir també pels matins». Subratlla un fet i una opinió.
21. Un comerç ingressa 2.000 € en un mes. Paga el 40 % a proveïdors i 600 € en sous. Quant li queda? Si el mes següent ingressa un 10 % menys, quants euros ingressa?
22. L'ajuntament té 12.000 € i pot arreglar el parc (9.000 €) o ampliar l'horari del centre de dia (5.000 €). Caben les dues? Si tria el parc, quin és el seu cost d'oportunitat? Decidix i justifica-ho.

ESQUEMA

RESUM

L'**economia** estudia com triem quan els recursos són **escassos**. Les **necessitats** canvien amb l'edat i, junt amb els desitjos, superen els recursos disponibles, ja que els diners, el temps i el treball no arriben per a tot. Per això cal triar, i tota elecció té un **cost d'oportunitat**: el valor de la millor alternativa a què renuncies. Pot expressar-se en diners, temps o altres alternatives valuoses, i no hi ha una elecció correcta per a tots. Les societats responen a tres preguntes: què, com i per a qui es produïx. Segons qui decidisca, parlem d'**economia de mercat**, **economia planificada** o **economia mixta**, que és la d'Espanya. En ella actuen tres **agents econòmics**: les famílies, que consumixen i treballen; les empreses, que produïxen i donen ocupació; i el **sector públic**, que oferix serveis i es finança amb impostos. Formen un **flux circular de la renda**: en l'esquema bàsic, els diners circulen entre els agents i, en sentit contrari, s'intercanvien treball, béns i serveis; el que gasta un agent és l'ingrés d'un altre, i si un reduïx la despesa, poden baixar els ingressos dels altres. El model simplifica l'estalvi, la inversió i l'exterior. L'economia repercutix en el **benestar** del teu barri, en les seues ocupacions, els seus preus i els seus serveis. Per a entendre-ho cal llegir notícies i dades amb cura, separant els fets de les opinions i mirant sempre la data i la font. Tot açò et servirà per a la fitxa E1 del vostre servei per al barri, perquè abans de dissenyar una solució convé saber què necessita la gent, qui ho cobrix ja i quins recursos hi ha per a fer-ho. Practica amb casos de xifres redones, com un pressupost limitat que obliga a triar i a calcular el que es deixa fora.

UNITAT 2

Emprendre en equip

El taller de 3r B · Pòsits de colors

EN ESTA UNITAT APRENDRÀS A...

- Reconéixer les teues fortaleses, els aspectes per millorar i les oportunitats de l'entorn, i usar-los en una anàlisi personal senzilla.
- Repartir tasques i rols en un equip de manera justa, amb igualtat entre totes les persones.
- Comunicar-te amb escolta activa i resoldre un conflicte sense fer mal a ningú.
- Generar idees amb diferents tècniques de creativitat i triar-ne amb criteri.
- Valorar el teu esforç i el de l'equip, i proposar millores.

SITUACIÓ DE PARTIDA

És novembre a 3r B de l'IES Ribera Norte. Inés Varela ha demanat a cada equip que s'organitze per a començar el servei per al barri. Hi ha feina per a tots, però ningú no ha dit encara qui fa què. Martina ha arribat amb un grapat de pòsits de colors i ha començat a repartir. Iker vol saber com s'ha decidit. Salma prefereix preguntar a cadascú què se li dona bé. Hugo suggerix tirar-ho a sorts. Encara no saben qui farà què ni com es prendran les decisions. Quan acabes la unitat sabràs com organitzar un equip de manera que totes les persones puguen aportar i el resultat millore: com repartir tasques amb equitat, com parlar i escoltar quan sorgix un conflicte i com triar entre moltes idees la que més ajuda.

PER A COMENÇAR

1. Pensa en un treball en grup que t'isquera bé i en un altre que t'isquera mal. Quina diferència va haver-hi entre l'un i l'altre?
2. Què se't dona bé i què se't dona pitjor quan estudies? I quan treballes amb altres persones?
3. Si en el teu equip una persona fa quasi tot el treball, és un problema només d'ella o de tot l'equip? Per què?
4. Com se't ocorren les idees: sol, parlant o dibuixant? Conta un cas.

Coneix-te

2.1

Equip

2.2

Lideratge

2.3

Creativitat

2.4

Innovació social

2.5

2.1 Coneix-te: fortaleses i debilitats

Abans de treballar en equip, convé saber què aportes i quina ajuda necessites.

Una **fortalesa** és una cosa que se't dona bé i que pots aprofitar, com explicar amb claredat, ordenar tasques o usar un full de càlcul. Una **debilitat** és una cosa que se't dona pitjor o que et frena, com deixar-ho tot per a l'últim dia o posar-te nerviós quan parles en públic. Tothom en té de totes dues. Tindre debilitats no és un defecte: és informació per a saber quan i a qui demanar ajuda.

Les fortaleses i les debilitats apareixen en tots els àmbits de la teua vida. En els estudis poden ser la memòria, l'atenció o l'organització. En l'oci, la constància amb un esport o la creativitat. En la família, la paciència amb els teus germans o la cura d'una persona major. I no són fixes: amb pràctica i suports pots millorar moltes habilitats, encara que no tot depén de tu.

Una eina senzilla per a ordenar tot açò és el **DAFO personal**. És un quadre de quatre apartats: les **debilitats** i les **fortaleses** són factors interns, i les **amenaces** i les **oportunitats**, factors de l'entorn.

Figura 2.1. El DAFO personal: factors interns i factors de l'entorn

Un DAFO no servix si es queda en una llista. Servix quan convertixes cada apartat en una decisió: recolzar-te en una fortalesa, corregir una debilitat, aprofitar una oportunitat o protegir-te d'una amenaça. I perquè eixes decisions funcionen, necessites **hàbits d'estudi i treball**: costums que, amb la repetició, costen cada vegada menys esforç, com estudiar a la mateixa hora o dividir una tasca gran en parts xicotetes.

Cas · El DAFO de Dani

Dani, un alumne fictici, té un examen d'ací a dues setmanes amb sis temes. Fa el seu DAFO personal i planifica l'estudi. Totes les dades són inventades.

Apartat	Què escriu Dani
Fortalesa	Maneja bé les aplicacions i ajuda els altres
Debilitat	S'aclapara i abandona; dona per bo el que sona bé
Oportunitat	Un company s'oferix a repassar amb ell
Amenaça	Té dos exàmens més aquella mateixa setmana

Pas 1. Tria accions. Dani decidix recolzar-se en la seua fortalesa per a fer esquemes amb l'aplicació i corregir la seua debilitat estudiant en blocs curts, amb descansos. També accepta l'ajuda del company.

Pas 2. Calcula el temps. Estudiarà tres vesprades per setmana, 1,5 hores cadascuna: 3 × 1,5 = 4,5 hores per setmana. En dues setmanes, 2 × 4,5 = 9 hores.

Pas 3. Reparteix entre els temes. Amb sis temes: 9 : 6 = 1,5 hores per tema. Si un tema li costa més, li dedica una estona d'un altre: 1,5 hores és una mitjana, no una obligació. Així comprova si el pla és realista abans de començar.

Fixa't que el DAFO de Dani no diu «sóc roín estudiant»: diu què fer amb el que li passa. Aqueixa és la diferència entre queixar-se i planificar.

ACTIVIDADES

1. Escriu el teu DAFO personal: dues fortaleses, dues debilitats, una oportunitat i una amenaça, repartides entre estudis, oci i vida quotidiana. Evita dades privades.
2. Tens un examen d'ací a tres setmanes amb nou temes. Si estudies dues vesprades per setmana, 1,5 hores cadascuna, quantes hores tindràs en total? Quantes per tema?
3. *Amplia.* Tria una debilitat teua i escriu tres passos xicotets per a convertir-la en una cosa més forta durant un mes.

2.2 Treballar en equip

Un equip no és un grup de persones assegudes juntes. És un grup que es reparteix el treball i s'avé.

Un **equip** és un grup de persones que compartixen un objectiu, es reparteixen les tasques i responen juntes del resultat. Hi ha equips d'estudi, d'esport, de treball o de veïns, i tots funcionen millor quan cada persona sap què s'espera d'ella. La diferència entre un grup i un equip és la responsabilitat compartida. Treballar en equip exigix més coordinació que fer-ho en solitari, però permet combinar coneixements i repartir tasques: cada persona aporta el que se li dona bé, i els errors d'una els detecta una altra. A més, un equip ben organitzat aprén més ràpid: cada persona explica a les altres el que sap. Per exemple, en un equip d'estudi una persona prepara l'esquema, una altra busca exemples i una altra revisa que tot s'entenga; al final, el treball és de totes i cadascuna pot explicar-lo.

Per a repartir bé el treball s'usen **rols**, que són funcions que cada persona assumix en l'equip. Els rols ordenen el treball i eviten que tots facen el mateix o que ningú faça el més important. En un equip de cinc persones poden ser: **coordinador/a**, que vetla que tots participen; **secretari/ària**, que pren notes i guarda el que s'ha acordat; **portaveu**, que conta als altres el que fa l'equip; **responsable de temps**, que vigila els terminis; i **responsable de material**, que cuida el material i les dades. Els rols es poden rotar, perquè totes les persones proven totes les funcions per torns. Un bon repartiment parteix del que cadascuna fa millor, però també dona a totes l'oportunitat d'aprendre alguna cosa nova, perquè ningú es quede sempre en la mateixa tasca.

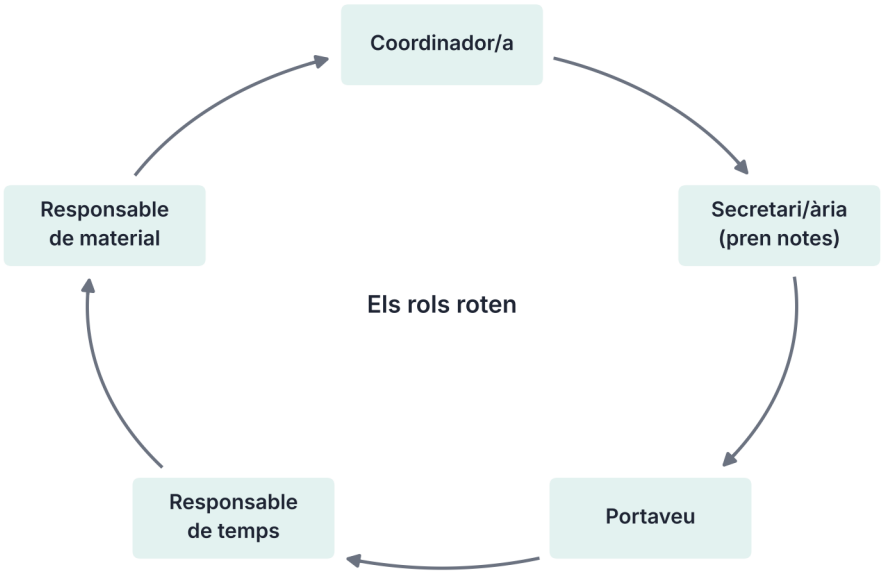

Figura 2.2. Cinc rols en un equip

A més de rols, un equip necessita **normes**: acords que tots accepten, com ara arribar a l'hora, escoltar sense interrompre, avisar si no pots fer una tasca o decidir les coses importants entre tots. Les normes funcionen millor si s'escriuen entre tots i no les posa una persona sola. Una norma útil és concreta i es pot comprovar: «Avisem amb un dia d'antelació si no podem vindre» funciona millor que «Serem responsables».

El treball en equip es basa a **cooperar** més que a competir. Competir és intentar guanyar els altres; cooperar és buscar un resultat que beneficie tots. En un projecte com el vostre, que una persona brille a costa de la resta no servix: el que importa és el resultat conjunt. Cooperar no vol dir estar sempre d'acord: vol dir discutir les idees, no les persones, i respectar els acords presos de forma justa, sense renunciar a dir que no estàs d'acord ni acceptar discriminació o tasques insegures.

Un equip funciona millor quan reparteix el treball amb **equitat**: no totes les persones fan exactament el mateix, sinó que reben els suports o les tasques adaptades que necessiten per a participar en condicions justes. També exigix **igualtat**, és a dir, els mateixos drets, entre dones i homes: cap tasca no és «de xiques» ni «de xics», i la **coeducació** consistix a educar totes les persones per igual, sense estereotips. Si sempre és la mateixa persona qui pren notes o qui organitza la festa per ser xica, o qui parla en públic per ser xic, l'equip està malgastant talent.

DADA

En el tercer trimestre de 2026, a Espanya, 47 de cada 100 persones ocupades eren dones, però només 37 de cada 100 directors i gerents ho eren. Font: INE, Enquesta de Població Activa, 3r trimestre de 2026 (consulta: 11/2026).

CLAU · UN EQUIP REPARTEIX, NO ACUMULA

Un equip funciona quan cada persona té un rol clar, hi ha normes acordades entre tots i el treball es reparteix amb equitat. Si cal col·laborar, cooperar sol donar millor resultat que competir en l'equip.

COM DECIDIM

«Jo faig més que ningú». Quan un equip reparteix el treball, moltes persones sobreestimen la seua aportació, perquè recorden bé el seu propi esforç i no veuen el dels altres. És el biaix egocèntric. Per a evitar-ho, apunta les tasques i el temps de cada persona en una llista visible per a tots.

ACTIVIDADES

4. Assigna un rol a cada persona d'un equip de cinc i explica què faria qui té cada rol durant una reunió per a planificar una eixida.
5. En un treball de 20 hores repartides entre quatre persones, una va fer 9 hores, una altra 3 i les altres dues 4 cadascuna. Quantes hores hauria tocat a cadascuna si el repartiment fóra igual? Quantes més va fer la que més va treballar?
6. *Amplia.* Amb les dades del quadre Dada, quina diferència hi ha entre el percentatge de dones ocupades i el de directores i gerents? Escriu dues raons possibles i què podria fer un equip per a evitar-ho.

2.3 Emocions, comunicació i lideratge

Un equip no es trenca per falta d'idees, sinó pel que no es diu.

Les emocions influïxen en com treballes: la il·lusió t'impulsa, l'enuig et tanca i els nervis et bloquegen. Reconéixer el que sents és el primer pas per a no pagar amb els altres el que et passa a tu. La **intel·ligència emocional** és la capacitat de reconéixer el que sents, entendre el que senten els altres i gestionar-ho sense fer mal a ningú. S'entrena amb tres passos: nomenar l'emoció («estic enfadat»), buscar-ne la causa («em molesta que ningú haja comptat amb mi») i triar què fer («ho diré amb calma»).

La **comunicació** és la manera d'intercanviar informació, i en un equip s'hi juga molt. Parlar bé és important, però escoltar ho és més. L'**escolta activa** consistix a atendre de veritat qui parla, amb els senyals que et resulten naturals (la mirada, una resposta o un gest): no interrompre, preguntar si alguna cosa no està clara i repetir amb les teues paraules el que has entés. Així evites malentesos i l'altra persona se sent presa en serio. Si algú diu «vale» sense mirar-te, pregunta si de veritat està d'acord.

Per a dir una cosa difícil sense ofendre servixen els **missatges «jo»**: parles del que tu sents i del que ha passat, i no de com és l'altra persona. Observa la diferència en la taula: el missatge «jo» descriu un fet, expressa una emoció i proposa una solució, en lloc d'atacar l'altra persona.

Un equip també necessita lideratge. El **lideratge** és la capacitat d'orientar el grup cap a un objectiu, i no consistix a manar. El lideratge compartit reparteix la paraula, ajuda a decidir i vetla que ningú queda fora. En un equip de classe, el lideratge pot rotar: una persona l'exercix en coordinar, una altra en proposar una idea, una altra en calmar un conflicte. Un bon líder sap donar les gràcies i reconéixer els èxits de l'equip, i escolta qui menys parla, que sol aportar idees en què ningú no havia pensat.

Retret	Missatge «jo»
«Ets un egoista, mai no fas res»	«Em senc sobrecarregat perquè tinc tres tasques assignades i m'agradaria repartir-les»
«Sempre arribes tard»	«Em preocupe quan comencem sense tu i m'agradaria que avisares»
«No escoltes ningú»	«Quan m'interrompen, em costa explicar la meua idea; puc acabar?»

Una **reunió d'equip** eficaç té un ordre: es comença repassant el que es va fer des de l'última vegada, es decidix què toca fer ara, es reparteixen les tasques amb la seua data i s'apunta tot en una acta breu.

Els conflictes són normals i no són un fracàs. Es resolen amb quatre passos: parar i calmar-se, escoltar cada part, buscar entre tots diverses solucions i acordar-ne una que tots puguen acceptar. El difícil no és discutir, sinó fer-ho sense humiliar i arribar a un acord. A vegades el conflicte no és per la tasca, sinó per com ens sentim. Posar nom a eixa emoció ajuda a tornar a entendre's i a seguir treballant.

LA CIÈNCIA DIU

Què fa eficaç un equip. El 2010, un grup d'investigadors (Woolley i col·laboradors) va estudiar com resolien tasques variades 699 persones organitzades en equips de dues a cinc. Va trobar una associació, no una causa: el rendiment de l'equip es va relacionar poc amb la intel·ligència mitjana dels seus membres i més amb la sensibilitat cap al que senten els altres i amb què els torns de paraula estigueren repartits amb equilibri. Font: Science, 2010, vol. 330, n.º 6004, pp. 686-688.
Límit. Eren tasques breus de laboratori amb equips xicotets, i l'estudi mostra associacions, no causes: no demostra que escoltar i repartir la paraula produïsca per si sol millors resultats.

ACTIVIDADES

7. Reescriu aquesta frase com un missatge «jo»: «Sempre arribes tard i ens fas perdre el temps». Inclou el que sents, el que ha passat i el que proposes.
8. Amb un company, practiqueu l'escolta activa: un conta durant un minut com va fer el seu últim treball en grup i l'altre repetix amb les seues paraules el que ha entés. Després, canvieu. Què us va costar més?

2.4 Tècniques de creativitat

Les bones idees no solen arribar soles. Hi ha maneres de buscar-les.

La **creativitat** és la capacitat de generar idees originals; la **innovació** consistix a portar a la pràctica millores que aporten valor. No és un do que uns tenen i altres no: s'entrena amb tècniques. La més coneguda és la **pluja d'idees**: l'equip proposa totes les idees que se li ocorren en poc temps. Té dues fases. En la primera, quantitat abans que qualitat i res de jutjar, perquè criticar prompte apaga qui anava a dir alguna cosa valuosa. En la segona se seleccionen les idees segons la seua utilitat, la seua viabilitat i la seua capacitat d'incloure tots. Convé fixar un temps curt, per exemple cinc minuts, després de donar un moment per a pensar a soles: la pressió del rellotge bloqueja algunes persones.

Una altra tècnica és **SCAMPER**, una llista de preguntes per a canviar una cosa que ja existix: què puc substituir, combinar, adaptar, modificar, usar d'una altra manera, eliminar o invertir? Servix per a millorar un servei que ja funciona. Per exemple, per a una ajuda amb tràmits podries preguntar-te què passa si es fa per videotrucada (modificar) o si es combina amb un berenar (combinar). També hi ha tècniques per a mirar des de diversos punts de vista, com els **sis barrets**, on cada persona pensa una estona amb un enfocament diferent (dades, emocions, riscos, beneficis, creativitat i organització), o el **mapa mental**, un dibuix amb una idea central i branques que s'obrin a altres idees.

Cada tècnica servix per a una cosa: la pluja d'idees, per a començar; SCAMPER, per a millorar una cosa que ja existix; els sis barrets, per a revisar una idea; i el mapa mental, per a ordenar el que ja tens. Molts equips les combinen: primer trauen moltes idees i després les organitzen i les posen a prova.

Després de generar idees cal triar. Una manera senzilla és la **matriu d'impacte i esforç**: puntues cada idea d'1 a 5 pel molt que ajudaria (impacte) i per com de difícil seria fer-la (esforç). Les millors solen ser les d'alt impacte i poc esforç, però la resta és només una regla de priorització: reviseu també el cost, la urgència i a qui beneficia cada idea. Una matriu no decidix per tu, però t'obliga a explicar per què prefereixes una idea a una altra, i això evita que guanye l'opinió de qui parla més fort.

Cas · Dotze idees en deu minuts

Un equip vol que el pati genere menys fem. En deu minuts reunix dotze idees. En agrupar-les, en queden huit de diferents. Les puntua d'1 a 5, i la puntuació és impacte menys esforç. Totes les xifres són inventades.

Idea	Impacte	Esforç	Puntuació
Botelles reutilitzables	4	2	2
Carmanyoles en lloc de paper	4	2	2
Més papereres de reciclatge	3	3	0
Cartells al pati	2	1	1
Concurs entre classes	4	3	1
Equip de neteja per torns	3	4	−1
Canviar el sistema de la cantina	5	5	0
Xarrada als cursos xicotets	3	2	1

Pas 1. Lleva l'esforç a l'impacte en cada idea. Per exemple, 4 − 2 = 2.

Pas 2. Ordena. Les dues amb més punts són les botelles reutilitzables i les carmanyoles, amb 2 punts. Les segueixen tres idees amb 1 punt i dues amb 0, i la neteja per torns es queda amb −1. Una puntuació baixa no vol dir que la idea siga roïna: vol dir que ara costa més del que aporta.

Pas 3. Decidix. L'equip comença per les dues primeres i deixa la de la cantina per a més endavant, encara que tinga el major impacte, perquè demana massa esforç. Apunten per què descarten les altres, per a poder recuperar-les si canvien les circumstàncies. Després d'unes setmanes revisen els resultats i decidixen si la idea funciona, si cal ajustar-la o si convé provar la següent. Si dues idees empaten, es tria la que més il·lusió faça a l'equip; les de puntuació negativa no es tiren, s'ajornen.

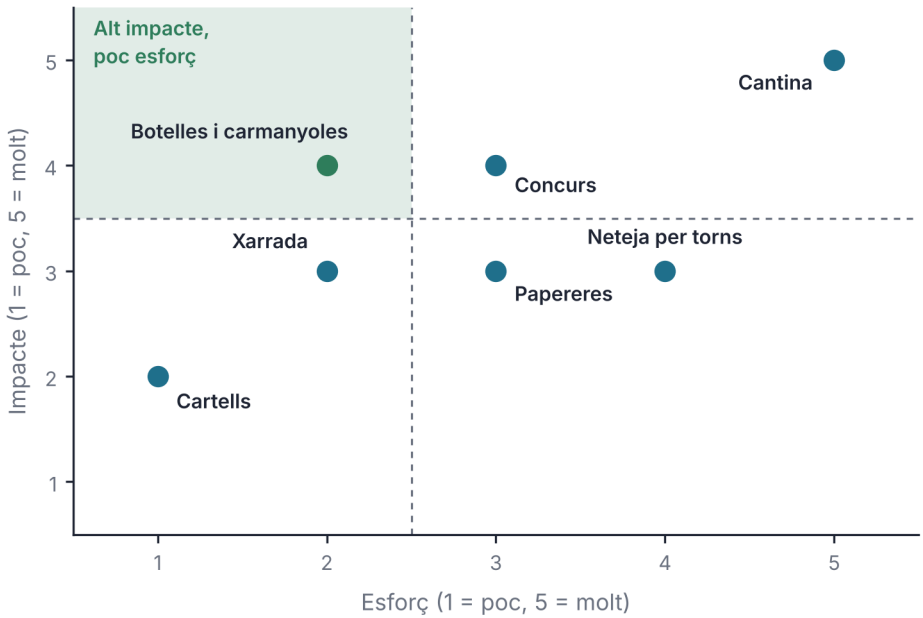

Figura 2.3. Matriu d'impacte i esforç de les huit idees (dues idees compartixen punt)

REVISA LA IA

Resposta simulada d'un assistent d'IA: «La millor idea per al teu barri és un parc amb una pista de patinatge: és el que més atrau la gent jove».
Què cal comprovar. Coneix l'assistent el teu barri, el seu pressupost o el que necessiten les persones? Quines dades reuniries abans d'acceptar una idea?

ACTIVIDADES

9. Escriu deu idees en cinc minuts per a millorar el pati de l'institut. Puntua'n cinc amb impacte i esforç i tria la millor.

2.5 Innovar al servei de la societat

Una idea nova no té per què ser un negoci: pot ajudar els altres.

Una **iniciativa emprenedora** és un projecte que algú posa en marxa per a resoldre un problema o aprofitar una oportunitat, amb ànim de lucre o sense. Emprendre no és només muntar una empresa: també pot ser promoure una iniciativa social, unir-te a una entitat, organitzar una activitat o ajudar un col·lectiu. Crear una associació exigix tràmits legals.

La **innovació social** consistix a trobar maneres noves de resoldre problemes de les persones: una aplicació mòbil per a compartir cotxe entre veïns, un banc de llibres de text usats, un hort comunitari. El seu objectiu és millorar la vida de les persones, i el guany, si n'hi ha, només sosté el projecte. És el que dissenyareu aquest curs.

Emprendre inclou avaluar el que fas. En un **diari d'equip** apuntes, cada setmana, què heu fet, quant d'esforç li ha dedicat cada persona, què ha eixit bé o roïn i què canviareu. Basta una taula de quatre columnes: data, tasca, responsable i hores, i què hem après; sense dades sensibles.

PER AL TEU PROJECTE · E2

Prepara la fitxa E2, «El nostre equip i les nostres idees»: escriu els rols de cada persona i com els rotareu, tres o quatre normes acceptades per tots i deu idees de servei per a les necessitats de la fitxa E1, puntuades amb impacte i esforç. Comenceu també el diari d'equip. Si feu fotos o parleu amb veïns, demaneu permís i no publiqueu imatges identificables.

ACTIVIDADES

10. Llig aquesta notícia fictícia i resumix-la en tres frases: «Un grup d'estudiants de Valdelana ha creat un banc de llibres usats que ha prestat 120 llibres aquest curs. El coordinador, un professor jubilat, va dir que és una iniciativa excel·lent. Els alumnes demanen més espai. L'any passat es van prestar 80 llibres».
11. *Amplia.* Escriu tres preguntes per al diari del teu equip d'aquesta setmana: una sobre el que heu aconseguit, una altra sobre l'esforç de cadascú i una altra sobre què milloreu.

EL TALLER DE 3R B

Pòsits de colors

Aquell matí de novembre, Inés Varela no va dir ni «bon dia». Va escriure a la pissarra «El servei del barri: qui fa què?» i es va asseure al fons, amb els braços creuats.

Martina va ser la primera a alçar-se. Havia portat un bloc de pòsits de quatre colors, retoladors i una idea molt clara. En deu minuts va dividir la pissarra en columnes amb un guix, va escriure un nom damunt de cadascuna i va començar a apegar notes amb tasques: buscar dades del barri, fer fotos, parlar amb veïns, redactar el resum, dissenyar el cartell, portar el calendari, escriure les actes. Dotze tasques en total.

Hugo, dret al costat de la finestra, amb la dessuadora grana i la motxilla a l'espatlla, va comptar els pòsits.

—A ull, set són de Martina. Fet: l'equip és ella.

—Són les que millor sé fer —va dir Martina sense girar-se, apegant una altra nota—. Així anem més ràpid.

Salma, amb la jaqueta vaquera, va apuntar alguna cosa al quadern i va alçar la mirada.

—I això com ho saps?

—Perquè ho faig bé.

—Val, però digues-ho clar: qui ha dit que les tasques són eixes?

Dani, amb els auriculars mig llevats i el portàtil obert, va deixar anar una rialleta.

—Mira, mira, jo te ho faig en un moment, però no em demanes que ho decidisca jo tot.

—Ningú no t'ho demana.

—Només dic que sona bé, no? Tot organitzat.

Iker, amb la seua camisa de quadres verds, havia acostat la cadira a la taula i mirava la pissarra amb el cap de costat.

—Qui ha decidit les columnes? —va preguntar amb veu tranquil·la—. Jo m'assabente ara que la meua està al final i quasi buida.

Martina es va aturar amb un pòsit a la mà. Lucía, asseguda al final de la taula, prenia notes sense dir res, i la seua columna només tenia una nota groga, la de les actes. Ningú no havia preguntat què volia fer cadascun. Salma va anotar un número al quadern: dotze tasques, sis persones, dues cadascuna si totes pesaren el mateix, i no pesaven el mateix. No ho va dir en veu alta; havia aprés que a vegades convé deixar que una idea madure sola.

—És que, si no, tardem una hora —va replicar Martina.

—O tres minuts si cadascú tria —va dir Salma—. El que se li dona bé, el que li ve de gust o el que vol aprendre. Tot això és informació, no?

—Jo no sé què se'm dona bé —va admetre Hugo—. Llevat de contar coses a ull.

—Doncs això: la part de dades —va dir Iker—. I a tu, Dani, se't dona bé el digital. I Salma pregunta millor que ningú. Amb això ja tenim tres tasques per a repartir segons les nostres fortaleses.

—I jo, què? —va preguntar Martina, amb la veu més baixa que abans.

—Tu organitzes. Però organitzar no és fer-ho tot.

Inés, des del fons, va alçar una cella, però no va dir res.

Hugo es va gratar la nuca. Salma va tancar el quadern i va esperar. Martina va mirar la seua columna plena de pòsits grocs, rosa i verds. Set de dotze: més de la meitat. Va pensar en els que havia apegat amb tanta pressa, sense preguntar. Un pòsit se li va despegar i li va caure a la mà.

—Però açò ho he fet jo —va murmurar—. Ho he fet tot jo.

—Ja ho sé —va dir Salma—. I això és el rar.

Ningú no va dir res. Fora, al pati, va sonar el timbre de l'esbarjo i cap no es va moure. Salma va mirar la pissarra de dalt a baix: una columna plena de pòsits de colors i cinc quasi buides. Quedava bé, va pensar, però quedar bé no és el mateix que estar ben repartit.

Martina va deixar el retolador a la safata de la pissarra i es va acostar a la taula. Va despegar tres pòsits de la seua columna, el del cartell, el de les fotos i el del calendari, i els va deixar al centre, entre el portàtil de Dani i la llibreta de Salma.

—Que trie qui vulga —va dir—. I propose repartir de nou les dotze tasques, preguntant a cadascú què pot fer i què vol aprendre.

Ningú no els va agafar encara. Durant una estona, els tres pòsits es van quedar allí, groc, rosa i verd, esperant una mà.

Martina apega pòsits en una pissarra de columnes de colors mentre Hugo, Salma, Dani, Iker i Lucía la miren.

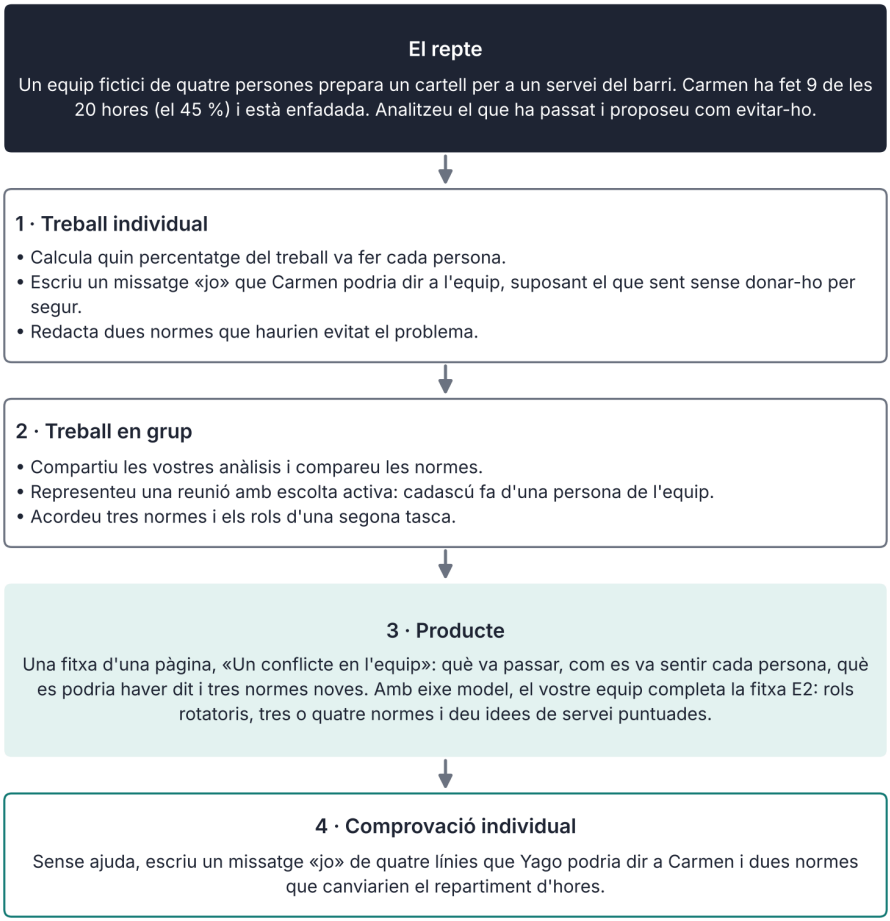
SITUACIÓ D'APRENENTATGE

Un conflicte en l'equip

Repte. Un equip fictici de quatre persones prepara un cartell per a un servei del barri. Carmen ha fet 9 de les 20 hores (el 45 %) i està enfadada. Analitzeu el que ha passat i proposeu com evitar-ho.

Producte. Una fitxa d'una pàgina, «Un conflicte en l'equip»: què va passar, com es va sentir cada persona, què es podria haver dit i tres normes noves. Amb eixe model, el vostre equip completa la fitxa E2: rols rotatoris, tres o quatre normes i deu idees de servei puntuades. **Dades.** Tot és inventat. Hores de treball: Carmen, 9; Yago, 3; Nadia, 4; Pau, 4. Total: 20 hores. Yago diu que no sabia què fer. Nadia diu que Carmen no volia ajuda. Pau no va parlar en les reunions.

Comprovació individual. Sense ajuda, escriu un missatge «jo» de quatre línies que Yago podria dir a Carmen i dues normes que canviarien el repartiment d'hores.

Així es desenvolupa la situació d'aprenentatge

INFORME

Joves que es mouen

Quan es parla de joves i participació, se sol parlar del que no fan. Però hi ha una altra mirada: la de qui s'organitza per a millorar el seu entorn. A la Comunitat Valenciana, com en la resta d'Espanya, molts joves formen part d'associacions, grups de voluntariat, entitats esportives o projectes culturals. És una manera d'emprendre: no es busca guanyar diners, sinó cobrir una necessitat d'altres persones o de la comunitat.

Què fan? Alguns grups organitzen camps de voluntariat d'uns dies, com els que convoca l'Institut Valencià de la Joventut dins de la seua campanya «Viu la solidaritat», amb edats i requisits que cal mirar en cada convocatòria. Altres netegen un riu, acompanyen persones majors o donen suport a xiquets que necessiten reforç escolar; si participen menors, calen l'autorització de les famílies i la supervisió de persones adultes. Ajudar un veí amb el mòbil també és solidaritat, però no és voluntariat en sentit legal si es fa pel teu compte, al marge d'una entitat.

Com s'organitzen? S'assemblen als equips d'aquesta unitat: tenen rols, normes i un diari on apunten el que fan. Qui coordina sol rotar, i les decisions es prenen entre tots.

Quins beneficis té? Per al barri, un servei que no existia. Per a qui participa, aprendre a treballar amb persones diferents, a escoltar i a assumir responsabilitats, i sentir-se part d'alguna cosa. Per a la societat, un teixit d'associacions que complementa els serveis, sense substituir les obligacions de les administracions. Les dades de participació juvenil són difícils de comparar: convé llegir sempre qui va preguntar, a qui i quan.

Quins límits hi ha? Participar costa temps, i no totes les persones joves poden dedicar-lo-hi: qui cuida una familiar o treballa els caps de setmana té menys marge. Un bon projecte compta amb això i oferix formes diferents d'ajudar, des d'una hora al mes fins a un compromís major.

Un exemple: un grup de la teua edat vol organitzar una recollida de roba al barri. Pot unir-se a una associació que ja arreplega roba i oferir les seues mans, o muntar la seua pròpia recollida. El primer sol ser més ràpid i arribar més lluny; el segon dona més llibertat, però exigix més temps i més permisos. Cap no és la correcta: depén del que el grup vulga aconseguir.

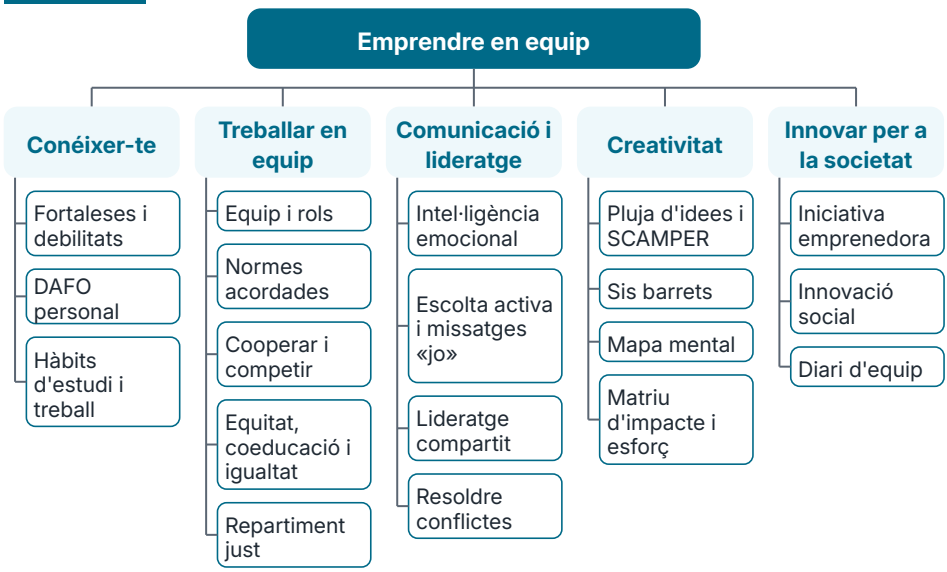
Per al teu servei del barri, això significa una cosa pràctica: abans de crear alguna cosa nova, mira quines associacions hi ha ja prop, què fan i en què podríeu col·laborar. Col·laborar amb una associació que ja coneix el barri aporta contactes i confiança, i evita que dos grups facen el mateix sense saber-ho.

Font: Generalitat Valenciana, Institut Valencià de la Joventut, bases de la campanya «Viu la solidaritat», camps de voluntariat juvenil (Diari Oficial de la Generalitat Valenciana de 27/02/2026; consulta: 20/11/2026).

ACTIVITATS

12. En l'episodi, Martina s'assigna set de les dotze tasques. Per què ho fa, segons ella? Quin problema veu Iker en aquest repartiment? Escriu una frase que Salma podria dir amb un missatge «jo».
13. Després de despegar tres pòsits, Martina es queda amb 4 de les 12 tasques. Les altres 8 es repartixen entre les cinc persones restants. Quantes tocarien a cadascuna si el repartiment fóra exacte? És possible? Proposa un repartiment que s'hi acoste.
14. Revisa aquesta resposta simulada d'un assistent d'IA: «Per a repartir les tasques d'un equip, el millor és que la persona més organitzada decidisca tot, perquè així s'eviten conflictes». Quins avantatges i quins riscos té? Quines preguntes faries al teu equip?
15. En l'episodi, Martina tenia 7 de 12 pòsits i després 4. Calcula quin percentatge de les tasques tenia abans i després. Quin percentatge li hauria tocat en un repartiment exacte entre sis persones? Arredonix a una xifra decimal.
16. Segons l'informe, quins obstacles té la participació d'alguns joves? Escriu dues maneres que un projecte com el vostre oferisca diferents nivells d'implicació.
17. En un equip de quatre persones, escriviu quatre normes per al vostre equip del projecte, un rol per a cada persona i una manera de rotar-los en la pròxima tasca. Compareu amb un altre equip.
18. Llig aquesta frase: «Els equips amb una sola líder fracassen sempre perquè les dones no saben manar». Identifica dues afirmacions sense proves: que tots eixos equips fracassen i el prejudici sexista amb què es pretén justificar-ho. Explica com podries contrastar-les i reformula la frase amb llenguatge respectuós.
19. Aplicació individual, sense ajuda: escriu un paràgraf de cinc línies que explique a un company com repartir de manera justa el treball d'un equip, amb rols, normes i un exemple amb hores.
20. Resumeix en dues frases aquesta notícia fictícia: «Un grup de veïns de Valdelana ha obert una ludoteca els dissabtes amb 12 voluntaris i 30 xiquets. La regidora va dir que és un exemple per a tots. Els voluntaris demanen un local més gran». Després, subratlla un fet i una opinió.
21. Un equip de sis persones dedica 3 hores setmanals cadascuna durant 4 setmanes. Quantes hores sumen entre totes? Si el diari diu que una persona va aportar 18 hores, quin percentatge del total és? És un repartiment equilibrat? Raona la teua resposta.
22. El teu equip puntua tres idees de servei amb impacte i esforç: punt de tràmits per a majors (5 i 3), banc de llibres (3 i 1) i festa del barri (4 i 4). Calcula la puntuació de cadascuna, tria'n una i explica què més tindries en compte.

ESQUEMA

RESUM

Abans de treballar en equip convé conéixer-te: les teues **fortaleses** i **debilitats**, que són factors interns, s'ordenen junt amb les oportunitats i amenaces de l'entorn en un **DAFO personal**, i es reforcen amb **hàbits d'estudi i treball**. Un **equip** reparteix el treball amb **rols** i **normes** acordades, i funciona millor quan es **coopera** i el repartiment és **equitatiu**, és a dir, dona a cada persona els suports que necessita, i sense estereotips de gènere. El repartiment es revisa quan canvien la disponibilitat, la dificultat o la necessitat de suport. Per a entendre's, calen **intel·ligència emocional**, **escolta activa** i **missatges «jo»**. El **lideratge** pot compartir-se i els conflictes es resolen escoltant cada part, buscant diverses solucions i acordant-ne una. Si una persona fa massa o massa poc, convé parlar-ho prompte i amb missatges «jo», sense esperar al final del projecte. Per a generar i organitzar idees fem servir tècniques de **creativitat**, com la pluja d'idees, SCAMPER, els sis barrets o el mapa mental; per a comparar les idees, una **matriu d'impacte i esforç**, que ajuda a prioritzar però no decidix sola: també compten el cost, la urgència i a qui beneficia cada idea. Emprendre no és només muntar una empresa: la **innovació social** busca millorar la vida de les persones, i crear una associació exigix tràmits i requisits. Abans de crear alguna cosa nova, mira quines associacions del barri ja fan alguna cosa paregut i en què podríeu col·laborar. Per a aprendre del que fas, el **diari d'equip** arreplega la data, les tasques, la dedicació i les millores per a la pròxima sessió. Tot això et servirà per a la fitxa E2 del vostre servei per al barri: rols, normes i idees, sempre amb un repartiment que no deixe ningú fora i amb un diari que arreplegue el que aprengueu.

UNITAT 3

Consumir i produir amb cap

El taller de 3r B · El que no ix en el compte

EN ESTA UNITAT APRENDRÀS A...

- Explicar els drets bàsics de les persones consumidores i saber a qui acudir per a reclamar.
- Valorar el model de consum actual i calcular quant costa tirar menjar.
- Reconéixer com el consum responsable pot canviar el que produïxen les empreses.
- Descriure l'economia circular i el valor econòmic, social i mediambiental que creen algunes empreses.
- Distingir cooperatives, pimes, empreses emergents (startups) i emprenedoria social, i valorar l'impacte d'una idea.

SITUACIÓ DE PARTIDA

És gener a 3r B de l'IES Ribera Norte, després de les vacances. El servei per al barri ja té un primer mapa de necessitats, però Inés Varela ha llançat una pregunta incòmoda: el que facen deixarà el barri millor o pitjor de com el trobeu? Lucía vol apuntar els costos i beneficis per a altres persones, encara que no isquen en cap factura. Martina creu que l'important és que el servei funcione. Salma demana dades. Hugo recorda que al bar de la seua família es tira més pa del que pareix. Quan acabes la unitat sabràs veure el cost del que ningú no cobra i dissenyar un servei que deixe la menor empremta ambiental possible i aporte valor al barri.

PER A COMENÇAR

1. Pensa en l'últim que vas comprar: ho necessitaves? Saps d'on ve o què passarà amb el seu envàs?
2. Si compres alguna cosa i no funciona, què pots fer? A qui li ho diries?
3. Quant de menjar creus que es tira a casa teua en una setmana? Per què es tira?
4. Una veïna cuida les flors del seu balcó i una moto fa fum a la vora: qui assumix el cost de les flors i de la contaminació, i qui en rep els efectes?

Drets

3.1

Consum

3.2

Consum responsable

3.3

Economia circular

3.4

Emprendre

3.5

3.1 Persones consumidores amb drets

Comprar és firmar un xicotet acord. Conéixer els teus drets et permet exigir que es complisca.

Una **persona consumidora** és qui adquirix o usa béns o servicis amb una finalitat aliena a la seua activitat empresarial o professional, per a si mateixa o per a altres. Quasi tothom ho és diverses vegades al dia: quan compra el pa, paga l'autobús o contracta una subscripció. I comprar no vol dir quedar-se sense protecció: la llei reconeix a les persones consumidores uns **drets bàsics**.

Entre els drets bàsics destaquen quatre (la llei en recull més). El dret a la **informació**: saber què compres, quant costa i quines condicions té. El dret a la **seguretat**: que el que compres no pose en risc la teua salut. El dret a la **protecció dels teus interessos econòmics**: que no t'enganyen amb preus, publicitat o clàusules abusives. I el dret a **reclamar i ser reparat** si alguna cosa va malament.

LA NORMA DIU

«Són drets bàsics dels consumidors i usuaris i de les persones consumidores vulnerables: [...] d) La informació correcta sobre els diferents béns o serveis en formats que garantisquen la seua accessibilitat i l'educació i divulgació per a facilitar el coneixement sobre el seu adequat ús, consum o gaudi, així com la presa de decisions òptimes per als seus interessos.» Reial decret legislatiu 1/2007, art. 8.1.

A ells s'afig la defensa davant de les **clàusules abusives**: condicions que s'imposen sense negociar i deixen la persona consumidora en pitjor situació sense motiu, com les que posen traves desproporcionades per a donar-se de baixa d'una subscripció. La llei les considera com si no estigueren escrites.

La **garantia legal** obliga el venedor a posar remei si el producte no és conforme: arreglar-lo o substituir-lo i, si no és possible, rebaixar el preu o tornar els diners. Respon dels defectes que apareguen en els tres anys següents al lliurament (en un bé usat es pot pactar menys, mai menys d'un any). Guarda sempre el **justificant de compra**: tiquet, factura o correu de confirmació.

En les compres a distància a un professional sol haver-hi un dret de desistiment de 14 dies naturals, amb excepcions; no s'ha de confondre amb la garantia per defectes. Abans de pagar, mira qui ven, el preu final i què es pot tornar, i desconfia de les ofertes que fiquen pressa.

Si alguna cosa falla, el camí habitual és senzill. Primer, reclamar al venedor i explicar-li el problema amb calma. Si no ho soluciona, demanar i presentar el **full de reclamacions**, un formulari que les empreses i els comerços han de tindre a disposició de qui el demana a la Comunitat Valenciana. I si el problema continua, acudir, si escau, a l'**oficina municipal d'informació al consumidor**, que sol dir-se OMIC i assessora de manera gratuïta, o al servei de consum de la Generalitat Valenciana. Guarda també captures de pantalla, correus i missatges: servixen com a prova del que et van prometre.

Reclamar no és ser conflictiu: és usar un dret i ajudar que les empreses milloren. Si no s'arriba a un acord, hi ha les associacions de consumidors i la mediació o l'arbitratge de consum.

ACTIVIDADES

1. Un amic compra unes sabatilles per internet. Arriben amb la sola desenganxada. Escriu, en ordre, tres passos que hauria de seguir per a reclamar. Quin document li convé tindre?

2. Uneix cada situació amb el dret que es vulnera: a) un anunci diu «oferta» però el preu és el del mes passat; b) una caixa de joguets no du les advertències de seguretat obligatòries; c) una botiga no admet una reclamació.

3. *Amplia.* Mira la cita de la norma. Explica amb les teues paraules què significa «informació correcta» i per què inclou «formats que garantisquen la seua accessibilitat».

3.2 El nostre model de consum

Comprem més, usem menys temps el que comprem i tirem abans. Qui n'ix guanyant, de veritat?

En molts llocs, el model de consum actual es basa a comprar coses barates, usar-les poc temps i tirar-les. És el **consumisme**: comprar més del que necessites, empentats per la publicitat, les ofertes o la moda. Es nota en la roba, que ara es renova cada poques setmanes: és la **moda ràpida**, que produïx peces barates a un ritme molt alt i les substituïx de seguida. I en la tecnologia: un mòbil que encara funciona perfectament es canvia per un de nou només perquè n'ha eixit un altre model.

El model d'**usar i tirar** té costos que no veiem en el preu. Produir requerix energia, aigua i materials, i cada objecte tirat és un recurs perdut. A més, hi ha persones que fabriquen eixos productes en condicions dures, sovint lluny d'ací. Per això convé preguntar-se abans de comprar: ho necessite?, quant durarà?, podria arreglar-ho?, qui ho ha fet i en quines condicions?

Un problema molt visible d'aquest model és el **malbaratament alimentari**: tirar menjar que encara es podia menjar. Ocorre en diverses etapes de la cadena alimentària; en la dada de baix, quasi tot el mesurat està a les llars. Es tira perquè es compra de més, perquè es confon la data de caducitat amb la de consum preferent o perquè es cuina més del necessari. A més, es generen residus que paguem entre tots. Planificar la compra i mirar la nevera abans d'eixir evita bona part d'eixa despesa.

L'**obsolescència programada** és una altra peça del trencaclosques: planificar a propòsit una vida útil més curta de la que podria tindre, o deixar de donar peces i actualitzacions perquè compres un altre. Altres fallades de durabilitat no són programades, però el resultat s'assembla: aparells que podrien arreglar-se acaben en el calaix o en el contenidor, i es genera una gran quantitat de residus electrònics.

DADA

El 2024, a Espanya, el desperdici alimentari dins i fora de la llar va ser d'uns 1.125 milions de quilos o litres (un 4,4 % menys); 1.097 milions, el 97,5 %, van ser de llars. Per persona, són uns 24,4 quilos o litres a l'any. Font: Ministeri d'Agricultura, Pesca i Alimentació, informe del desperdici alimentari en 2024 (nota de premsa d'01/08/2025; consulta: 20/11/2026).

Cas · La nevera d'una setmana

Una família de quatre persones calcula que tira uns 2 quilos de menjar cada setmana. Les dades són inventades, i el preu mitjà de 3 € el quilo és aproximat.

Concepte	Càlcul	Resultat
Menjar tirat a l'any	2 kg × 52 setmanes	104 kg
Diners tirats a l'any	104 kg × 3 €	312 €
Estalvi si tiren un 50 % menys	312 € × 0,5	156 €
Referència per a 4 persones	24,4 kg × 4	97,6 kg

Pas 1. Calcula el que tira en un any: 2 kg a la setmana per 52 setmanes són 104 kg.

Pas 2. Passa els quilos a diners: 104 kg a 3 € el quilo són 312 € a l'any. Si foren capaços de tirar la meitat, s'estalviarien 156 €.

Pas 3. Compara: amb 24,4 kg per persona, quatre persones serien uns 98 kg a l'any, uns 6 kg menys que aquesta família. És només una referència.

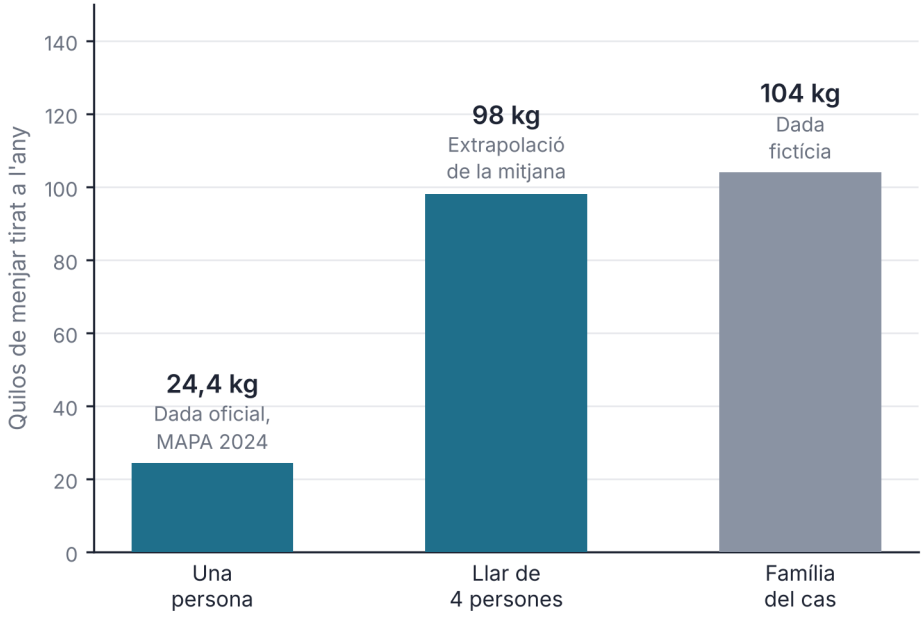

Figura 3.1. Menjar tirat a l'any: persona, llar de quatre i família del cas

Cada quilo tirat no només costa diners: també es va perdre l'aigua, l'energia i l'espai amb què es va produir. Reduir-lo estalvia diners i cuida l'entorn. I no és només cosa de casa: un menjador escolar que ajusta bé les racions tira molt menys, i els excedents aptes i ben conservats poden donar-se a entitats socials.

Tirar menys no exigix grans sacrificis: fer la llista de la compra amb el que ja hi ha a casa, congelar el que no vas a gastar prompte, usar les restes per a un altre menjar i entendre que el «consum preferent» informa de qualitat (passada la data, un aliment ben conservat pot seguir sent apte), mentre que la data de caducitat és de seguretat i es respecta.

ACTIVIDADES

4. Una família de tres persones tira 1,5 kg de menjar a la setmana. Calcula quants quilos tira a l'any i quants euros perd si el quilo costa 3 €. Quant estalviaria si tirara un terç menys?
5. Llig aquesta notícia fictícia i resumix-la en tres frases: «Un supermercat de Valdelana ha reduït un 20 % el que tira gràcies a un programa de venda de fruita amb aspecte lleig a meitat de preu. El responsable va dir que ha sigut un èxit. Els clients comenten que la fruita està boníssima. L'any anterior van tirar 500 quilos al mes».
6. *Amplia.* Escriu tres preguntes que et faries abans de comprar una peça de roba, per a decidir si de veritat la necessites i si durarà.

3.3 El poder del consum responsable

Cada compra envia un senyal. El que tries comprar influïx en el que oferixen les empreses.

El **consum responsable** consistix a comprar i usar productes tenint en compte el que costen a les persones i a l'entorn, a més del que costen en diners. No es tracta de no consumir, sinó de consumir millor. Pot funcionar perquè les empreses responen al que es ven, encara que també a preus i lleis: si moltes persones demanen una cosa diferent, acaben oferint-la. Cada compra és xicoteta, però la suma de moltes influïx en el que es produïx.

Hi ha cinc gestos senzills. L'**estalvi energètic**: apagar el que no uses, ajustar la calefacció, triar aparells eficients. El **transport sostenible**: caminar, anar en bici o usar el transport públic quan pots. El **comerç just**: comprar productes el preu dels quals permet a qui els produïx viure dignament. El **comerç de proximitat**: comprar a negocis pròxims, que mantenen l'ocupació al barri i poden acurtar alguns transports, segons l'origen del producte. I triar **empreses sostenibles**: les que cuiden la seua plantilla, l'entorn i la comunitat. Quasi tots són compatibles: anar en bici a comprar al forn del barri en compleix dos alhora.

Cap exigix ser perfecte. El que importa és la suma: una persona canvia poc, però quan moltes decidixen igual poden influir en el que oferixen les botigues. I també compta el que no es compra: demanar prestat, compartir o arreglar és consum responsable.

Per a triar amb criteri ajuden les **etiquetes**: l'etiqueta energètica indica quanta electricitat gasta un aparell, i els segells de comerç just o d'agricultura ecològica indiquen com s'ha produït. Però una etiqueta no ho diu tot: convé comprovar qui la concedix i què garantix, perquè hi ha afirmacions ambientals enganyoses. A això se'n diu «rentat verd»: desconfia d'expressions vagues com «100 % ecològic» sense dades.

Per a entendre per què importa cal mirar el que no ix en el preu. Hi ha una **externalitat** quan l'activitat d'algú beneficia o perjudica altres persones i eixe efecte no queda arreplegat en el preu ni es compensa del tot. Pot ser positiva, com la veïna que cuida les flors del seu balcó i alegra el carrer sense cobrar-ne. O negativa, com una moto que fa fum a la vora: qui contamina pot no assumir tot el mal, i qui respira el fum patix un perjudici que no va triar. Són els costos i els beneficis que no ixen en el compte.

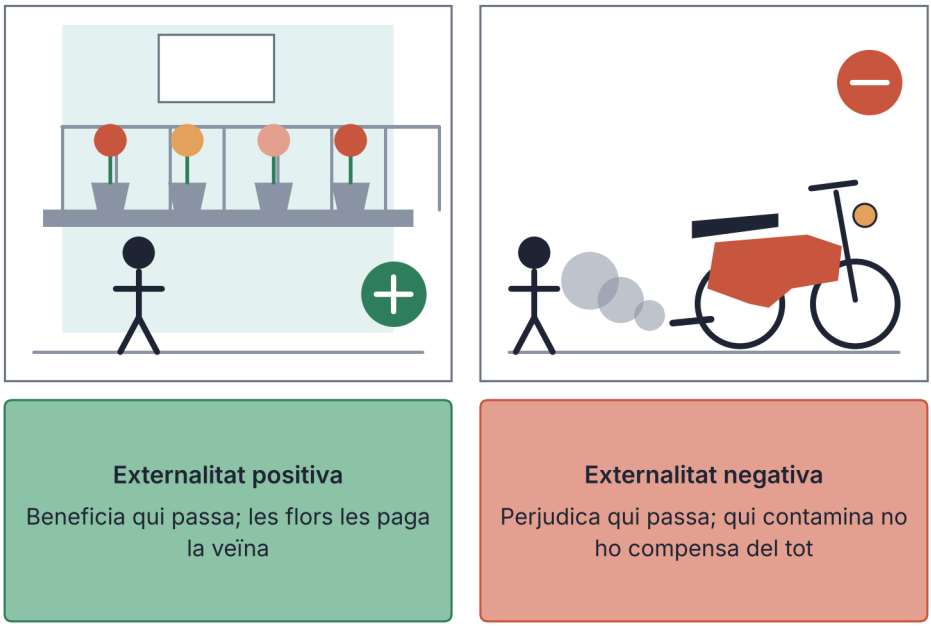

Figura 3.2. Dues externalitats: les flors del balcó i el fum de la moto

Quan hi ha externalitats, el preu no conta tota la veritat. Per això les administracions posen impostos i normes al que contamina i ajudes al que beneficia, i per això la teua elecció com a consumidor importa: tu pots decidir pagar una mica més per alguna cosa que no fa mal als altres.

Una externalitat no és el mateix que un cost o benefici pactat: si pagues per usar un aparcament, no és externalitat; ho és el soroll que aquest aparcament genera als veïns. La clau és que algú es veu afectat sense haver decidit res i sense que el preu ho arreplegue. Per això els economistes parlen de «fallades del mercat», i per això es corregixen amb normes, impostos o ajudes.

COM DECIDIM

«El barat i ràpid guanya». Entre una botiga del barri i una comanda per internet amb enviament gratis, solem triar el que estalvia esforç ara, encara que no siga el que més ens convé. Es diu biaix de present: pesa més l'immediat que el que es nota després. Abans de comprar, pregunta't què costa cada opció a altres persones i al barri.

REVISA LA IA

Resposta simulada d'un assistent d'IA: «El més important de l'economia circular és reciclar: si tot es recicla, el problema dels residus està resolt».
Què cal comprovar. Què passa abans de reciclar? Quantes vegades s'hauria pogut reduir o reutilitzar el producte? Es recicla tot el que es tira? Quina dada necessitaries per a saber-ho?

ACTIVIDADES

7. Classifica aquestes accions en estalvi energètic, transport sostenible, comerç just, comerç de proximitat o empresa sostenible: a) anar a l'institut en bici; b) comprar el pa al forn del barri; c) apagar els llums en eixir; d) comprar cafè de comerç just; e) triar una empresa que acredita millors condicions laborals.
8. Escriu una externalitat positiva i una altra negativa del teu barri. Per a cadascuna, digues qui la patix o la gaudix i qui la paga.

3.4 Empreses que creen valor

Una empresa no només guanya diners. També pot deixar el barri millor o pitjor.

En l'**economia lineal**, les empreses extrauen recursos, fabriquen, venen i el producte acaba en les escombraries: es produïx, s'usa i es tira. És un camí d'una sola direcció que gasta recursos i omple els abocadors. L'**economia circular** proposa tancar el cercle: que els productes i els materials s'aprofiten el major temps possible i que els residus d'uns siguen la matèria primera d'altres.

Una regla útil per a començar són quatre verbs, per ordre de preferència. **Reduir**: comprar i usar menys. **Reutilitzar**: donar una altra vida al que ja existix, com una bicicleta que passa d'una persona a una altra. **Reparar**: arreglar en lloc de tirar. I **reciclar**: transformar el que ja no servix en matèria primera nova, que també estalvia recursos. No són passos fixos per a tot producte, sinó estratègies alternatives o complementàries.

Una empresa pot buscar un triple impacte. Es parla de **valor compartit** quan guanya diners en atendre necessitats de la societat; són idees relacionades, no idèntiques. Té tres parts. El **valor econòmic**: l'empresa guanya prou per a mantindre's i pagar bé la seua plantilla. El **valor social**: dona ocupació digna, inclou persones que ho tenen difícil i millora la vida de la seua comunitat. I el **valor mediambiental**: gasta menys recursos i contamina menys. Per exemple, una botiga de roba de segona mà que dona treball a persones que estaven a l'atur en compleix les tres parts alhora.

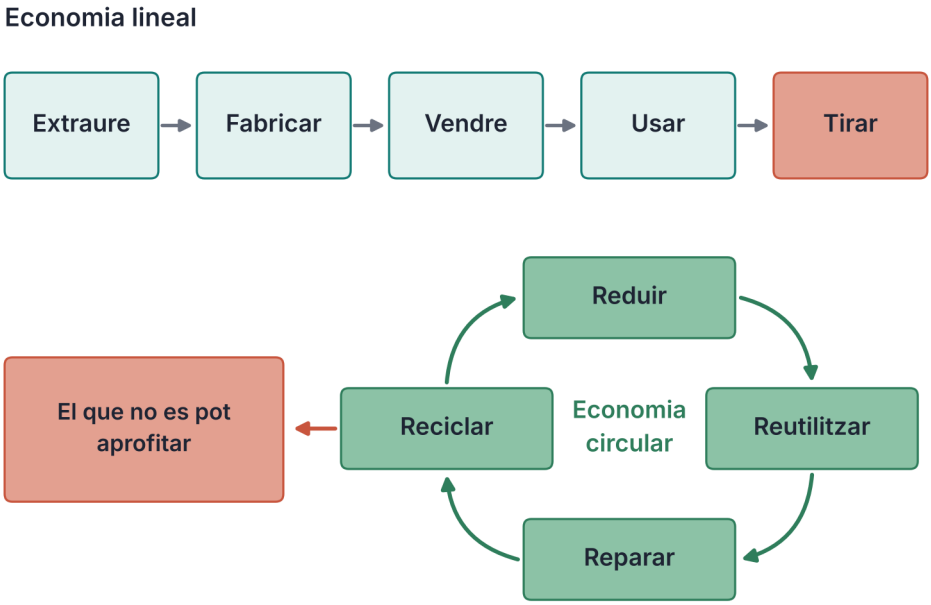

Figura 3.3. De l'economia lineal a l'economia circular

Una empresa de reparació de bicicletes en un barri és un bon exemple: guanya diners, dona ocupació a veïns i allarga la vida d'objectes que s'haurien tirat. Les tres parts poden reforçar-se entre si.

CLAU · ECONOMIA CIRCULAR

Reduir, reutilitzar, reparar i, al final, reciclar: una regla útil, no una llista tancada. Una empresa crea valor compartit quan guanya diners atenent alhora necessitats de les persones i de l'entorn.

ACTIVIDADES

9. Tria un objecte que uses cada dia, com una motxilla o un mòbil, i escriu una manera de reduir, una altra de reutilitzar, una altra de reparar-lo i una altra de reciclar-lo. Quina és la millor i per què?

3.5 Cooperatives i emprenedoria social

Hi ha empreses sense amo únic: pertanyen a les seues persones sòcies.

Una **cooperativa** és una empresa creada per persones que s'associen per a satisfer necessitats compartides; per regla general, cada persona sòcia té un vot, encara que haja aportat més o menys diners (amb excepcions legals). Els excedents es repartixen després de dotar els fons obligatoris. N'hi ha de treball, de consum, agràries, d'habitatge o d'ensenyament. El 2025, les valencianes van ocupar directament 63.105 persones (Concoval).

L'**emprenedoria social** és crear una empresa o una iniciativa l'objectiu principal de la qual és resoldre un problema de la societat, i no només guanyar diners. Pot ser una cooperativa, una associació o una empresa convencional que decidisca reinvertir els seus beneficis.

Una **pime** és una microempresa, xicoteta o mitjana empresa: en la definició europea, menys de 250 persones ocupades. Una **empresa emergent** (*startup*) és una empresa nova que busca créixer ràpid amb una idea innovadora, quasi sempre de base tecnològica. I un **viver d'empreses** és un espai, públic o privat, que oferix a qui comença un local, assessorament i contactes a baix cost.

Cas · Una cooperativa de reparació

Quatre sòcies munten una cooperativa per a reparar electrodomèstics. Cada mes ingressen 8.000 € i tenen altres despeses de 3.200 €, sense comptar el seu treball. El 10 % del marge va a un fons comú i la resta es reparteix a parts iguals. Per a comparar, una empresa convencional amb les mateixes xifres: una propietària que treballa i tres empleades amb 1.000 € cadascuna. Xifres inventades, no el repartiment legal real.

Concepte	Càlcul	Cooperativa
Marge del mes	8.000 € − 3.200 €	4.800 €
Fons comú (10 %)	10 % de 4.800 €	480 €
A repartir	4.800 € − 480 €	4.320 €
Cada sòcia	4.320 € : 4	1.080 €

Pas 1. Calcula el marge: 8.000 − 3.200 = 4.800 €. Aparta el fons comú: 10 % de 4.800 € = 480 €. Queden 4.320 € per repartir.

Pas 2. Reparteix entre les quatre sòcies: 4.320 : 4 = 1.080 € a cadascuna.

Pas 3. Compara. En l'empresa convencional, les empleades cobren 3.000 € i la propietària es queda amb 8.000 − 3.200 − 3.000 = 1.800 €. En ambdues queden 4.800 € per a les quatre persones; en la cooperativa, 1.080 € per sòcia i 480 € al fons. No és un sou: és un repartiment de l'excedent.

PER AL TEU PROJECTE · E3

Prepara la fitxa E3, «Un servei que no deixa empremta»: tria tres de les deu idees de la fitxa E2 i valora cadascuna d'1 a 5 pel seu impacte social i pel seu impacte en el medi ambient. Anota per a cada idea una externalitat positiva i una altra negativa. Aquesta fitxa tanca l'**Entrega 1**: ajunteu E1, E2 i E3 en un únic dossier.

ACTIVIDADES

10. Una cooperativa de cinc sòcies ingressa 10.000 € al mes i gasta 4.000 €. Aparta el 10 % del resultat a un fons comú i reparteix la resta a parts iguals. Quant cobra cada sòcia?

11. *Amplia.* Explica en cinc línies la diferència entre una cooperativa i una empresa amb una única propietària, i digues en quin cas creus que es reparteix millor el poder.

EL TALLER DE 3R B

El que no ix en el compte

Era un dimarts de gener, i Lucía i Martina caminaven cap a l'associació de veïns amb la carpeta de la fitxa E1 sota el braç. Inés els havia demanat que, de camí, apuntaren els costos que algú paga i els efectes sobre altres persones que ningú no paga ni compensa.

—A vore, per parts —va dir Lucía, obrint l'agenda—. Primer, el que costa diners: fanals, bancs, el cartell de la farmàcia.

Van girar la cantonada. De sobte, el carrer es va omplir de color. Els balcons de les cases velles estaven coberts de geranis rojos i rosa, i des d'un d'ells una senyora major, amb davantal i regadora, buidava un rajolí d'aigua sobre cada test.

—Que bonic —va dir Martina, somrient, amb el xandall blau—. Pareix altre barri.

—Bon dia, xiques —va dir la senyora des de dalt—. Si voleu un esqueix, demaneu-lo, que me'n sobren.

—Gràcies, ho pensarem —va dir Lucía, i va apuntar alguna cosa a l'agenda.

—Què has escrit? —va preguntar Martina, mirant-la.

—Que eixes flors les paga ella. L'aigua, els testos, el temps. I ens alegren el carrer a tots.

—I a ella, qui li ho paga?

—Ningú. Per això ho apunte: és una cosa bona per als altres que no ix en el compte de qui la rep.

Van seguir caminant. Al final del carrer hi havia una terrassa amb taules sota un para-sol, i al costat, amb el motor en marxa, una moto vella que gitava un fum blavós. Un home i una dona que prenien café a la terrassa es van tapar les orelles, i un senyor amb bastó que passava per la vorera va començar a tossir i va creuar a l'altre costat.

—Això sí que fa olor i atrona —va murmurar Martina—. Mira com es tapen.

—A aquesta gent li ix cara la moto, encara que no l'hagen comprada.

—I a qui la condueix, qui li ho cobra?

Lucía es va quedar callada un moment. Després va passar la pàgina.

—Pel fum, ningú. Ho apunte també: el que és roín i tampoc no ix en el compte.

—Dues coses en dues cantonades —va dir Martina—. Una la paga la seua propietària i ens alegra a tots; l'altra ens molesta i qui la causa no paga tot el mal.

—És el que Inés anomenaria una externalitat —va dir Lucía, amb cura—. O això crec. Ho miraré.

Creuaren el carrer. A la porta de l'associació, una cartolina anunciava una xarrada sobre ajudes per a pagar la llum. Martina va llegir el cartell dos cops.

—Escolta, Lucía. El nostre servei... —es va interrompre—. I si també deixa alguna cosa que no ix en el compte?

—Com ara què?

—Si muntem alguna cosa amb cadires, fullets, missatges, gent que va i ve... Potser usem paper, espai públic o temps d'altres persones. Qui assumix això i qui ho gaudix?

Lucía va tancar l'agenda i va traure un bolígraf de quatre colors. Va escriure en roig, a tota pàgina: «El servei ha de deixar el carrer millor de com el troba».

—Això és el que vull —va dir—. I ho apuntarem a la fitxa.

—Primer entrem —va dir Martina—. Que Remedios ens espera i jo vull saber quant costa una sala.

Remedios les esperava a la porta, amb les claus penjades del coll.

—Arribeu just a temps —va dir—. Heu vist el barri amb ulls d'economistes?

—Hem vist el que ix en el compte i el que no —va contestar Lucía—. Unes flors que paga una senyora i alegren tothom, i una moto que molesta a qui passa.

—Ja veig que heu aprés alguna cosa —va somriure Remedios—. Doncs apunteu-ho. En aquesta associació sabem bé que el més valuós quasi mai no té preu, i que el més molest a vegades tampoc no el paga ningú.

—Vull que el nostre servei sume —va dir Martina—, no que repartisca molèsties sense voler.

—Aleshores penseu en qui ho notarà, per a bé o per a mal.

Van pujar els dos escalons. Darrere, la moto va accelerar amb un soroll sec i el fum blau es va quedar un moment flotant entre els geranis.

A l'esquerra, Lucía i Martina davant d'un balcó amb flors; a la dreta, una moto amb fum vora la terrassa.

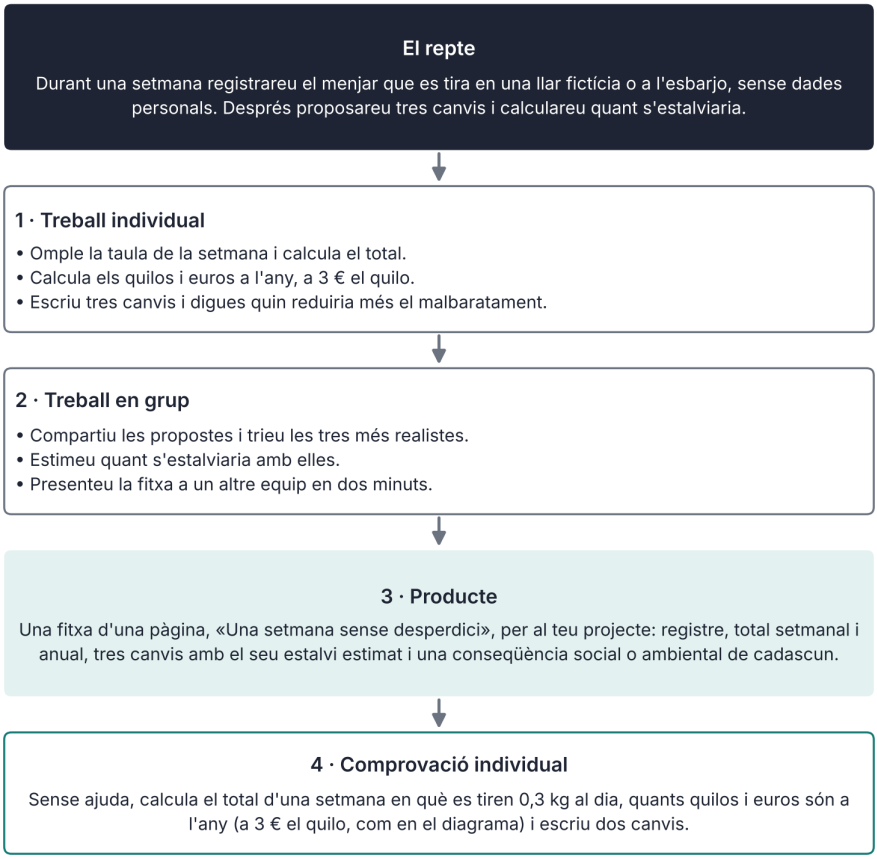
SITUACIÓ D'APRENENTATGE

Una setmana sense desperdici

Repte. Durant una setmana registrareu el menjar que es tira en una llar fictícia o a l'esbarjo, sense dades personals. Després proposareu tres canvis i calcularem quant s'estalviaria.

Producte. Una fitxa d'una pàgina, «Una setmana sense desperdici», per al teu projecte: registre, total setmanal i anual, tres canvis amb el seu estalvi estimat i una conseqüència social o ambiental de cadascun. **Dades.** Pots mesurar de manera agregada el que es tira a l'esbarjo, sense identificar ningú, o usar aquestes dades inventades. Quilos tirats en una llar fictícia: dilluns, 0,2; dimarts, 0,4; dimecres, 0,3; dijous, 0,5; divendres, 0,6; dissabte, 0,9; diumenge, 0,6.

Comprovació individual. Sense ajuda, calcula el total d'una setmana en què es tiren 0,3 kg al dia, quants quilos i euros són a l'any (a 3 € el quilo, com en el diagrama) i escriu dos canvis.

Així es desenvolupa la situació d'aprenentatge

INFORME

Cooperatives a la Comunitat Valenciana

A la Comunitat Valenciana hi ha milers d'empreses que no pertanyen a una sola persona, sinó als seus socis i sòcies. Són les cooperatives, amb una història llarga: des de les que agrupen qui conrea taronges o raïm per a vendre millor la collita fins a les que oferixen serveis de neteja, ensenyament o reparació. Es regixen per principis comuns: per regla general, cada persona sòcia té un vot, i els excedents, després de les dotacions obligatòries, poden anar a reserves i a retorns segons l'activitat de cadascuna.

Quant pesen? Segons un informe de la Confederació de Cooperatives de la Comunitat Valenciana i del portal estadístic de l'economia social, les cooperatives valencianes donaven ocupació directa a 63.105 persones el 2025 i facturaven 9.843 milions d'euros, l'equivalent al 6,3 % del PIB de la comunitat (la facturació no és valor afegit, que és el que mesura el PIB). Entre elles hi ha moltes cooperatives de treball associat, que són les que munten persones que volen ocupar-se a si mateixes.

Un exemple sense marca ajuda a entendre-ho: una cooperativa agrària d'una comarca reunix desenes d'agricultores i agricultors que, junts, compren llavors més barates, emmagatzemen la fruita i la venen a un preu millor que si anaren per separat. El que resulta d'ahí es reparteix pel que cadascuna aporta, i una part es reserva per a invertir i per a ajudar el poble.

Quins beneficis tenen? Poden afavorir l'estabilitat de l'ocupació i l'arrelament al territori, sobretot quan les persones treballadores són sòcies, encara que no estan lliures d'acomiadaments ni tancaments. També poden ser més resistents quan arriben les crisis, encara que no sempre ho són.

Quins límits hi ha? Decidir entre moltes persones pot ser més lent, i a vegades costa aconseguir diners per a créixer. I no totes les cooperatives funcionen bé: com en qualsevol empresa, cal bona gestió. Les dades d'una sola data tampoc no diuen si el sector creix o s'estanca.

Un exemple: una cooperativa de treball de quatre persones arregla bicicletes al barri. Cada persona té un vot, encara que una haja aportat més diners. Si un any es guanya poc, decidixen juntes, dins dels seus estatuts i dels mínims legals, com reorganitzar despeses o avançaments, buscar clients i protegir l'ocupació. Així es reparteixen també els apurs, i fa falta confiança.

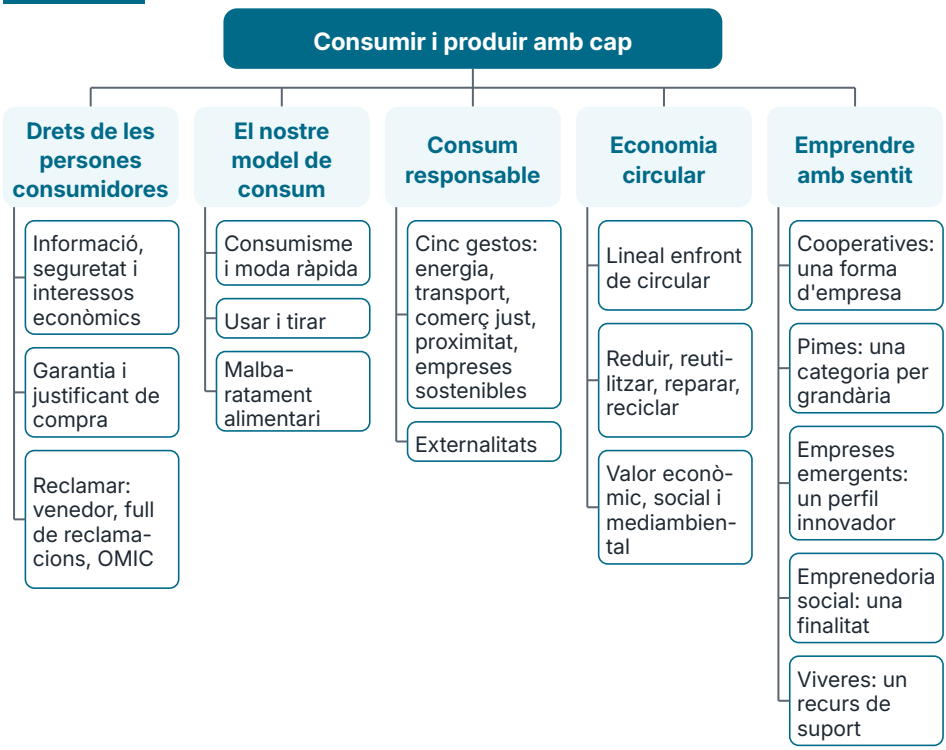
Per al vostre servei, la lliçó és pràctica: potser convinga actuar com a grup escolar o associació, o estudiar més endavant una cooperativa si el projecte ho justifica. La pregunta sobre qui decidix i qui es queda amb els beneficis servix igual per a una pime, una associació o un grup de classe.

Font: Confederació de Cooperatives de la Comunitat Valenciana (Concoval) i Portal Estadístic de l'Economia Social Valenciana (CIRIEC-Espanya), informe sobre el cooperativisme valencià en 2025 (abril de 2026; consulta: 20/11/2026).

ACTIVITATS

12. En l'episodi, Lucía apunta dues coses «que no ixen en el compte». Quines són? Quina és una externalitat positiva i quina negativa? Qui assumix el cost de cadascuna i qui en rep els efectes?
13. Martina pregunta si el seu servei podria deixar alguna cosa que no ix en el compte. Escriu una externalitat positiva i una altra negativa que podria produir un servei d'ajuda amb tràmits per a persones majors (sense demanar claus ni dades personals), i com reduiries la negativa.
14. Revisa aquesta resposta simulada d'un assistent d'IA: «Comprar en una botiga de proximitat sempre és millor per al medi ambient que comprar per internet». Què afirma sense comprovar? Quines dades demanaries per a decidir?
15. Una família de cinc persones tira 2,5 kg de menjar a la setmana. Calcula quants quilos i quants euros perd a l'any a 3 € el quilo. Si reduïx el malbaratament un 40 %, quants euros estalvia?
16. Segons l'informe, quins avantatges i quins límits tenen les cooperatives? Compara amb una empresa d'una única propietària i digues quina dada afegiries per a estar més segur.
17. En equip, trieu un producte d'ús diari del barri i dibuixeu el seu camí en una economia lineal i en una circular, i indiqueu en quins passos podrien aplicar-se reduir, reutilitzar, reparar i reciclar (no cal tots).
18. Llig aquesta frase: «Les empreses sostenibles són sempre més cares, i per això la gent no les compra». Assenyala l'afirmació comprovable i la generalització no demostrada. Quines dades compararies?
19. Aplicació individual, sense ajuda: escriu un paràgraf de cinc línies que explique a un company què és una externalitat, amb un exemple del teu barri i com podria corregir-se.
20. Llig aquesta notícia fictícia i resumix-la en tres frases: «Un barri de Valdelana ha posat a la plaça una nevera per a compartir menjar que sobra. Un veí la crida "la millor idea de l'any". Segons l'associació de veïns, el primer mes es van repartir 240 racions. Una fleca tem que baixe la seua venda de pa». Separa després dos fets i dues opinions.
21. Un menjador escolar tira 18 kg de menjar cada dia durant 180 dies de classe. Calcula els quilos a l'any i, a 3 € el quilo, els euros. Si amb racions més ajustades tirara un 25 % menys, quants euros estalviaria a l'any?
22. El teu equip ha de triar entre unes carpetes de plàstic a 2 € la unitat i unes altres de paper reciclat a 2,50 €. En necessiteu 40. Calcula la diferència de cost i decidix amb tres arguments, un d'ells sobre externalitats.
23. Classifica cada cas com a forma d'empresa, grandària, perfil o recurs de suport: a) una cooperativa d'agricultores; b) una empresa de huit persones que repara bicicletes; c) una empresa emergent que crea una aplicació; d) un viver que cedix un local barat.

ESQUEMA

RESUM

Les **persones consumidores** tenen **drets bàsics**, com la informació, la seguretat, la protecció dels seus interessos i la possibilitat de reclamar. La **garantia legal** obliga el venedor a posar remei als defectes: guarda sempre el **justificant de compra**. Si alguna cosa falla, es reclama al venedor i, si no ho soluciona, es presenta el **full de reclamacions** i s'acudix a l'**OMIC**. El model de consum basat a comprar, usar poc i tirar és el **consumisme**, i té costos que no es veuen en el preu, com el **malbaratament alimentari**. El **consum responsable** consistix a triar el que costa menys a les persones i a l'entorn. Les **externalitats** són efectes positius o negatius sobre altres persones que no queden arreplegats en el preu, i per això el preu no conta tota la veritat. L'**economia circular** oferix una regla útil, no una llista tancada: reduir, reutilitzar, reparar i, al final, reciclar. Una empresa pot buscar un triple impacte i crear **valor compartit** quan atén necessitats de la societat. Les **cooperatives** pertanyen a les seues persones sòcies i, per regla general, cadascuna té un vot. Són una forma d'empresa; la **pime** és una categoria per grandària, l'**empresa emergent** un perfil innovador, el **viver** un recurs de suport i l'**emprenedoria social** una finalitat que poden tindre algunes. Tot això servix per a la fitxa E3 del vostre servei: que deixe la menor empremta possible i aporte valor al barri.

UNITAT 4

El que és de tots

El taller de 3r B · La caixa de les monedes

EN ESTA UNITAT APRENDRÀS A...

- Explicar què és el sector públic i quines funcions complix l'Estat del benestar.
- Distingir els serveis públics i dir quina administració dona cada un.
- Descriure per a què servix la Seguretat Social i com es finança.
- Diferenciar els impostos més importants i calcular el que paga cada persona amb un impost proporcional i amb un de progressiu.
- Explicar a qui perjudica el frau fiscal i com es redistribuïx la renda.

SITUACIÓ DE PARTIDA

És febrer en **3r B** de l'IES Ribera Norte. Inés Varela vol que el servei per al barri tinga un pressupost realista, i per això demana al grup que esbrine què fan ja les administracions i quant costa el que volen fer ells. Lucía proposa començar pels cartells i les fotocòpies. Hugo recorda que son pare diu que «els impostos se'ls emporten tots», i Salma li pregunta qui ha decidit això i amb quines dades. Dani no sap qui finança l'autobús que utilitza per a anar a l'institut. Joel i Irene tenen entre mans una caixa amb 120 € que l'associació de famílies els ha entregat per a administrar, i Andrés Mora, professor del centre, els fa una pregunta que canvia la conversa: de qui són eixos diners? Quan acabes la unitat sabràs d'on ix el diner públic, on va i per què importa qui el paga.

PER A COMENÇAR

1. Pensa en el que has usat hui des que t'has alçat: carrer, llum, autobús, institut... Quines d'eixes coses creus que paguen les famílies de manera directa i quines paguem entre tots?
2. Quan compres un refresc, pagues algun impost? Com podries saber-ho i on ho veus en el justificant de compra?
3. Si una persona guanya 1.000 € al mes i una altra 4.000 €, et pareix just que paguen el mateix tant per cent d'impostos? I la mateixa quantitat en euros? Explica la teua resposta.
4. Qui creus que ha de pagar un parc nou del teu barri: l'ajuntament, la Generalitat o l'Estat? Com ho esbrinaries?

Sector públic

4.1

Serveis públics

4.2

Seguretat Social

4.3

Impostos

4.4

Equitat

4.5

4.1 El sector públic i l'Estat del benestar

Hi ha coses que quasi ningú no compra pel seu compte: els carrers, l'enllumenat, l'atenció en un hospital públic. Les financem entre tots.

El **sector públic** és el conjunt d'organismes i empreses que depenen de les administracions i que produïxen o gestionen béns i serveis en nom de tota la societat. El formen les **administracions públiques** (l'Estat, les comunitats autònomes, les diputacions i els ajuntaments) i altres entitats públiques, entre elles les **empreses públiques**, el propietari de les quals és una administració, com algunes que gestionen l'aigua d'una ciutat o el transport urbà. El seu objectiu principal no és guanyar diners, sinó donar un servei.

Per què fa falta? Perquè el mercat no produïx bé tot el que necessitem. Un **bé públic**, en sentit econòmic, és difícil d'excloure del consum i diverses persones poden aprofitar-lo alhora, com l'enllumenat d'un carrer; no tot servei públic ho és. Si depenguera que cada veí pagara pel seu compte, molts esperarien que pagaren els altres i el carrer continuaria a les fosques. Per això l'organitza l'administració i el paga amb diners de tots. Un exemple de quants diners mou és el pressupost de la Generalitat, que veuràs a continuació.

Una cosa semblant passa amb l'educació o la sanitat: si només els tinguera qui poguera pagar-los, dependrien dels diners de la família. Per això es presten de manera pública.

L'Estat complix quatre funcions en l'economia:

Prestar béns i serveis: escoles, hospitals, carreteres, justícia, defensa.

Redistribuir la renda: amb impostos, cotitzacions i prestacions, reduïx diferències i ajuda qui més ho necessita, amb beques, pensions o ajudes per desocupació.

Regular: fixa normes perquè el mercat funcione amb regles clares, per exemple les de seguretat en els aliments o les de protecció de les persones consumidores.

Estabilitzar: intenta que l'economia no s'enfonse en una crisi i que els preus i l'ocupació no es descontrolen.

L'**Estat del benestar** és el conjunt de serveis i prestacions públiques que volen assegurar unes condicions de vida dignes a totes les persones: educació, sanitat, pensions, ajuda en la desocupació i atenció a qui necessita cures. Es basa en dos valors, l'**equitat** (que cada persona reba el que necessita per a tindre les mateixes oportunitats) i la **solidaritat** (que qui pot contribuir més ajude qui ho necessita).

Hi ha un límit: el sector públic no pot gastar sense fi, perquè els recursos són escassos. Quan les despeses d'una administració superen els seus ingressos no financers, hi ha un **dèficit**, que sol cobrir-se amb endeutament. El que s'acumula d'eixos deutes és el **deute públic**, que cal tornar i pot generar interessos. Per això els pressupostos busquen un equilibri entre el que es promet i el que es pot pagar.

LA NORMA DIU

«Tots contribuiran al sosteniment de les despeses públiques d'acord amb la seua capacitat econòmica mitjançant un sistema tributari just inspirat en els principis d'igualtat i progressivitat que, en cap cas, tindrà abast confiscatori».
Constitució Espanyola, art. 31.1 (BOE-A-1978-31229; consulta: 20/11/2026).

DADA

El pressupost de la Generalitat per a 2026 és de 33.305 milions d'euros. A la sanitat se li dotaran uns 9.453 milions, el 28,4 %, i a l'educació uns 7.749 milions, el 23,3 %. Juntes són el 51,7 %: de cada 100 € pressupostats, uns 51,7 € van a sanitat i educació. Eixe repartiment és una decisió política que es revisa cada any.
Font: Llei 4/2026, de 22 de juliol, de pressupostos de la Generalitat per a l'exercici 2026 (art. 2; BOE de 17/09/2026), i presentació del pressupost pel Consell (consulta: 20/11/2026).

De cada 100 € del pressupost de 2026 (xifres aproximades)

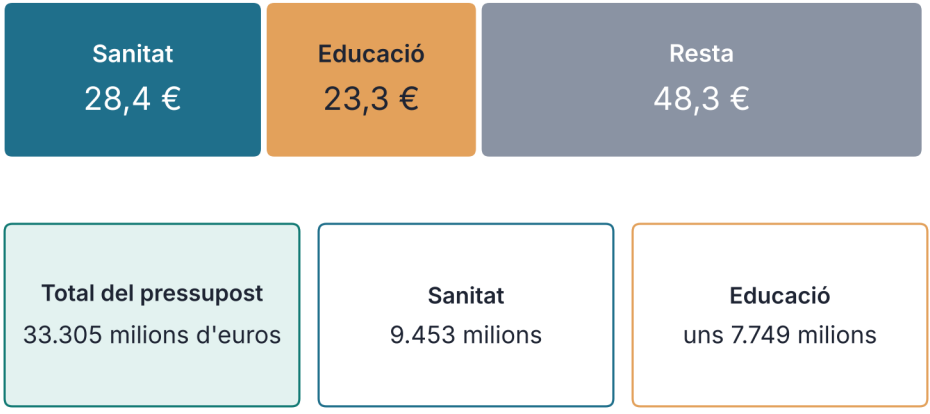

Figura 4.1. De cada 100 € del pressupost de la Generalitat per a 2026

ACTIVIDADES

1. Classifica cada exemple com a bé públic, servei públic bàsic o bé privat: l'enllumenat d'un carrer, una bossa de pipes, les vacunes infantils, unes sabatilles, un parc públic obert. Justifica una resposta pensant si totes les persones poden usar-lo i si algú pot quedar fora.
2. Indica quina funció de l'Estat il·lustra cada cas (prestar, redistribuir, regular o estabilitzar) i explica en una frase per què ho creus: a) una beca de menjador; b) l'obligació de portar casc en moto; c) construir una biblioteca; d) un subsidi durant una crisi.

4.2 Serveis públics i qui els dona

Cada servei té la seua administració, i convé saber quina.

Els tres grans serveis públics són l'**educació**, la **sanitat** i els **serveis socials**. Estos últims atenen persones majors, amb discapacitat o en una situació difícil: ajuda a domicili, centres de dia, suport a les famílies. Els donen administracions diferents, i cada una té les seues **competències**, és a dir, les matèries de què s'ocupa i sobre les quals pot decidir.

Distingim quatre tipus d'administracions territorials. L'**Estat** s'ocupa del que afecta tot el país: defensa, pensions, carreteres d'interés general i l'organització de la justícia, amb mitjans que gestionen algunes comunitats. Les **comunitats autònomes**, com la Generalitat a la Comunitat Valenciana, gestionen l'educació i la sanitat públiques i coordinen els serveis socials. Les **diputacions provincials** assistixen i cooperen amb els municipis, sobretot amb els de menor capacitat. Els **ajuntaments** són l'administració local més pròxima: enllumenat, neteja, parcs, organització del transport urbà, policia local i la primera atenció dels serveis socials.

Figura 4.2. Administracions territorials i serveis de cada una

Tindre tants nivells no vol dir que cada un treballe sol: molts serveis es financen amb diners de diversos nivells, com una escola infantil municipal amb ajuda de la Generalitat. Per això, davant d'un problema, convé preguntar primer a l'entitat responsable: l'ajuntament per a la neteja, l'administració sanitària per a la targeta sanitària, el centre o la conselleria per als assumptes educatius.

Cas · Un dia de serveis públics

Mateo, un alumne inventat de 3r, ix de casa a les huit. Les dades són fictícies.

Moment del dia	Servei públic	Qui el dona
Viatja en autobús	Transport urbà	Ajuntament o concessionària
Entra a classe	Institut públic	Generalitat
Es fa mal i va al centre de salut	Sanitat	Generalitat
Torna de nit	Enllumenat del carrer	Ajuntament
La seua àvia espera una ajuda a domicili	Serveis socials	Ajuntament i Generalitat

Pas 1. Assigna cada servei a la seua administració amb la taula de dalt. En un sol dia, Mateo ha usat cinc serveis i dos administracions. Es financen sobretot amb recursos públics, encara que alguns poden demanar bitllet o abonament.

Pas 2. Calcula el cost d'un d'ells. Un institut públic amb 600 alumnes costa 3.600.000 € a l'any en professorat, edifici, llum i materials (xifra redona i aproximada, no oficial). Cada alumne costa 3.600.000 : 600 = 6.000 € a l'any, que equivalen a 600 € per mes lectiu (deu mesos). Una família no paga una matrícula equivalent a eixe cost, encara que hi contribuïx amb els seus impostos.

ACTIVIDADES

3. Mira un dia teu i fes una taula de quatre files amb el servei públic que uses, l'administració que el dona i per a què servix.
4. Un veí tira un matalaf al costat d'un contenidor. A quina administració has d'avisar? I si el problema és una targeta sanitària que no arriba? Explica per què.
5. *Amplia.* Un ajuntament de 8.000 veïns gasta 2.400.000 € a l'any en serveis. Calcula quant és per veí i què et fa pensar eixe resultat sobre qui paga.

4.3 La Seguretat Social

És un sistema públic de protecció davant dels imprevistos de la vida: la malaltia, la vellesa, l'atur, un fill.

La **Seguretat Social** és el sistema públic que protegix les persones quan no poden guanyar-se la vida o tenen despeses extra. La Constitució, en el seu article 41, diu que els poders públics mantindran un règim públic de Seguretat Social per a tots els ciutadans. Les seues funcions bàsiques són quatre:

Pensions: diners que reben les persones jubilades, o qui no pot treballar per una incapacitat permanent.

Incapacitat temporal: una baixa per malaltia o accident, durant la qual es cobra una part del sou.

Naixement i cura de menors: permisos i prestacions per a mares i pares.

Desocupació: una prestació per a qui perd la seua ocupació, que gestiona el Servei Públic d'Ocupació Estatal, el SEPE.

D'on ixen els diners? Sobretot de les **cotitzacions**. En l'ocupació per compte d'altre cotitzen l'empresa i la persona treballadora, i l'empresa sol ingressar les quotes d'ambdues; les persones autònomes cotitzen pel seu propi règim. Algunes prestacions es financen a més amb transferències públiques. És un sistema de **repartiment**: el que cotitzen qui treballa hui paga les pensions d'hui, i quan treballes tu, les teues cotitzacions serviran per a les de qui estiga jubilat llavors. Cotitzar ajuda a complir els requisits de les prestacions contributives, encara que cada una exigix condicions pròpies i hi ha també prestacions no contributives.

L'assistència sanitària pública es presta a través del Sistema Nacional de Salut i es finança sobretot amb fons públics, no pel fet de cotitzar. En canvi, per a cobrar la desocupació cal haver cotitzat un temps mínim abans de perdre l'ocupació. Les prestacions no contributives, per la seua part, es donen a qui complix uns requisits de necessitat, encara que no haja cotitzat.

No és un compte personal d'estalvi, sinó un compromís entre generacions. El treball sense alta perjudica la cotització i l'accés a les prestacions, encara que la relació laboral pot existir sense contracte escrit i la persona pot reclamar l'alta. Amb 30 cotitzants per 18 pensions (exemple inventat) ixen 1,67 per pensió; si baixara a 1, hi hauria un 40 % menys de cotització per pensió (1 : 1,67 = 0,60), no la meitat. Per això importa que hi haja molta gent cotitzant.

ACTIVIDADES

6. Llig este missatge: «M'han donat la baixa per una fractura. La meua empresa em diu que seguiré cobrant una part». De quina funció de la Seguretat Social parla? Qui reconeix i abona la prestació? Comprova-ho en una font oficial i escriu dos frases.

4.4 Els impostos: per què i quins

Els impostos no són un càstig. Són la manera de pagar entre tots el que és de tots.

Els **ingressos públics** són els diners que rep una administració. La major part són **tributs**, que són pagaments obligatoris que només poden exigir-se si una llei els establix. Els tributs es divideixen en tres classes: els **impostos**, que es paguen sense rebre res concret a canvi; les **taxes**, que es paguen per usar un servei concret, com la recollida d'escombraries o una llicència municipal; i les **contribucions especials**, que paga qui es beneficia d'una obra, com un clavegueram nou. La resta són ingressos no tributaris, com les transferències; endeutar-se és finançar-se, no ingressar.

La Constitució (art. 31.1) demana un sistema tributari just basat en tres principis. La **capacitat econòmica**: paga més qui més pot. La **igualtat**: qui està en la mateixa situació paga el mateix. I la **progressivitat**: com més guanya una persona, major és el percentatge que paga. La progressivitat s'aplica al sistema en conjunt. En un impost **progressiu** els tipus pugen amb els ingressos; en un de **proporcional**, el tipus és sempre el mateix.

Els més coneguts són estos. L'**IVA** és un impost sobre el consum: el pagues tu quan compres, encara que l'ingressa l'empresa. El tipus general és del 21 %, el reduït del 10 % i el superreduït del 4 %, per a productes com el pa, la llet o la fruita. L'**IRPF** grava la renda de les persones i és progressiu; en moltes nòmines es practica una retenció a compte. L'**IBI** és un impost municipal sobre determinats béns immobles, com els habitatges. Els **impostos cedits**, com el de successions o el de transmissions patrimonials, són tributs de l'Estat la recaptació dels quals cedix, totalment o parcialment, a la Generalitat, que a vegades també els gestiona.

CLAU · LO PÚBLIC HO PAGUEM ENTRE TOTS

Els impostos ajuden a finançar els serveis i les prestacions que useu tu, la teua família i els teus veïns. Amb la progressivitat, qui més guanya aporta una part major del que guanya.

REVISA LA IA

Resposta simulada d'un assistent d'IA: «L'IVA el paguen les empreses, no tu. En una compra, el preu que veus ja ho inclou tot».
Què cal comprovar. Qui paga l'IVA quan es compra un producte? Apareix en el tiquet? Quina part del preu és IVA en una compra de 121 €?

Cas · Progressiu o proporcional

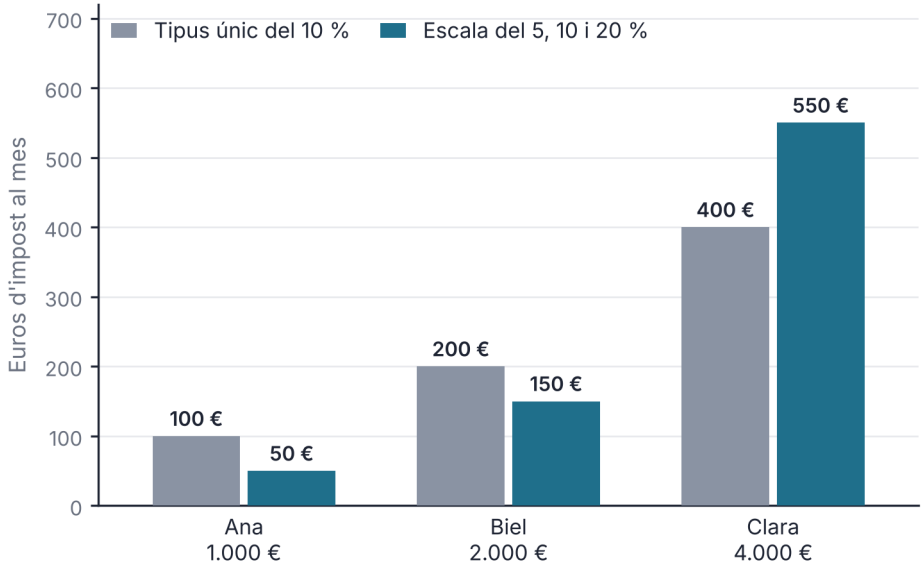
Tres persones inventades guanyen 1.000, 2.000 i 4.000 € al mes. Compara un impost de tipus únic del 10 % amb una escala senzilla: 5 % dels primers 1.000 €, 10 % del que passa de 1.000 fins a 2.000 € i 20 % del que passa de 2.000 €. És una escala didàctica, no la de l'IRPF real.

Persona	Ingressos	Tipus únic 10 %	Escala 5/10/20 %	Tipus mitjà de l'escala
Ana	1.000 €	100 €	50 €	5 %
Biel	2.000 €	200 €	150 €	7,5 %
Clara	4.000 €	400 €	550 €	13,75 %

Pas 1. Calcula el tipus únic: 10 % de 1.000 € són 100 €; de 2.000 €, 200 €; i de 4.000 €, 400 €. Totes paguen el 10 %, però la mateixa proporció deixa menys marge per a les necessitats bàsiques a qui guanya menys.

Pas 2. Calcula l'escala per trams. Clara paga 50 € pels primers 1.000 €, 100 € pel tram següent i 20 % de 2.000 €, que són 400 €: en total, 550 €. Biel paga 50 + 100 = 150 € i Ana, 50 €. Amb l'escala, Ana es queda amb 950 € i Clara amb 3.450 €.

Pas 3. Compara amb calma. Amb l'escala, Ana i Biel paguen menys que amb el tipus únic i Clara paga més: 550 € enfront de 400 €. En total s'arrepleguen 750 € i no 700 €. Este exemple fa pujar el tipus mitjà amb la renda, sense pretendre reflectir l'IRPF real.

Escala didàctica, no la de l'IRPF real. Persones inventades.

Figura 4.3. El que paga cada persona amb un tipus únic i amb una escala progressiva

ACTIVIDADES

7. Una motxilla costa 50 € sense IVA i el tipus és del 21 %. Calcula l'IVA i el preu final. Quant d'IVA du un preu final de 121 €?

8. Llig este tiquet inventat: «Quadern 3 €, bolígrafs 4 €, motxilla 50 € (preus sense IVA); IVA 21 %; total 69,97 €». Calcula la base, la quota d'IVA i el total correctes. Quin error té el tiquet i quant s'ha cobrat de més?

9. *Amplia.* Amb l'escala del cas, calcula quant pagaria una persona que guanya 3.000 € al mes i quin tipus mitjà li ix.

4.5 Frau fiscal i redistribució

Si algú no paga el que deu, la factura no desapareix: la paguem els altres.

El **frau fiscal** és ocultar ingressos o operacions per a pagar menys impostos dels que corresponen. L'**evasió fiscal** consistix a eludir il·legalment obligacions tributàries ocultant o falsejant fets. L'**economia submergida** és l'activitat que hauria de declarar-se i no es declara: treballs sense alta, vendes sense justificant. És irregular i té sancions. Exemple inventat: un taller declara 20.000 € d'ingressos a l'any i en realitat cobra 30.000 €. Si eixes operacions estaven subjectes a IVA, en ocultar-les deixa de declarar el que correspon, i eixos diners no arriben a les arques públiques. Per a combatre'l, l'administració tributària revisa les declaracions, investiga les sospites, reclama els impostos no pagats amb els recàrrecs que corresponguen i posa multes; en els casos més greus, el frau és un delicte.

El frau perjudica tots, perquè els serveis públics es paguen amb eixos ingressos. Si 1.000 persones deixen de pagar 300 € a l'any cada una, es deixen d'ingressar 300.000 €, que podrien destinar-se a ajudes o despeses públiques, encara que no basta per a saber quants centres es mantindrien sense conéixer els seus costos. O es retalla algun servei, o han de pagar més qui sí que complix. També perjudica les empreses honrades, que competixen en desavantatge amb qui no declara, i les persones que treballen sense alta, perquè la seua cotització i la seua protecció queden en risc.

Per això existix l'**educació civicotributària**: aprendre que pagar impostos i exigir la factura són maneres de contribuir al bé comú. Demanar la factura, comprovar que l'IVA apareix i rebutjar el treball sense alta són actes xicotets que cuiden el que és de tots.

La **redistribució de la renda** reduïx la distància entre qui té més i menys recursos. Es fa amb impostos, amb transferències monetàries, com una pensió o una beca, i amb serveis públics, com l'escolarització. No totes les ajudes són iguals: algunes són per a tota la població, com l'escola, i altres només per a qui les necessita, com una beca de menjador.

La **corrupció**, que és usar un càrrec públic en profit propi, també lleva diners a tots: per això importen els controls, la transparència i que qualsevol persona puga preguntar en què es gasta el diner públic. Quan es denuncia i es corregix, es protegix el que és de tots.

COM DECIDIM

«Sense IVA ix més barat». Quan algú t'ofereix pagar sense factura, veus un estalvi immediat i clar (10,50 € d'IVA en una compra de 50 € més IVA, 60,50 € en total), mentre que el cost, repartit entre moltíssima gent, no el veus ni el sents. Per això tendim a acceptar. Pregunta't: qui paga el que m'estalvie jo? A més, sense justificant és més difícil acreditar la compra i reclamar la garantia, i ocultar l'operació pot facilitar el frau.

PER AL TEU PROJECTE · E4

Prepara la fitxa E4, «Què fan ja les administracions i quant costa». Escriu quin servei públic toca ja la necessitat que vau triar en E1, quina administració el dona, i estima el cost del servei de 3r B amb xifres redones: el material i les impressions són despeses; les hores d'ajuda són temps estimat, no un pagament.

ACTIVIDADES

10. Llig esta notícia inventada i resumix-la en tres frases amb les teues paraules: «L'ajuntament ha detectat que 4 de cada 10 comerços xicotets del barri no lliuren un justificant vàlid a les persones que paguen en efectiu. Un portaveu explica que eixa pràctica reduïx el que s'arreplega i que es multarà. Una associació de comerciants respon que pujar la vigilància és excessiu».

11. *Amplia.* En la notícia anterior, separa tres fets de dos opinions. Després escriu una pregunta per a comprovar la dada de «4 de cada 10».

EL TALLER DE 3R B

La caixa de les monedes

Un dijous de febrer, Inés va arribar al saló d'actes amb una caixa metàl·lica de galetes i la va deixar a la taula gran. Dins hi havia monedes en munts menuts.

—L'associació de famílies posa açò a la vostra disposició per a gestionar les despeses del servei del barri, sense que passe a ser vostre —va dir—. Són cent vint euros en monedes, per a fotocòpies i material de les primeres sessions. Jo m'assec a mirar.

Joel va agafar el full de comptes del grup i el bolígraf. Irene es va col·locar al seu costat amb la calculadora. Lucía els mirava amb l'agenda oberta.

—A vore, per parts —va dir Lucía—. Primer, el que entra.

Joel va escriure en la primera línia: «Ingressos: 120 € (caixa de l'associació)». Després va passar el full a Irene.

—Despeses previstes —va dir ella, teclejant—. Fotocòpies, trenta euros. Carpetes i retoladors, vint. Cartolines, quinze. I les polseres d'identificació per a la festa de presentació, que és gratuïta, vint. Són huitanta-cinc.

—Cent vint menys huitanta-cinc —va dir Joel—. Ens sobren trenta-cinc. Estem bé.

Joel i Irene miren el full de comptes amb Lucía; Andrés Mora, amb la mà a la barbeta, observa la caixa.

Lucía va arrufar les celles. Va deixar el bolígraf damunt de l'agenda.

—Segur? Eixos diners no els hem guanyat.

—Però entren en la nostra caixa —va respondre Joel—. Entren, per tant és un ingrés.

La porta del saló es va obrir i va entrar Andrés Mora, amb la seua armilla grisa i una carpeta davall del braç. Venia a tornar unes claus. Es va acostar, va mirar el full i es va quedar callat un moment, amb la mà a la barbeta.

—Puc preguntar una cosa? —va dir—. Eixos diners, de qui són?

—Nostres —va contestar Joel de seguida—. Els tenim nosaltres.

—Els teniu vosaltres —va repetir Andrés—. No és el mateix.

Irene va deixar de teclejar i es va quedar mirant la caixa.

—Els han posat les famílies —va dir a poc a poc—. Amb les quotes de l'associació. Són diners de moltes persones.

—I han posat les quotes perquè els gasteu com vulgueu?

—Per al servei del barri.

—Aleshores, són vostres per a guardar-los a la butxaca o són de tots perquè els gestioneu bé? —Andrés va deixar la carpeta en una cadira—. A l'institut hi ha una caixa de fotocòpies. Quan s'acaba el paper, no pregunta qui el va portar. Un fanal del carrer no és de la primera persona que passa davall. Estos diners no són públics, però són de moltes persones, i qui els gestiona ha de rendir comptes. Amb el diner públic passa el mateix, amb normes pròpies.

Hi va haver un silenci. Joel va mirar la línia que acabava d'escriure i després va mirar la caixa.

—Però la caixa l'hem oberta nosaltres —va dir, sense molta convicció.

—I per això us toca explicar què feu amb ella —va dir Lucía, més per a si mateixa que per als altres. Va obrir l'agenda i va escriure alguna cosa.

Irene va agafar la calculadora i va repetir el compte.

—Si és de l'associació, no són trenta-cinc euros nostres que sobren —va dir—. Són trenta-cinc euros de l'associació que encara hem de justificar.

—O se'ns ha oblidat alguna cosa —va dir Joel.

—Què? —va preguntar Lucía.

Irene va repassar la llista amb el dit: fotocòpies, carpetes, cartolines, polseres. No hi havia res per al transport, ni per a qui haguera de donar un colp de mà en el servei, ni per a comprovar si feia falta alguna assegurança o autorització.

Inés, des de la vora, no havia dit ni una paraula. Va prendre un glop.

—Jo només he portat la caixa —va dir al final—. El que escriviu en el full ho decidiu vosaltres.

Andrés va arreplegar la carpeta. Abans d'anar-se'n va assenyalar la primera línia amb el dit, sense tocar-la.

—Quan la llegiu d'ací a un mes, que s'entenga d'on ve cada euro.

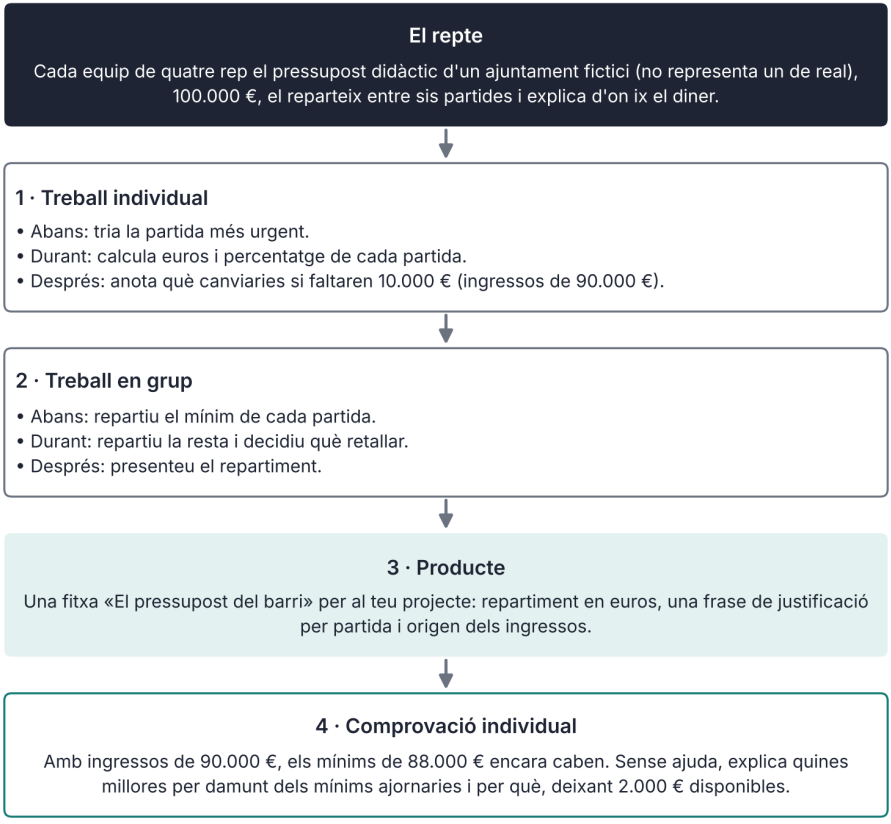
Va eixir. Irene va sostindre el bolígraf damunt de la línia «Ingressos». Joel va tornar a la taula i va mirar Lucía. Lucía va mirar la caixa. Al fons de la caixa, separada de les altres, hi havia una moneda de dos euros.

—I si ho gastem malament? —va preguntar Irene.

SITUACIÓ D'APRENENTATGE

Si jo governara el barri

Repte. Cada equip de quatre rep el pressupost didàctic d'un ajuntament fictici (no representa un de real), 100.000 €, el reparteix entre sis partides i explica d'on ix el diner. **Producte.** Una fitxa «El pressupost del barri» per al teu projecte: repartiment en euros, una frase de justificació per partida i origen dels ingressos. **Dades.** Partides, amb el mínim necessari i el que es desitja: neteja i enllumenat (25.000 € i 30.000 €); manteniment de parcs (10.000 € i 15.000 €); escola infantil i ajudes a famílies (20.000 € i 25.000 €); centre de majors i ajuda a domicili (15.000 € i 20.000 €); transport i seguretat viària (10.000 € i 15.000 €); cultura i esport (8.000 € i 12.000 €). Els mínims sumen 88.000 € i els desitjos, 117.000 €. Ingressos de l'ajuntament fictici: IBI, 45.000 €; taxes i preus per serveis (fem, aigua, llicències), 20.000 €; ajudes d'altres administracions, 30.000 €; altres ingressos, 5.000 €. **Comprovació individual.** Amb ingressos de 90.000 €, els mínims de 88.000 € encara caben. Sense ajuda, explica quines millores per damunt dels mínims ajornaries i per què, deixant 2.000 € disponibles.

Així es desenvolupa la situació d'aprenentatge

INFORME

En què gasta la Generalitat?

Una comunitat autònoma és una entitat territorial amb institucions d'autogovern i pressupost propi. El pressupost de la Generalitat per a 2026 és de 33.305 milions d'euros, un 3,1 % més que el de referència anterior. És una xifra enorme i per això convé dividir-la: per a què servix cada euro?

Les dos majors partides són la sanitat i l'educació. La sanitat suma 9.453 milions, el 28,4 % del total, i l'educació, uns 7.749 milions, el 23,3 %. Conjuntament són el 51,7 % (xifres aproximades): de cada 100 euros, uns 51,7 es dediquen a hospitals, centres de salut, escoles i instituts. La resta, uns 48,3 euros de cada 100, comprén els serveis socials, les infraestructures, la cultura, la seguretat, el servei del deute i altres operacions financeres, a més del funcionament de l'administració mateixa.

D'on ixen els diners? Dels impostos que paga la ciutadania, de les ajudes que arriben de l'Estat i de la Unió Europea, i d'un xicotet percentatge de taxes i preus públics. La Generalitat gestiona alguns impostos propis i altres que l'Estat li cedix. L'Agència Tributària Valenciana gestiona, inspecciona i recapta els tributs l'aplicació dels quals li correspon, d'acord amb les seues competències.

Un pressupost no és una foto exacta del que es gasta. És una previsió: el que l'administració pretén ingressar i gastar durant l'any. Després cal comprovar si es complix, perquè els ingressos poden ser menors i algunes despeses, majors. Per això hi ha controls i es publica quant s'ha gastat de veritat.

Hi ha també un límit en llegir estes xifres. Una partida gran no vol dir que el servei funcione bé, ni que siga suficient per a les necessitats. Per a saber-ho, cal mirar quant es gasta per persona, quanta gent espera cita en la sanitat o quants alumnes hi ha en cada aula; i per a comparar comunitats cal un pressupost homogeni, una població de referència i costos comparables. Un pressupost indica les prioritats, no la qualitat. A més, les comunitats no decidixen soles: part del que gasten està marcat per lleis de l'Estat i per compromisos que vénen d'anys anteriors, com els sous de les plantilles o el pagament dels deutes.

Dividir cada partida entre el nombre d'habitants permet veure quant es destina a cada persona. Els pressupostos són públics i qualsevol persona pot consultar-los, igual que la liquidació que mostra el que s'ha gastat de veritat.

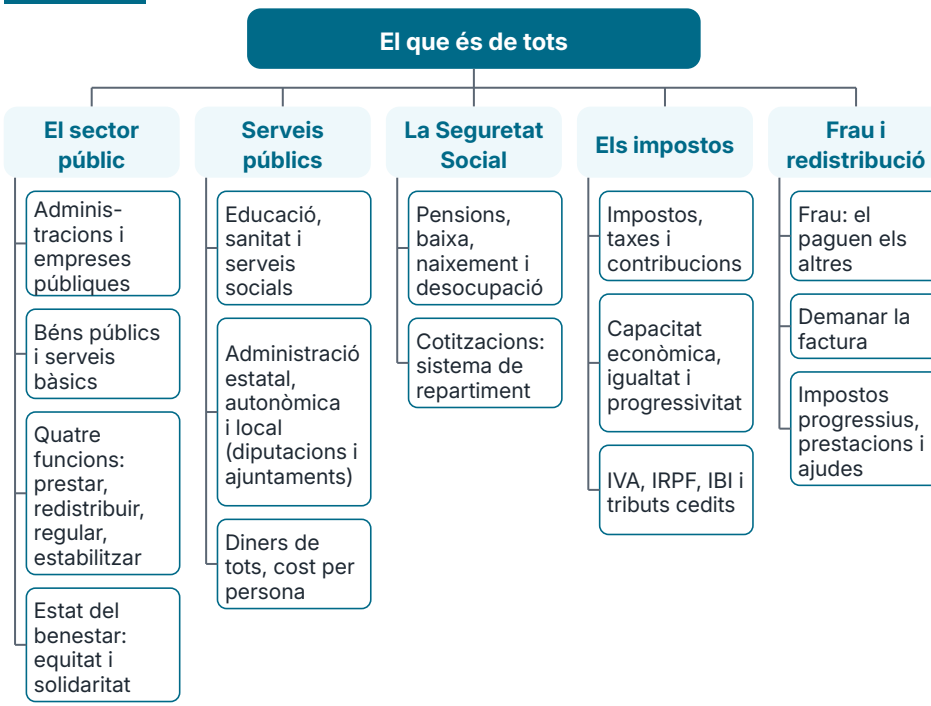
Per a pensar: quin servei dels que has usat esta setmana ix d'eixa caixa? Quina altra cosa afegiries al pressupost del teu barri i a què renunciaries per a pagar-la?

Font: Llei 4/2026, de 22 de juliol, de pressupostos de la Generalitat per a l'exercici 2026 (art. 2; BOE de 17/09/2026), i presentació del pressupost pel Consell (consulta: 20/11/2026).

ACTIVITATS

12. En l'episodi, Joel apunta els 120 € de la caixa com un ingrés. Explica per què Lucía i Andrés no ho veuen igual i quina diferència hi ha entre «tindre-ho» i «que siga teu». Posa un exemple del teu institut en què alguna cosa siga de tots.
13. Irene calcula 85 € de despeses amb 120 € a la caixa. Calcula quant sobra i quin percentatge dels 120 € es gasta, arredonint a un decimal. Quines tres despeses afegiries per a un pressupost més realista i quant estimaries per a cada una?
14. Revisa esta resposta simulada d'un assistent d'IA: «Els impostos són uns diners que l'Estat es queda. Si no pagues, tampoc no passa res, perquè ningú no ho nota». Què falla? Escriu dos conseqüències del frau per a altres persones i una manera de comprovar on van els diners públics.
15. Hui has usat l'autobús urbà, l'institut i un parc. Indica qui organitza o presta cada un i com es finança. Després, tria'n un i escriu què passaria si deixaren de pagar-se els impostos que el financen.
16. Una persona guanya 2.000 € al mes. Calcula quant pagaria amb el tipus únic del 10 % i amb l'escala 5/10/20 % del cas, i quant li queda en cada sistema. Indica, només per la quota pagada en l'exemple, a qui beneficia més cada sistema; després considera el seu efecte sobre els ingressos públics i els serveis, amb dos arguments diferents.
17. En una notícia inventada es llig: «Sense impostos viuríem millor, perquè ens quedaria tot el nostre sou». Distingix el fet, l'opinió i el que falta per a comprovar-la. Escriu després una pregunta que faries a qui ho afirma.
18. Amb les dades de la situació d'aprenentatge, calcula quin percentatge del pressupost de 100.000 € es gasta si es cobrixen només els mínims i quant queda lliure. Si l'equip volguera cobrir tots els desitjos, quants diners faltarien? Proposa retalls en almenys quatre partides, sense baixar dels mínims, i justifica cada un.
19. Transferència individual, sense ajuda: tria un servei públic del teu barri i escriu quin és, quina administració el dona, una estimació del que costa a l'any, amb supòsits explícits i la nota «estimació, no dada oficial», i una pregunta que faries per a localitzar el pressupost municipal real.
20. Llig esta notícia inventada: «Un ajuntament de 8.000 veïns tanca la piscina municipal durant dos mesos per obres. La regidoria explica que es paguen amb una ajuda de la Generalitat i amb el pressupost municipal. Diverses famílies protesten». Resumix-la en tres frases amb les teues paraules, indica quines administracions apareixen i quina dada falta per a saber el cost.
21. Una obra costa 60.000 €. La Generalitat paga 24.000 € i l'ajuntament, la resta. Calcula en dos passos quin percentatge paga cada administració i quant suposa la part de l'ajuntament per veí si en té 8.000.

ESQUEMA

RESUM

El **sector públic** reunix les administracions i les empreses públiques, i complix quatre funcions: prestar serveis, redistribuir la renda, regular i estabilitzar l'economia. Amb elles sosté l'**Estat del benestar**, que busca equitat i solidaritat. Els **serveis públics** bàsics són l'educació, la sanitat i els serveis socials, i els presten o gestionen diverses administracions: l'estatal, l'autonòmica i la local. El seu finançament és sobretot col·lectiu, encara que alguns poden tindre taxes, preus públics o bitllets, i costen: un alumne d'institut, per exemple, costa milers d'euros a l'any. La **Seguretat Social** protegix davant de la jubilació, la baixa, el naixement d'un fill i la desocupació, i les seues prestacions contributives es financen sobretot amb les **cotitzacions**, en un sistema de repartiment; algunes prestacions tenen finançament estatal. Els **impostos** són tributs que fixa la llei. El sistema tributari s'inspira en la capacitat econòmica, la igualtat i la **progressivitat**. L'IVA grava el consum, l'IRPF la renda, l'IBI determinats immobles, entre ells els habitatges, i els tributs cedits els gestiona en part la Generalitat. Amb un impost progressiu, qui més guanya paga un tant per cent major. El **frau fiscal** perjudica qui complix, perquè reduïx el que hi ha per als serveis, i per això convé demanar el justificant i treballar amb alta. La **redistribució** reduïx diferències amb impostos, transferències i serveis públics. Tot açò servix per a la teua fitxa E4: saber quin servei ja existix, qui el dona i quant costa el que proposes.

UNITAT 5

Treball, diners i preus

El taller de 3r B · Una encaixada de mans

EN ESTA UNITAT APRENDRÀS A...

- Calcular la taxa d'atur i explicar qui està ocupat, aturat o inactiu.
- Preparar un currículum, afrontar una entrevista i conéixer els teus drets com a persona treballadora.
- Interpretar dades oficials sobre la desigualtat entre dones i homes en el treball.
- Comparar els mitjans de pagament, distingir monedes socials i criptomonedes i reconéixer-ne els riscos.
- Explicar què és la inflació i calcular si el teu sou guanya o perd poder adquisitiu.

SITUACIÓ DE PARTIDA

És març en **3r B** de l'IES Ribera Norte. Inés Varela els demana dos dades oficials i una notícia sobre el problema que han triat per al servei del barri. Lucía proposa buscar primer quantes persones estan sense treball, i Salma pregunta qui ha elaborat eixa xifra i com es calcula. Dani porta una notícia on tot és «el major augment de la història» i Hugo la llig amb una cella alçada. Martina vol saber a quina edat podrà guanyar el seu primer sou. Iker proposa preguntar a algú que haja viscut molt de canvi de preus, i Remedios Castro, presidenta de l'associació de veïns, accepta que l'entrevisten. Quan acabes la unitat sabràs llegir xifres d'ocupació i de preus sense deixar-te enganyar.

PER A COMENÇAR

1. Si treballares este estiu, què t'agradaria que aparegués en la teua primera nòmina? Què creus que és el «sou brut»?
2. Què passaria si una persona estudia i, a més, busca ocupació? I si algú que cuida la seua família també busca treball? Qui creus que compta com a persona «a l'atur»?
3. Un entrepà costava 3 € i ara costa 3,30 €. Quant ha pujat, en euros i en percentatge? Escriu el càlcul.
4. Quina diferència hi ha entre pagar amb efectiu, amb targeta o amb una aplicació del mòbil? Cita un avantatge i un risc de cada un.

Ocupació

5.1

Drets laborals

5.2

Igualtat

5.3

Diners

5.4

Inflació

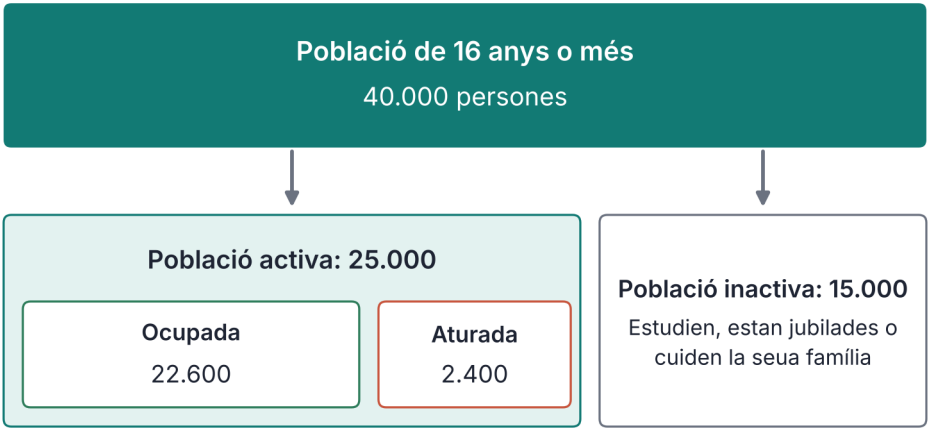
5.5

5.1 El mercat de treball

Les persones oferixen treball i les empreses el demanen. Saber comptar-ho ajuda a entendre l'economia.

El **mercat de treball** és el lloc, real o figurat, on les empreses busquen persones que treballen i les persones busquen una ocupació a canvi d'un salari. Per a mesurar-lo, l'estadística oficial classifica tota la població de 16 anys o més en grups.

La **població activa** és la que treballa o busca ocupació. Es divideix en dos: la **població ocupada**, que té un treball, i la **població aturada**, que no té treball, l'ha buscat de manera activa en les últimes quatre setmanes i pot començar a treballar en les dos següents. La **població inactiva** no està ni ocupada ni aturada: per exemple, qui estudia i no busca treball, les persones jubilades o qui cuida la seua família. Cuidar la família és un treball real, encara que no es cobre i per això no compte com a ocupació en estes estadístiques oficials.

22.600 + 2.400 = 25.000 · 25.000 + 15.000 = 40.000

Exemple inventat de Valdelana. Esquema sense escala.

Figura 5.1. Població de 16 anys o més: activa, ocupada, aturada i inactiva

La **taxa d'atur** és el percentatge de la població activa que està aturada: es calcula dividint les persones aturades entre la població activa i multiplicant per 100. Observa que no es divideix entre tota la població, sinó només entre qui està en el mercat de treball. La **taxa d'activitat** és el percentatge de la població de 16 anys o més que és activa. És a dir, la taxa d'activitat diu quanta gent està en el mercat de treball; la d'atur, a quanta d'eixa gent no li ix ocupació. Per exemple, si en un barri viuen 1.000 persones de 16 anys o més i 600 són actives, la taxa d'activitat és del 60 %.

L'atur té causes diferents. L'**atur estacional** apareix quan una activitat només funciona en una època determinada, com el turisme d'estiu o la collita de la fruita. L'**atur estructural** sorgix quan allò que saben fer les persones, o on viuen, no coincidix amb el que demanen les empreses. I l'**atur conjuntural**, o cíclic, ocorre quan l'economia es frena en una crisi i les empreses contracten menys.

Tindre ocupació tampoc no és sempre el mateix. Un contracte **indefinit** no té data de fi; un de **temporal** exigix una causa justificada i acaba amb ella. Una persona pot treballar a **temps parcial**, només una part de la jornada, perquè vol o perquè no troba jornada completa. Per això, a més de la taxa d'atur, es mira quantes ocupacions són estables.

Cas · L'atur de Valdelana

A Valdelana, una ciutat inventada, viuen 40.000 persones de 16 anys o més. D'elles, 15.000 són inactives. Entre la població activa hi ha 10.000 dones, de les quals 1.200 estan aturades, i 15.000 homes, dels quals 1.200 estan aturats. Les dades són fictícies.

Grupo	Población activa	Paradas o parados	Cálculo	Tasa de paro
Dones	10.000	1.200	1.200 : 10.000 × 100	12 %
Homes	15.000	1.200	1.200 : 15.000 × 100	8 %
Total	25.000	2.400	2.400 : 25.000 × 100	9,6 %

Pas 1. Calcula la població activa: 40.000 − 15.000 = 25.000 persones. D'elles, 2.400 estan aturades i 22.600 estan ocupades. La taxa d'activitat és 25.000 : 40.000 × 100 = 62,5 %.

Pas 2. Calcula la taxa d'atur de cada grup amb la taula. Hi ha el mateix nombre d'aturades que d'aturats, però com que hi ha menys dones actives, la seua taxa és més alta: 12 % enfront del 8 %. El total, 9,6 %, no és la mitjana del 12 % i el 8 %: els grups no pesen igual.

Pas 3. Interpreta el resultat amb prudència. Una taxa del 9,6 % no diu per què hi ha atur, ni quant de temps porten buscant, ni si les ocupacions són estables. Per a saber-ho fan falta més dades.

Pas 4. Compara amb una dada de referència. Si una altra comunitat tinguera una taxa de l'11 %, Valdelana estaria 1,4 punts percentuals per davall. Compara sempre xifres del mateix moment.

REVISA LA IA

Resposta simulada d'un assistent d'IA: «Si una persona estudia i no busca treball, està a l'atur: no té ocupació, així que compta com a aturada».
Què cal comprovar. Quines condicions ha de complir una persona per a comptar com a aturada? On es classifica qui estudia i no busca ocupació? Què passaria amb la taxa d'atur si es comptara tothom sense treball?

ACTIVIDADES

1. En un poble inventat hi ha 800 persones de 16 anys o més, de les quals 500 són actives i 45 estan aturades. Calcula la taxa d'atur i la taxa d'activitat.
2. Classifica com a ocupada, aturada o inactiva estes persones: una estudiant de 17 anys que no busca treball; un home de 30 amb contracte; una dona de 25 que envia currículums cada setmana; un home jubilat de 70 anys.
3. *Amplia.* Explica per què la taxa d'atur pot baixar sense que es cree ni una sola ocupació. Posa un exemple amb xifres.

5.2 Buscar treball i conéixer els teus drets

Un bon currículum obri la porta; conéixer els teus drets et protegix quan estàs dins.

El **currículum** és un document breu que resumix qui ets per a una empresa. Per a una primera ocupació sol bastar una pàgina. Inclou contacte, perfil, formació, experiència o activitats (voluntariat, projectes), habilitats i idiomes. Escriu amb frases curtes, comprova que no hi haja faltes i adapta el que conten a cada oferta. Conta èxits concrets, com «vaig organitzar una recollida de 40 quilos de menjar». No cal posar-te una foto. Si l'envies per correu, usa un nom d'arxiu senzill, com CV_Mireia.pdf, i compartix només les dades necessàries.

L'**entrevista de treball** és la conversa en què l'empresa decidix si encaixes. Convé preparar tres coses: què saps de l'empresa, què pots aportar i quines preguntes faràs tu. Assaja en veu alta les respostes a preguntes habituals, com «parla'm de tu». Arriba puntual, escolta abans de respondre i no t'inventes res: és millor dir «això encara no ho he fet, però puc aprendre-ho» que mentir. En acabar, dona les gràcies i pregunta quan sabràs alguna cosa. Si pots, envia després un correu breu d'agraïment.

Entre els contractes més comuns hi ha l'**indefinit**, el **temporal**, que exigix una causa justificada, i els **formatius**, per a formar-te mentre treballes o guanyar pràctica professional. L'empresa t'ha d'informar per escrit de les condicions essencials: horari, vacances i sou.

Quan aconseguixes treball, tens drets. Un **contracte de treball** és l'acord, escrit o verbal, entre la persona treballadora i l'empresa sobre el lloc, l'horari i el sou. Tens dret a cobrar el salari pactat, a descansar, a treballar en condicions segures i a no ser discriminat. Com a regla general no es pot treballar abans dels 16 anys (només hi ha excepcions autoritzades en espectacles públics). Entre els 16 i els 17 cal el permís de la família, i no es pot treballar de nit ni fer hores extra.

LA NORMA DIU

«Es prohibix l'admissió al treball als menors de setze anys».
Reial decret legislatiu 2/2015, text refós de la Llei de l'Estatut dels Treballadors, art. 6.1 (BOE-A-2015-11430; consulta: 20/11/2026).

El **salari** és el que es cobra per treballar. Cada mes, l'empresa et lliura un rebut, la **nòmina**, on es detalla què es guanya i què es descompta. El **salari brut** és el que cobres abans de descomptes. D'ell es lleven la **cotització a la Seguretat Social**, que finança pensions i atur, i la **retenció de l'IRPF**, un pagament a compte d'eixe impost. El que queda és el **salari net**, el que reps. Si alguna cosa no quadra, pots demanar explicacions a l'empresa, a la representació de les persones treballadores o a la Inspecció de Treball. Una nòmina inventada:

Concepto	Cálculo	Importe
Salari brut	segons contracte	1.200 €
Seguretat Social	6,5 % de 1.200 €	−78 €
IRPF	8 % de 1.200 €	−96 €
Salari net	1.200 − 78 − 96	1.026 €

Els percentatges de la nòmina són hipòtesis didàctiques: no són els tipus oficials ni valen per a qualsevol contracte.

ACTIVIDADES

4. Escriu una frase per a cada apartat del teu propi currículum, encara que encara no tingues experiència de treball.
5. Una nòmina inventada diu: salari brut 1.500 €, Seguretat Social 6,5 %, IRPF 8 %. Calcula cada descompte i el salari net. I per setmana, en un mes fictici de quatre setmanes?
6. *Amplia.* Una botiga oferix a un xic de 15 anys treballar tres vesprades a la setmana per 5 € l'hora, sense contracte. Explica amb l'article citat quin problema hi ha què hauria de fer ell i a qui ho contaria.

5.3 Desigualtat de gènere en el treball

De vegades la desigualtat no es veu a simple vista. Es veu quan es posen números.

La **bretxa salarial** és la diferència entre el que cobren de mitjana els homes i les dones. Es mesura amb dades de molts treballs diferents. Per això es calcula amb mitjanes. Eixa diferència mitjana pot deure's a diverses causes: les dones treballen més sovint a temps parcial, es dediquen més a les cures, ocupen menys llocs de direcció i estan més en sectors pitjor pagats. També pot incloure discriminació salarial, que la llei prohibix: a igual treball, o d'igual valor, igual retribució.

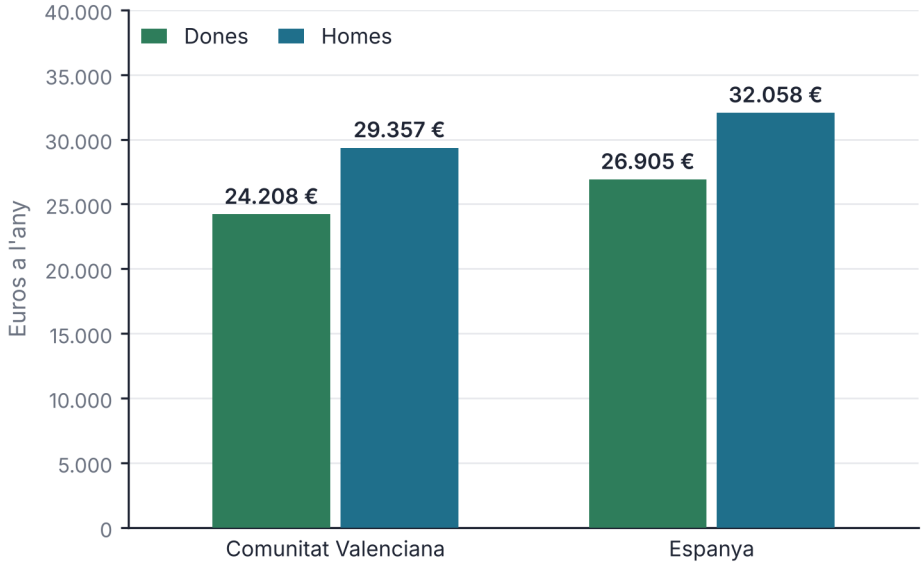
El **sostre de cristall** és la barrera invisible que dificulta a moltes dones arribar als llocs més alts, encara que estiguen igual de preparades. És un obstacle difícil de veure. La **segregació laboral** és una altra cara del mateix problema: hi ha oficis quasi només de dones o quasi només d'homes. Es diu «de cristall» perquè no hi ha cap norma que ho obligue, però existix. Apareix, per exemple, quan quasi totes les persones que dirigixen una empresa són homes, encara que la plantilla siga majoritàriament femenina.

La desigualtat es reduïx amb mesures com els permisos de cura iguals per a tots dos progenitors, els horaris flexibles, la transparència salarial i el repartiment equitatiu de tasques a casa. La **coeducació** ensenya a triar estudis i ocupacions per allò que t'agrada i se't dona bé, no pel teu sexe.

Una diferència del 17,5 % del salari mitjà masculí pareix abstracta, però es pot traduir: 5.148 € menys a l'any són uns 429 € menys al mes, el pes dels quals depén de les despeses de cada família. Si es manté durant anys, pot afectar l'estalvi i la pensió. Per això la igualtat en el treball beneficia tota la societat.

DADA

A la Comunitat Valenciana, el guany mitjà anual per persona treballadora en 2024 va ser de 24.208 € per a les dones i de 29.357 € per als homes (imports arredonits). Amb les dades sense arredonir, elles van guanyar de mitjana 5.148,29 € menys a l'any, és a dir, el 82,5 % del que van guanyar ells. En el conjunt d'Espanya, la xifra va ser de 26.905 € enfront de 32.058 €, el 83,9 %.
Font: INE, Enquesta Anual d'Estructura Salarial 2024, guany mitjà anual per sexe i comunitat autònoma (consulta: 20/11/2026).

Font: INE, EAES 2024

Figura 5.2. Guany mitjà anual per sexe en 2024, en euros

ACTIVIDADES

7. Resumix en tres frases les dades de la caixa «Dada» amb les teues paraules. Després, explica per què eixa diferència mitjana no demostra per si sola que a igual treball es pague menys.

5.4 Els diners i els mitjans de pagament

Pagar ja no és només traure monedes de la butxaca. Cada forma de pagar té els seus avantatges i les seues trampes.

El **diner** és el que s'accepta de manera general com a pagament. Complix tres funcions: és **mitjà de pagament** (compres i vens amb ell), **unitat de compte** (posa preu a les coses) i **reserva de valor** (et permet guardar valor per a més endavant). A la zona euro, els bitllets i monedes en euros són de **curs legal**: en general cal acceptar-los per a pagar un deute, llevat de límits legals.

Hi ha diversos **mitjans de pagament**. L'**efectiu** són bitllets i monedes: és immediat, però pot perdre's o robar-se i deixa menys rastre que altres pagaments. La **targeta** carrega el pagament al teu compte o l'ajorna, i la **transferència** envia diners d'un compte a un altre. **Bizum** és un servei amb què s'envien diners a una altra persona des del mòbil, d'un compte a un altre, quasi a l'instant. Amb cada un convé vigilar quant costa, qui pot veure el pagament i què passa si t'equivoques o t'estafen.

Algunes comunitats usen **monedes socials**, unitats que s'intercanvien en un grup local o entre persones que es coneixen. Un **banc del temps** s'hi assembla, encara que no sempre usa moneda: una hora d'ajuda val una hora. No són diners de curs legal, però fomenten la cooperació i el comerç de proximitat.

Les **criptomonedes** són actius digitals que es guarden i es transferixen amb tecnologia informàtica. Hi ha tres mites freqüents. Primer, que són diners com l'euro: no són moneda de curs legal. Segon, que servixen per a estalviar sense risc: el seu valor puja i baixa amb força, i qui compra pot perdre una part gran del que ha invertit. Tercer, que no hi ha trampes: abunden les estafes, com les promeses de «multiplicar» els teus diners. Hi ha regles per a protegir-te: abans d'usar un servei de pagaments o d'inversió, comprova si l'entitat està autoritzada o registrada i mira els avisos de la CNMV i del Banc d'Espanya (un registre no evita pèrdues). No lliuris mai les teues claus a ningú. Si una moneda baixa un 40 %, la teua inversió de 100 € val 60 €, i per a recuperar els 100 € hauria de pujar un 66,7 % ((100 − 60) : 60 × 100), no un 40 %.

COM DECIDIM

«Inverteix en esta moneda: es multiplica per deu». Una promesa de guany enorme i ràpid activa la por de quedar-te fora. Si a més diuen que «tothom ja està dins», copiem la majoria sense comprovar. Abans de pagar res, pregunta qui ho assegura, què perds si ix mal i si t'ho oferix algú que cobra per convéncer-te.

ACTIVIDADES

8. Tria el mitjà de pagament més adequat per a cada cas i explica per què: comprar un gelat, dividir 50 € d'un sopar entre 5 amics (quant paga cada un?), pagar el lloguer d'un local, enviar diners a un familiar que viu lluny.

9. *Amplia.* Un anunci diu: «Esta moneda ha pujat un 900 % en un mes. Fes-te ric abans que siga tard». Separa fets i opinions i escriu tres preguntes per a comprovar-ho.

5.5 Tipus d'interés i inflació

Els diners també tenen preu i el seu valor canvia amb el temps.

El **tipus d'interés** és el preu dels diners: el que es paga per demanar-los prestats i el que es cobra per prestar-los. Si guardes 1.000 € en un compte al 3 % anual, sense comissions ni impostos, al cap d'un any reps 30 € d'interessos. Quan puja el tipus d'interés, els crèdits són més cars i la gent compra menys a terminis, cosa que pot frenar els preus.

La **inflació** és la pujada general i continuada dels preus. Es mesura amb l'**IPC**, l'índex de preus de consum, que seguix el preu d'una cistella de productes i serveis que consumixen les llars. Si un quadern puja de 2 € a 2,10 €, el seu preu ha pujat un 5 %. Un IPC del 3 % no vol dir que tots els preus pugen un 3 %: uns pugen més i altres menys. Quan els preus pugen més que el teu sou, perds **poder adquisitiu**, que és la quantitat de coses que pots comprar amb els teus diners.

Per què pugen els preus? De vegades perquè es demana més del que es produïx, i de vegades perquè a les empreses els costa més produir, per exemple quan puja l'energia. El banc central de la zona euro pot pujar els tipus d'interés per a refredar la demanda i frenar la inflació, i baixar-los per a animar l'economia quan està parada.

Afecta tothom, de manera diferent. A les famílies els encarix la compra de cada setmana, i les que ja van justes a final de mes ho noten abans que cap altra. A les empreses els pugen els costos. Si els salaris no pugen igual, les persones amb menys ingressos o amb estalvis en efectiu en ixen més perjudicades. Pensa també en l'estalvi: si el teu compte paga un 2 % i la inflació és del 3 %, els teus diners perden aproximadament un 1 % de poder adquisitiu (amb el càlcul exacte, 1,02 : 1,03 − 1 ≈ −0,97 %). La **deflació** és una baixada general i continuada dels preus, no una inflació baixa. Si dura, algunes famílies ajornen compres i les empreses venen menys. Per això els bancs centrals busquen una inflació baixa i estable, no una inflació zero.

Cas · L'entrepà que puja

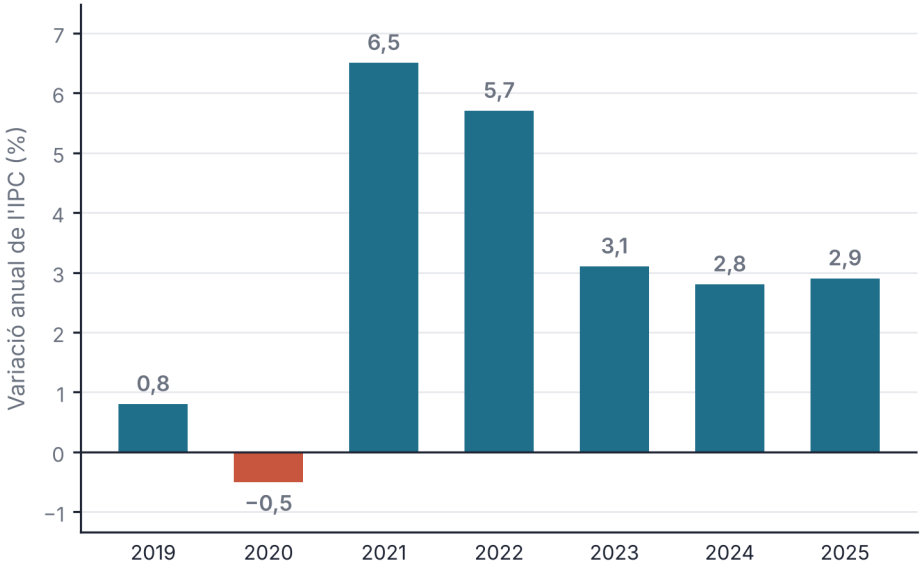
Un entrepà costa 3 € i passa a costar 3,30 €. Alhora, un sou de 1.000 € puja un 4 % i passa a 1.040 €. Les dades són fictícies.

Concepto	Antes	Después	Variación
Preu de l'entrepà	3 €	3,30 €	+10 %
Sou mensual	1.000 €	1.040 €	+4 %
Entrepans que es poden comprar	333	315	−5,5 %

Pas 1. Calcula la pujada del preu: (3,30 − 3) : 3 × 100 = 10 %. És la pujada d'un sol producte, no la inflació general, que mesura l'IPC amb una cistella de molts.

Pas 2. Calcula quants entrepans podies comprar abans i ara: 1.000 : 3 ≈ 333 i 1.040 : 3,30 ≈ 315. Cada entrepà costa més i el sou no ha crescut prou.

Pas 3. Interpreta el resultat. El sou puja un 4 %, però el preu de l'entrepà puja un 10 %: mesurat en entrepans, el poder adquisitiu cau un 5,5 % (1,04 : 1,10 − 1 ≈ −5,45 %). Cobres més euros, però compres menys. És la **il·lusió monetària**: fixar-se en la xifra del sou i no en el que es pot comprar amb ella. Per a comprar els mateixos entrepans, el sou hauria d'haver pujat almenys un 10 %. Per a comparar bé, usa percentatges i compara el mateix període.

Font: INE, IPC (consulta 20/11/2026)

Figura 5.3. Espanya: variació anual de l'IPC general en desembre de cada any, en percentatge

CLAU · INFLACIÓ I PODER ADQUISITIU

La inflació puja els preus; el poder adquisitiu mesura el que pots comprar amb el teu sou. Si els preus pugen més que el teu sou, encara que cobres més euros, pots comprar menys. Per això convé comparar sempre la pujada del sou amb la dels preus.

PER AL TEU PROJECTE · E5

Prepara la fitxa E5, «Dades i notícies que ens donen la raó». Busca dos dades oficials i una notícia sobre la necessitat que heu triat. Anota per a cada una qui la publica, de quina data és i quina part és un fet i quina una opinió.

ACTIVIDADES

10. Un quadern costa 2 € i els preus pugen un 5 %. Calcula el preu nou. Si el teu sou de 1.200 € puja un 3 %, calcula el sou nou i di si guanyes o perds poder adquisitiu.

11. Observa la Figura 5.3. En quin any van pujar més els preus? Què vol dir que la variació anual de l'IPC de desembre de 2020 fóra −0,5 %?

EL TALLER DE 3R B

Una encaixada de mans

El dimecres, la sala de l'associació de veïns feia olor de cafè i de paper vell. En el tauler hi havia un cartell d'un concert amb pictogrames d'accessibilitat, un altre de classes de gimnàstica i un altre d'una xarrada sobre estafes per telèfon. Inés es va asseure al fons amb una carpeta sobre els genolls.

—Hui us escolta Remedios —va dir—. Prepareu les preguntes.

Remedios Castro era una dona de cabell blanc molt curt i rebeca granat. Tenia quasi setanta anys i les mans grans de qui ha treballat molt. Els mirava amb curiositat.

—Comencem —va dir Lucía, amb l'agenda oberta—. Quan va tindre el seu primer treball?

—Als setze, en un taller de costura. Hi va haver qui va començar als catorze, però hui no es pot fins als setze, i està bé: vosaltres heu d'estudiar.

Remedios Castro encaixa la mà amb Lucía a la sala de l'associació; darrere, Iker i Dani.

—Com el va trobar? —va preguntar Dani, amb els auriculars al coll.

—Per una veïna. No hi havia currículum ni res d'això: anava a la porta del taller i preguntava. Em van posar a cosir una vora recta, i a la setmana ja estava contractada.

Iker va alçar la mà des de la seua cadira, com a classe.

—Quant cobrava?

—Quatre mil pessetes al mes, en un sobre amb bitllets i un paperet a llapis. Hui teniu un rebut de salaris amb cada descompte per escrit. Aprengueu a llegir-lo.

—Quantes pessetes són un euro? —va preguntar Hugo.

—Unes cent seixanta-sis —va dir Lucía, que ja havia teclejat el compte—. Quatre mil pessetes són uns vint-i-quatre euros al mes.

—Però un cafè costava cinc pessetes —va somriure Remedios—, i amb cent pessetes menjàveu els tres al bar del meu carrer.

—Cinc pessetes són tres cèntims —va dir Lucía—. Un cafè d'hui, a un euro vint, costa quaranta voltes més. Pareix moltíssim.

—I els sous també —va contestar Salma, sense alçar la vista del seu quadern verd—. Han pujat igual de ràpid? Això és el que cal comparar.

Dani va traure el mòbil per a preguntar-ho a un assistent d'IA, i Remedios va alçar un dit.

—Pregunteu abans a qui ho va viure —va dir—. Després, comprovar-ho.

Remedios es va quedar callada un moment.

—Hi havia un company, Paco, que feia el mateix treball que jo i cobrava més. Quan vaig preguntar per què, em van dir que ell era «cap de família».

—I vosté què va fer? —va preguntar Salma.

—Res. Aleshores no sabia com reclamar. Hui això no es permetria. Encara que hi ha menys diferències, la meua néta cobra una mica menys que el seu company, i crec que fan el mateix. Jo ja no puc canviar-ho. Vosaltres, sí.

—Això es pot reclamar hui? —va preguntar Hugo.

—La llei diu que per un treball d'igual valor cal pagar el mateix, siga qui siga la persona —va contestar Remedios—. Però cal saber que existix eixa norma, i comprovar la nòmina.

Ningú no va parlar. Hugo va deixar d'apuntar. Inés va anotar alguna cosa en la seua carpeta.

—Heu portat bones preguntes —va dir Remedios al final, i va mirar el quadern de Lucía—. Aneu a fer alguna cosa per al barri, veritat? Ací teniu esta sala els divendres a la vesprada, amb les taules i el cafè.

—De debò? Gratis? —va preguntar Martina, amb els ulls molt oberts.

—Gratis, amb una condició: que la sala quede neta cada vesprada i que hi haja sempre una persona adulta amb vosaltres.

—Fet —va dir Hugo.

—Ho parlarem amb tot el grup, però gràcies —va dir Lucía, i es va alçar amb la mà estesa.

Remedios li la va estrényer amb les dos mans. Va ser una encaixada llarga i ferma, d'eixes que no s'obliden, i va durar més del que ningú esperava. Iker i Dani es van mirar darrere d'elles.

—I si el servei no ix bé? —va preguntar Dani en veu baixa.

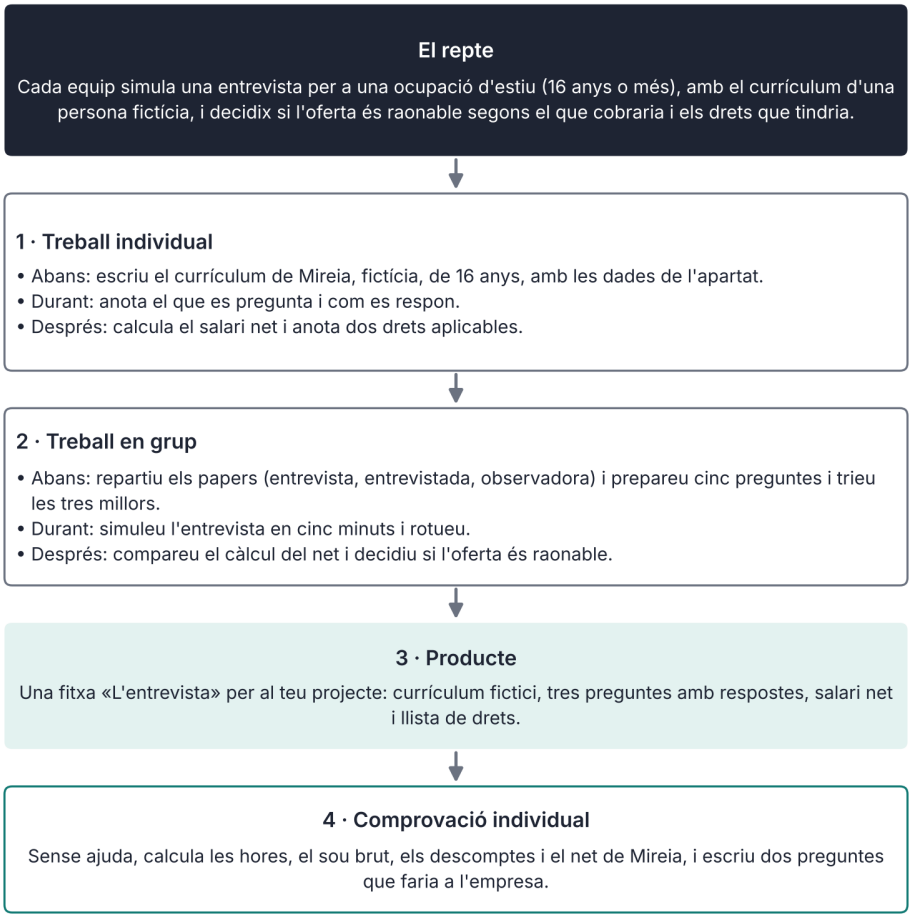
Remedios va somriure sense soltar la mà de Lucía.

—Aleshores haureu après alguna cosa, que ja és molt. Però no pense dir-vos-ho abans que ho intenteu.

SITUACIÓ D'APRENENTATGE

L'entrevista

Repte. Cada equip simula una entrevista per a una ocupació d'estiu (16 anys o més), amb el currículum d'una persona fictícia, i decidix si l'oferta és raonable segons el que cobraria i els drets que tindria. **Producte.** Una fitxa «L'entrevista» per al teu projecte: currículum fictici, tres preguntes amb respostes, salari net i llista de drets. **Dades.** Mireia, 16 anys, estudia 4t d'ESO el curs que ve i la seua família li dona permís per a treballar. Ha cuidat el seu germà xicotet i ha ajudat en una parada d'un mercadet escolar. Parla castellà i valencià i sap usar un full de càlcul. L'oferta, inventada: ajudant de biblioteca d'estiu, 20 hores setmanals durant 4 setmanes, 10 € bruts per hora. Per al càlcul, suposa uns descomptes del 8 %. **Comprovació individual.** Sense ajuda, calcula les hores, el sou brut, els descomptes i el net de Mireia, i escriu dos preguntes que faria a l'empresa.

Així es desenvolupa la situació d'aprenentatge

INFORME

L'ocupació a la Comunitat Valenciana

Cada trimestre, l'Institut Nacional d'Estadística publica l'Enquesta de Població Activa, l'EPA. Pregunta a milers de llars qui treballa, qui busca ocupació i qui no i, amb les respostes, calcula la taxa d'atur. Les seues dades servixen per a comparar territoris i èpoques. L'EPA considera aturada la persona de 16 anys o més que no té ocupació, l'ha buscada de manera activa en les últimes quatre setmanes i pot començar a treballar en les dos següents.

En el tercer trimestre de 2026, la taxa d'atur a la Comunitat Valenciana va ser de l'11,82 %. En el conjunt d'Espanya va ser del 10,18 %. És a dir, entre la població activa valenciana, una mica més d'11 de cada 100 persones estaven aturades, una mica més que en la mitjana del país: la diferència és d'1,64 punts percentuals, que es diuen així perquè es resten dos taxes.

Si es mira per sexe, la taxa d'atur de les dones valencianes va ser del 13,30 % i la dels homes, del 10,55 %. A Espanya, les xifres van ser de l'11,28 % i del 9,20 %. En tots dos casos, la taxa de les dones és més alta que la dels homes, encara que la diferència és major a la Comunitat Valenciana: 2,75 punts percentuals (13,30 − 10,55), enfront de 2,08 a Espanya.

També és distinta segons l'edat. Entre les persones menors de 25 anys, la taxa d'atur valenciana va ser del 27,84 %, enfront del 23,33 % d'Espanya. Esta xifra impressiona, però cal llegir-la amb cura. La taxa d'atur es calcula només entre qui està actiu, és a dir, entre qui treballa o busca ocupació. Moltes persones menors de 25 anys estudien i no estan en la població activa. Per això, no es pot dir que quasi tres de cada deu joves estiguen a l'atur: són quasi tres de cada deu de les persones joves actives, és a dir, de les que treballen o busquen ocupació.

Estes xifres tenen un límit més. L'EPA és una enquesta, no un recompte de totes les persones, i cada trimestre pot variar per raons de temporada: més contractes a l'estiu, menys a l'hivern. Per això convé mirar diverses èpoques abans de traure conclusions i comparar sempre el mateix trimestre d'anys diferents.

Abans d'usar una d'estes xifres en la teua fitxa E5, comprova qui la publica, de quin període és i entre qui es calcula.

Una taxa d'atur no conta tota la història. No diu si les ocupacions són estables, si estan ben pagades o si coincidixen amb la formació de cada persona. Però és un bon punt de partida per a fer preguntes, i per això convé acompanyar-la sempre d'altres dades abans de treure conclusions.

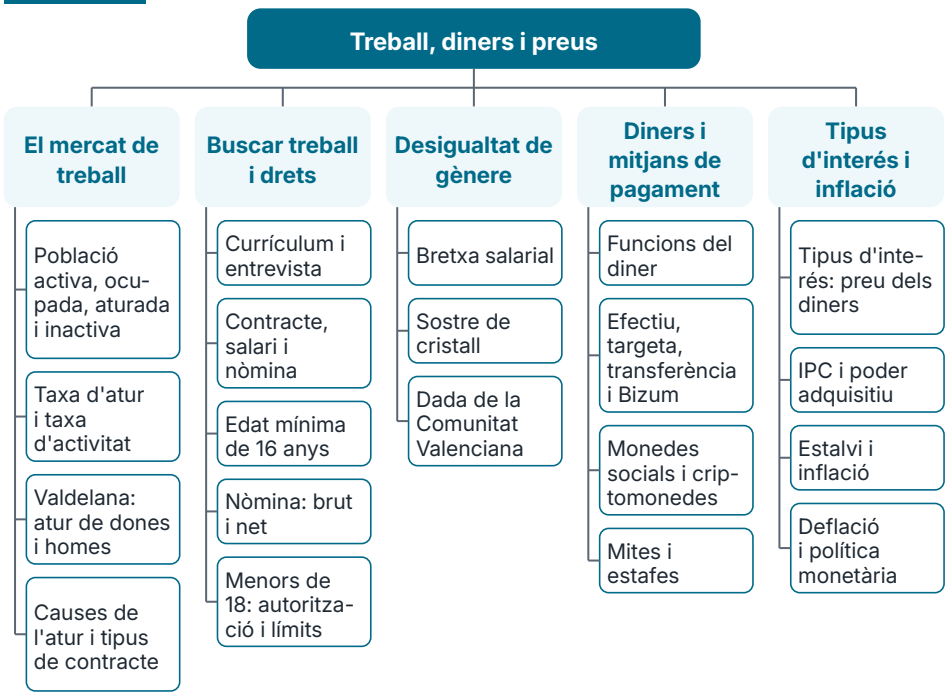
Per a pensar: quins factors creus que expliquen que la taxa siga diferent entre dones i homes o entre joves i adults? Quina altra dada demanaries per a comprovar-ho?

Font: INE, Enquesta de Població Activa, tercer trimestre de 2026, taxes d'atur per comunitat autònoma, sexe i edat (consulta: 20/11/2026).

ACTIVITATS

12. En l'episodi, el primer sou de Remedios era de 4.000 pessetes al mes. Explica com calcula Lucía que són uns 24 euros i per què no es pot dir que guanyara «poc» sense conéixer els preus d'aleshores. Després, escriu una pregunta que li faries a Remedios sobre la seua vida laboral.
13. Remedios conta que un company cobrava més pel mateix treball. Explica què diu hui l'Estatut dels Treballadors sobre el mateix treball o un d'igual valor, què podries fer si et passara i a qui acudiries primer.
14. Revisa esta resposta simulada d'un assistent d'IA: «Si els preus pugen un 10 % i el teu sou puja un 4 %, guanyes poder adquisitiu perquè cobres més euros». Què falla? Calcula el canvi real del poder adquisitiu.
15. En una ciutat inventada hi ha 60.000 persones de 16 anys o més, 36.000 actives i 3.600 aturades. Calcula la població ocupada, la població inactiva, la taxa d'activitat i la taxa d'atur.
16. Llig esta notícia inventada i resumix-la en dos frases: «L'atur baixa un punt en l'últim trimestre. Els experts diuen que és gràcies a la campanya d'estiu, però el sindicat afirma que els contractes són cada vegada més curts». Separa fets i opinions.
17. Prepara tres preguntes per a entrevistar una persona major del teu barri sobre el seu primer treball, els seus ingressos i els preus d'aleshores. Quina dada podries comprovar amb una font oficial i quina font triaries? Escriu també com registraries les respostes sense anotar dades personals delicades.
18. Una persona cobra 1.500 € bruts al mes i li descompten un 14,5 % en total entre Seguretat Social i IRPF. Calcula el net. Si els preus pugen un 5 % i el seu sou un 3 %, guanya o perd poder adquisitiu? Quant, aproximadament?
19. Transferència individual, sense ajuda: escriu un missatge de cinc línies a un familiar per a explicar-li per què una promesa de «multiplicar els teus diners per deu» amb criptomonedes ha de fer-li desconfiar. Inclou este càlcul: si una moneda passa de 100 € a 50 €, quant ha de pujar per a tornar a 100 €?
20. Una oferta d'estiu, inventada, paga 8 € bruts l'hora, amb 25 hores a la setmana durant 6 setmanes i uns descomptes del 10 %. Calcula les hores totals, el salari brut, els descomptes i el net.
21. Dos ofertes d'estiu inventades: A paga 10 € bruts l'hora durant 15 hores setmanals; B, 8 € durant 25. Calcula el brut setmanal de cada una i decidix quina triaries per a tindre temps d'estudiar. Raona la teua resposta.
22. Llig esta notícia inventada i resumix-la en dos frases: «Els aliments pugen un 6 % en un any i els sous, un 3 %. Un economista avisa que les famílies retallaran despeses; el Govern promet millores». Separa fets i opinions i calcula quant poder adquisitiu es perd.

ESQUEMA

RESUM

El **mercat de treball** es mesura classificant la població de 16 anys o més en **activa**, que treballa o busca ocupació, i **inactiva**. La població activa es divideix en **ocupada** i **aturada**, i la **taxa d'atur** és el nombre de persones aturades dividit entre la població activa, multiplicat per 100; per a comparar dos taxes es resten i la diferència es dona en **punts percentuals**. Per a buscar treball servixen un **currículum** breu i adaptat a l'oferta (per a una primera ocupació sol bastar una pàgina) i una entrevista ben preparada. Amb un **contracte** tens drets: el salari, el descans i la no discriminació. Com a norma general no es pot treballar abans dels 16 anys, llevat de l'excepció legal dels espectacles públics autoritzats. En la **nòmina**, del **salari brut** es descompten la Seguretat Social i l'IRPF i queda el **salari net**. La **bretxa salarial** és la diferència mitjana d'ingressos entre dones i homes, i el **sostre de cristall** és la barrera invisible per a arribar als llocs alts. El **diner** és mitjà de pagament, unitat de compte i reserva de valor; l'euro és la moneda de curs legal, mentre que les **criptomonedes** no ho són, són molt volàtils i poden usar-se en estafes. Si una inversió baixa un 40 %, necessita pujar un 66,7 % per a recuperar-se. El **tipus d'interés** és el preu dels diners, i la **inflació** és la pujada general dels preus, que es mesura amb l'**IPC**. Si els preus pugen més que el teu sou, perds **poder adquisitiu**. Tot açò servix per a la teua fitxa E5: triar dades oficials, datades, i separar fets d'opinions.

UNITAT 6

Una altra manera de créixer

El taller de 3r B · Contar a la gent de la plaça

EN ESTA UNITAT APRENDRÀS A...

- Explicar què és la globalització i valorar-ne els avantatges i els inconvenients amb un exemple quotidià.
- Interpretar el PIB, el PIB per habitant i altres indicadors que mesuren el benestar.
- Descriure altres enfocaments del desenvolupament, com l'Economia del Bé Comú, el decreixement i l'economia circular.
- Relacionar iniciatives del teu entorn amb els Objectius de Desenvolupament Sostenible.
- Dissenyar i presentar un projecte senzill de servei a la comunitat.

SITUACIÓ DE PARTIDA

És abril en **3r B** de l'IES Ribera Norte. Queden unes setmanes per a tancar el projecte i Inés Varela els recorda que el servei per al barri ha de quedar a punt per a la presentació de juny. Hugo creu que l'important és que isca barat, i Lucía pregunta què vol dir «barat» si algú més paga el cost sense que es veja. Dani ha llegit que un país «creix» i no sap si això vol dir que viu millor. Martina i Salma ixen un matí a la plaça amb una llibreta a comptar a qui ajudaria el servei. Iker proposa mirar els objectius de les Nacions Unides per a veure quins encaixen amb el que han descobert. Quan acabes la unitat sabràs mesurar com creix una economia, preguntar-te si això millora la vida i dissenyar el teu propi projecte.

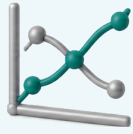
PER A COMENÇAR

1. Mira l'etiqueta d'una peça que portes posada: en quin país es va fabricar? Per quins països o etapes creus que ha passat fins a arribar a tu?
2. Si un país produïx el doble que fa vint anys, creus que els seus habitants viuen millor? Quina altra cosa et faria falta saber?
3. Què és per a tu «una bona vida»? Escriu tres coses que no es poden comprar amb diners.
4. Si haguérem d'ajudar el teu barri amb un projecte de quatre divendres, a qui ajudaries i com sabries si ha funcionat?

Globalització

6.1

Indicadors

6.2

Bé comú

6.3

ODS

6.4

Projecte

6.5

6.1 Globalització

Quasi tot el que uses ha viatjat. Entendre eixe viatge ajuda a decidir què compres.

La **globalització** és el procés pel qual les economies, les empreses i les persones de països diferents depenen cada vegada més unes d'altres. Es basa en el transport barat, en internet i en acords de comerç que permeten vendre arreu del món. Gràcies a això, una persona pot comprar un producte fabricat a l'altre costat del planeta. Fa un segle ja hi havia comerç internacional, però hui és molt més fàcil, ràpid i barat.

Té **avantatges**. Molts productes poden ser més barats i hi ha més varietat, encara que no sempre. Les empreses poden vendre fora, i això crea ocupació en els llocs on s'exporta. A més, la competència entre empreses anima a millorar la qualitat. Les idees, els coneixements i les cultures circulen més de pressa. Viatjar és més fàcil. També té **inconvenients**. Les fàbriques poden anar-se'n a països amb sous més baixos, cosa que deixa sense ocupació qui hi treballava. Algunes persones treballen en condicions dures per molt pocs diners. El transport contamina. I si tot depén d'un país llunyà, un problema allí, com una crisi o una guerra, pot deixar sense productes uns altres. Això es va vore amb la falta d'alguns components electrònics. Durant la pandèmia van faltar en molts països mascaretes i peces per a fabricar cotxes. Els seus efectes no són iguals per a tots els països ni per a totes les persones, i depenen de com es regule.

Una manera de veure la globalització és seguir un producte des del seu origen fins a ta casa, la qual cosa es diu **cadena global de valor**. En cada pas, una empresa o una persona fa una part del treball i el preu arreplega els seus costos i, si n'hi ha, el seu guany. Per exemple, un mòbil es dissenya en un país, se'n munten les peces en un altre i es ven en molts més. Seguir eixe camí et permet preguntar qui guanya en cada tram i qui assumix els costos. Eixe exercici és el primer pas per a consumir amb més criteri.

Cas · El viatge d'una samarreta

Una samarreta costa 10 € en una botiga. El seu viatge comença en un camp de cotó i acaba en un penjador de la botiga. El repartiment d'eixe preu és didàctic, no són dades reals d'una marca. L'IVA del 21 % ja està inclòs en el preu: sense IVA costa 10 : 1,21 ≈ 8,26 € i l'IVA és 10 − 8,26 = 1,74 €.

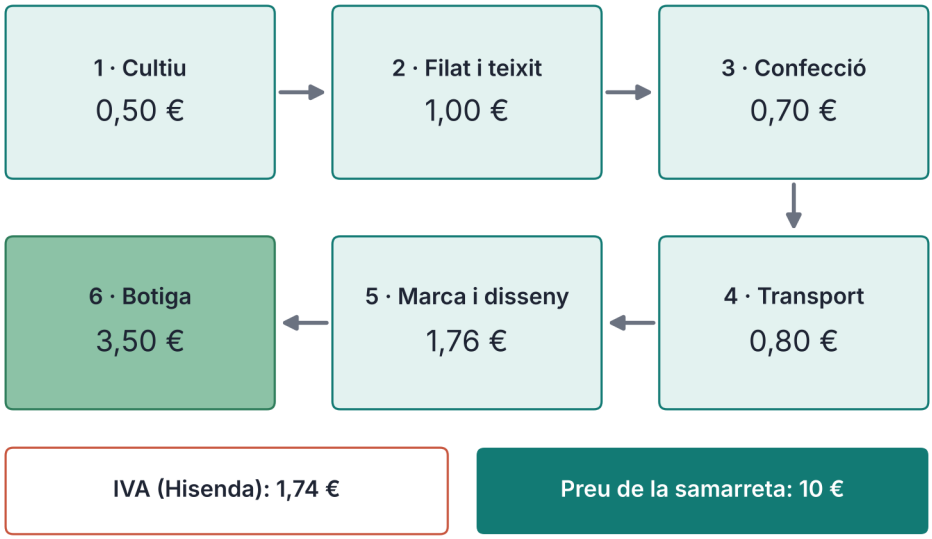
Qui o què	Què fa	Euros	Part del preu
Hisenda (IVA)	Impost sobre la compra	1,74 €	17,4 %
Cultiu	Produïx el cotó	0,50 €	5 %
Filat i teixit	Converteix el cotó en tela	1,00 €	10 %
Confecció	Talla i cus la peça	0,70 €	7 %
Transport	Porta les peces per vaixell i camió	0,80 €	8 %

Qui o què	Què fa	Euros	Part del preu
Marca i disseny	Dissenya, anuncia i gestiona	1,76 €	17,6 %
Botiga	Lloguer, personal i benefici	3,50 €	35 %

Pas 1. Comprova que les set parts sumen el preu: 1,74 + 0,50 + 1,00 + 0,70 + 0 ,80 + 1,76 + 3,50 = 10 €. Els percentatges es calculen dividint cada part entre 10 i multiplicant per 100.

Pas 2. Identifica a què s'atribuïx cada part. A la confecció, on treballen les persones que cusen, se n'atribuïxen 0,70 €, el 7 % del preu, i a la botiga, el 35 %. No és el que cobra cada persona ni el guany de la botiga: són partides de costos i benefici.

Pas 3. Calcula què passaria si els 0,70 € de la confecció foren tot sou i es duplicaren. Pujarien 0,70 € més i, amb l'IVA, el preu seria 10 + 0,70 × 1,21 ≈ 10,85 €, un 8,5 % més. Dit d'una altra manera, una millora important per a qui cus suposa una pujada xicoteta per a qui compra.

Repartiment didàctic, no són dades d'una marca.

Figura 6.1. Repartiment didàctic del preu d'una samarreta, del cotó a la botiga

COM DECIDIM

«Esta samarreta és més barata». Quan compares dos preus, el número que veus, 10 € enfront de 14 €, pesa més que tot el que no veus: qui l'ha feta, quant ha viatjat o quant durarà. Ací ho diem **fixar-se només en el preu visible**. Per a decidir millor, pregunta't quant costa cada ús, qui guanya i quantes vegades te la posaràs: 14 € entre 70 usos són 0,20 € per ús; 10 € entre 20 usos, 0,50 €.

ACTIVIDADES

1. Amb la taula del cas, calcula quin percentatge del preu va a la botiga i quin a la confecció. Quantes vegades més cobra la botiga que la confecció?
2. Mira l'etiqueta d'una peça teua o de la teua família sense escriure dades personals. Anota el país de fabricació i escriu un avantatge i un inconvenient que la peça haja viatjat tant.
3. *Amplia.* Una samarreta de comerç pròxim costa 14 € i una altra d'importació, 10 €. Calcula quant més costa la primera en euros i en percentatge, i escriu tres raons per les quals algú podria triar-la.

6.2 Mesurar el creixement

Per a saber si una economia va bé, cal mesurar-la. Però què es mesura exactament?

El **producte interior brut**, el **PIB**, és el valor dels béns i serveis finals que es produïxen en un territori durant un període, normalment un any. Si augmenta el **PIB real**, que descompta la pujada de preus, hi ha **creixement econòmic**: s'ha produït més. Per a comparar territoris de grandària diferent s'usa el **PIB per habitant**, que s'obté dividint el PIB entre el nombre de persones: 300.000 milions d'euros entre 10 milions de persones donen 30.000 € per habitant. És només una mitjana: dos persones del mateix país poden viure de manera molt distinta, i per això convé mirar també com es reparteix la renda. Un número només conta una part de la història.

DADA

El 2024, segons la dada provisional de l'INE, el PIB per habitant de la Comunitat Valenciana va ser de 27.686 € i el d'Espanya, de 32.708 €. La xifra valenciana equival al 84,6 % de la mitjana espanyola, uns 5.022 € menys.
Font: INE, Comptabilitat Regional d'Espanya, PIB per càpita a preus corrents, 2024, dada provisional (consulta: 20/11/2026).

Que el PIB creixca és una bona notícia, però té **límits**. No diu com es reparteix: un país pot ser ric de mitjana i tindre molta desigualtat. No compta el treball domèstic i de cures que es fa sense cobrar i arreplega només en part l'economia submergida. No descompta els danys al medi ambient: si hi ha un abocament, netejar-lo augmenta el PIB. I no mesura si les persones són felices, tenen salut o poden estudiar. Un PIB alt no vol dir que totes les persones se'n beneficien. Per això un país amb un PIB gran pot tindre barris sense serveis i un altre, amb menys PIB, bones escoles.

Per això hi ha altres indicadors. L'**Índex de Desenvolupament Humà**, l'**IDH**, combina tres coses: una vida llarga i sana, l'educació i els ingressos. Altres mesuren la desigualtat, la petjada que deixa la producció en el planeta o la **productivitat**, que és el que es produïx per hora de treball i pot influir en la competitivitat d'una economia. Si cada persona produïx més en la mateixa hora, la productivitat puja. Però no diu res sobre els sous ni sobre la cura de l'entorn.

Cas · Dos països, mateix PIB per habitant

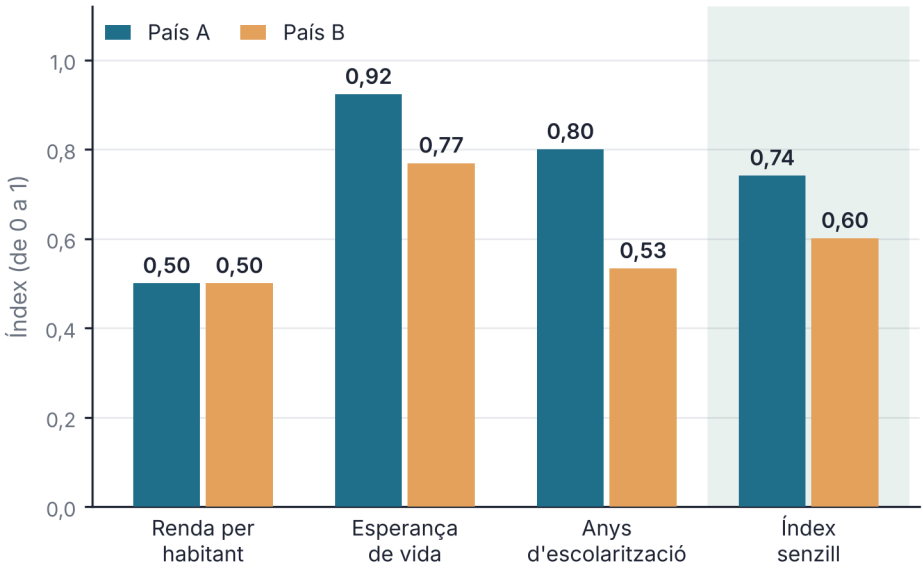
El país A i el país B tenen el mateix PIB per habitant, 25.000 €, que ací usem com a renda. Però en A l'esperança de vida és de 80 anys i l'escolarització mitjana, de 12 anys; en B són 70 i 8 anys. Les dades són fictícies. Per a comparar, es converteix cada indicador en un índex entre 0 i 1: (valor − mínim) : (màxim − mínim). Els mínims i màxims són 10.000 i 40.000 € per a la renda, 20 i 85 anys per a la vida i 0 i 15 anys per a l'escolarització.

Indicador	País A	País B	Índice A	Índice B
Renda per habitant	25.000 €	25.000 €	0,50	0,50
Esperança de vida	80 anys	70 anys	0,92	0,77
Anys d'escolarització	12 anys	8 anys	0,80	0,53
Índex senzill (mitjana)	—	—	0,74	0,60

Pas 1. Calcula els índexs. Per a la renda: (25.000 − 10.000) : 30.000 = 0,50. Per a la vida en A: (80 − 20) : 65 ≈ 0,92. Per a l'escolarització en B: 8 : 15 ≈ 0,53.

Pas 2. Calcula la mitjana dels tres índexs de cada país: A, (0,50 + 0,92 + 0,80) : 3 ≈ 0,74; B, (0,50 + 0,77 + 0,53) : 3 = 0,60.

Pas 3. Interpreta. Amb el mateix PIB per habitant, A obté una puntuació més alta que B en este índex. El PIB no ho hauria mostrat. És un índex didàctic inspirat en l'IDH, no l'IDH oficial del PNUD, que usa altres fórmules.

Renda per habitant: 25.000 € als dos països.

Figura 6.2. Mateix PIB per habitant, diferent índex de desenvolupament

CLAU · EL PIB MESURA EL QUE ES PRODUÏX, NO COM ES VIU

Un PIB alt no garanteix una vida millor. Per a valorar el benestar cal mirar també com es reparteix la renda, la salut, l'educació i l'estat del planeta.

ACTIVIDADES

4. Un país té un PIB de 300.000 milions d'euros i 10 milions d'habitants. Calcula el PIB per habitant i escriu dos coses que eixa dada no et diu.
5. Amb la dada de la comunitat, calcula quant li falta a la xifra valenciana per a igualar l'espanyola i explica per què un PIB per habitant més baix no vol dir que els seus habitants vagen pitjor.
6. *Amplia.* En el cas, el país B aconseguix que l'escolarització passe de 8 a 10 anys. Calcula el nou índex d'escolarització i la nova mitjana.

6.3 Alternatives al creixement

Si créixer més no sempre vol dir viure millor, potser hi haja altres maneres de mesurar i de produir.

Hui es debat quin tipus de creixement volem. Algunes persones defenen el **creixement sostenible**: millorar el benestar amb menys recursos i menys emissions per cada unitat produïda, gràcies a la tecnologia i a l'eficiència. Unes altres proposen el **decreixement**: reduir sobretot les activitats de més impacte als països més rics i repartir millor el que hi ha. Són idees diferents i es discutixen amb dades i arguments. L'important és que cada postura diga quines dades usa i quins efectes espera, i no només què voldria que ocorreguera.

L'**Economia del Bé Comú** és una proposta de l'economista austríac Christian Felber que mesura l'èxit d'una empresa per la seua contribució a la societat i no només pel seu benefici. Es basa en quatre valors: dignitat humana, solidaritat i justícia, sostenibilitat ambiental, i transparència i participació. Les empreses que s'hi adherixen, de forma voluntària, poden elaborar un balanç del bé comú on puntuen com tracten la seua plantilla, els seus proveïdors i l'entorn; no és el balanç comptable que exigix la llei. Així poden saber en què millorar i mostrar-ho amb transparència a qui compra els seus productes.

L'**economia circular**, que ja coneixes, també pot aplicar-se a una ciutat: reutilitzar i reparar en compte de llançar, compostar les restes de menjar, compartir ferramentes o obrir botigues de segona mà. I s'evita comprar coses noves que no fan falta. També es poden crear bancs del temps, on una persona oferix una hora del seu treball a canvi d'una altra hora d'una altra persona. Així es valora el temps de totes les persones per igual. Amb això es gasten menys recursos i poden sorgir ocupacions locals. Reparar un objecte pot allargar-ne la vida i evitar un residu o una compra nova. Un ajuntament pot, per exemple, oferir un local perquè veïns i veïnes arrangen bicicletes, roba o electrodomèstics. A més, els veïns es coneixen millor i el barri es cuida entre tots. Cada gest compta per al conjunt.

LA CIÈNCIA DIU

El 2009, una comissió de persones expertes, entre elles els economistes Joseph Stiglitz, Amartya Sen i Jean-Paul Fitoussi, va concloure que el PIB no basta per a mesurar el benestar i va recomanar complementar-lo amb indicadors de qualitat de vida, desigualtat i sostenibilitat.

Límit. És un informe de recomanacions, no una prova experimental; no va fixar un únic indicador que substituïsca el PIB i els països l'han aplicat de manera desigual.

ACTIVIDADES

7. Escriu tres exemples d'economia circular que podrien donar-se al teu barri i explica què s'estalvia amb cada un.

6.4 Els Objectius de Desenvolupament Sostenible

Molts països s'han posat d'acord en una llista de metes per a l'any 2030.

Al setembre de 2015, l'Assemblea General de les Nacions Unides va aprovar l'**Agenda 2030**, un pla per a millorar la vida de les persones i cuidar el planeta. Té 17 **Objectius de Desenvolupament Sostenible**, els **ODS**, amb 169 metes. S'agrupen en cinc idees, les «cinc P» en anglés: persones, planeta, prosperitat, pau i aliances. Entre ells hi ha el final de la pobresa, fam zero, educació de qualitat, igualtat de gènere, acció pel clima i reducció de les desigualtats. Cada objectiu té metes concretes amb què es pot mesurar si un país avança, com el percentatge de persones que tenen accés a aigua potable o el de xiques que acaben l'escola. Per això els ODS servixen també per a comparar i per a demanar comptes als governs. Moltes empreses i ajuntaments els usen com a guia per als seus plans. Si veus un pla municipal, busca quines metes treballa i quins indicadors usa per a mesurar-ne l'avanç, i podràs comentar-ho a classe amb dades a la mà.

Els ODS no imposen per si sols multes a les empreses: són un compromís entre països i una guia. Això no elimina les obligacions ambientals, laborals o d'igualtat que sí que fixen les lleis. Però poden servir per a decidir què fer al teu barri. Un banc d'aliments es relaciona amb «fam zero». Una campanya per a reparar bicicletes, amb «producció i consum responsables». Un hort escolar, segons el que faça, amb «fam zero», «salut i benestar» o «acció pel clima». I un grup que acompanya persones majors amb tràmits, amb «reducció de les desigualtats» i «salut i benestar». Eixa relació entre una acció xicoteta i un objectiu gran és la que hauràs d'explicar.

REVISA LA IA

Resposta simulada d'un assistent d'IA: «Els ODS són obligatoris per a totes les empreses: si no els complixen, les multen».

Què cal comprovar. Qui va aprovar els ODS i amb quina forma jurídica? Quina diferència hi ha entre un compromís entre països i una llei que obliga una empresa? On podries consultar la font oficial?

ACTIVIDADES

8. Relaciona cada iniciativa amb un ODS i explica per què: un hort comunitari, una app de préstec de llibres, un taller de reparació de mòbils vells i un servei d'acompanyament a persones majors.

9. *Amplia.* Llig esta notícia inventada i resumix-la en tres frases: «Un ajuntament ha creat un mercat de segona mà per a reduir els residus. Els veïns ho valoren, encara que un comerciant critica que li lleva clientela. El govern local assegura que hi haurà més ocupació en reparacions». Què és un fet i què una opinió?

6.5 El nostre servei a la comunitat

Tot el que has après servix per a alguna cosa: fer una millora real al teu barri.

Un **projecte de servei a la comunitat** és una acció planificada per a millorar la vida de les persones del teu entorn alhora que aprens. Per a dissenyar-lo fan falta set passos. Primer, la **necessitat**: quin problema hi ha i a qui afecta, amb dades fiables i només les dades personals imprescindibles. Segon, l'**objectiu**, que ha de ser concret, i l'ODS amb què es relaciona. Tercer, les **activitats**: què es farà exactament. Quart, els **recursos i el cost**: qui ajuda, quin material i quants diners. Cinqué, el **calendari**: quan i quantes vegades. Sisé, com sabràs si funciona, amb **indicadors**, que són dades que es poden comptar: d'activitat, com les atencions realitzades, i de resultat, com que 8 de cada 10 aconseguisquen demanar una cita sense ajuda. Seté, la **presentació**: com ho explicaràs a qui ha de recolzar-lo. Cada pas és una pregunta que algú del barri et faria.

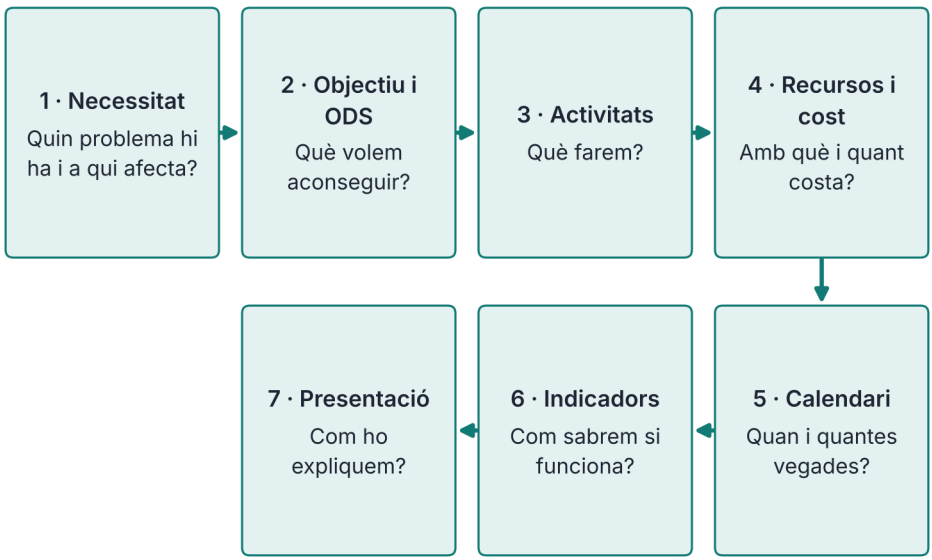

Figura 6.3. Els set passos de la fitxa d'un projecte de servei

Un exemple, de huit divendres encara que el vostre en dure quatre: «Punt de tràmits». Amb una persona adulta responsable, l'alumnat ajuda persones majors de l'associació de veïns a demanar cites, usar aplicacions i detectar missatges fraudulents, sense demanar claus ni fer gestions en nom seu. L'objectiu és fer 40 atencions, 5 per sessió, i es relaciona amb la reducció de les desigualtats. El pressupost és senzill:

Partida	Cálculo	Coste
Guies impreses	40 guies × 1 €	40 €
Material	carpetes i bolígrafs	25 €
Aigua i paper	8 divendres × 2,50 €	20 €
Imprevistos	marge per a allò no previst	15 €
Total	40 + 25 + 20 + 15	100 €

Fer un projecte així també et canvia. Treballes amb altres persones, uses la teua creativitat, et sents útil i saps que pertanys a un barri on pots aportar alguna cosa. Quan arribe el dia de la presentació, al juny, cada equip contarà el que ha fet i els pròxims passos, i les persones del barri podran opinar i recolzar-lo.

PER AL TEU PROJECTE · E6

Prepara la fitxa E6, «El nostre servei, a punt per a presentar». Completa els set passos amb la necessitat d'E1, les idees d'E2 i E3, el cost d'E4 i les dades d'E5, i escriu un guió de presentació de tres minuts. Indica quina persona adulta acompanyarà el servei i fins on arribeu. Amb ella fas el Lliurament 2 (E1 a E6).

ACTIVIDADES

10. Completa la fitxa del projecte del teu equip amb els set passos. Per a cada pas, escriu una frase i una dada concreta, fictícia si encara no la tens.

11. Amb l'exemple del «Punt de tràmits», calcula quantes atencions es farien en total amb 8 sessions de 5 atencions i quant ix cada atenció amb un cost total de 100 €.

EL TALLER DE 3R B

Contar a la gent de la plaça

Un dimarts d'abril, amb l'autorització de l'institut, Martina i Salma van eixir a la plaça de la font a les onze del matí. Portaven una llibreta verda i dos bolígrafs. Inés els havia donat un encàrrec molt senzill.

—Compteu qui passa i què fa. Primer observeu, sense preguntar res.

Es van asseure en un banc. Martina, amb el seu xandall blau, va dibuixar una taula amb tres columnes: «Hora», «Quantes persones» i «Què fan». Salma, amb la jaqueta vaquera cordada, mirava al seu voltant sense dir res. Va passar un repartidor amb una caixa. Va passar una mare amb un carret. Van passar dos xics amb patinet.

—Sense voltes —va dir Martina, apuntant—: huit persones en deu minuts.

—Compta també qui es queda —va dir Salma.

Darrere del seu banc, en un altre, tres persones majors xarraven en veu alta, amb les bosses de la compra als peus. Una senyora d'abric clar va traure el mòbil de la bossa i el va mirar durant un temps amb el front arrugat.

Martina i Salma, assegudes en un banc amb una llibreta; darrere, tres persones majors xarren.

—No entenc què em vol dir això —va dir la senyora als seus amics—. «El seu paquet està retingut. Pague 1,99 euros per a rebre'l». Jo no espere cap paquet.

—Doncs pagues i ja està —va dir el senyor de la boina—. Serà una ximpleria.

Salma va alçar la vista de la llibreta i es va girar en el banc.

—Perdone, puc preguntar-li una cosa? Espera vosté un paquet?

—No, filla. Per això no ho entenc.

—I això com ho sap vosté?

—Doncs perquè no he comprat res. Tu creus que és de veres?

Martina es va acostar amb la llibreta.

—Sense voltes: no el pague. Si no ha demanat res, és quasi segur un engany per a traure-li els diners o les dades de la targeta.

—I com puc comprovar-ho? —va preguntar la senyora.

—Es crida a l'empresa que reparteix els paquets, però no pel telèfon del missatge, sinó pel que ix en la seua pàgina oficial —va dir Salma—. I mentrestant, no polse l'enllaç.

La senyora va respirar a fons.

—És que a mi estes coses del mòbil em fan molta por. El meu fill viu lluny i no m'atrevisc a preguntar-li-ho tot. Abans s'anava al banc i ja està. Ara, per a una cita al metge, cal baixar-se una aplicació.

—I a mi m'escriuen coses així cada setmana —va dir el senyor de la boina, i va riure sense ganes.

Martina i Salma es van mirar. Salma va tornar a la llibreta i va començar a escriure una llista: «Cites per internet. Missatges falsos. Aplicacions del banc. Hi ha persones que no s'atrevixen a preguntar».

—Trenta-dues persones en mitja hora —va dir Martina—. D'eixes, dotze semblaven majors. I quatre han mirat el mòbil diverses voltes.

—Comptat, no inventat —va dir Salma.

Un xic amb una motxilla va passar per davant del banc i es va detindre a mirar la llibreta.

—Què apunteu? —va preguntar.

—Qui passa per la plaça i què el preocupa —va respondre Martina—. És per a un treball de classe.

—Doncs apunteu també que l'autobús arriba tard —va dir ell, i va seguir el seu camí.

Salma va somriure, va agafar el bolígraf verd i va escriure una línia més. Es va adonar que cada persona portava el seu propi problema i que cap no el contava igual.

Quan van arribar a l'institut, Inés les esperava a la porta amb les targetes de cartolina. Els va demanar que ho contaren tot sense donar opinions, amb les xifres exactes i sense adorns. Mentre elles llegien la llibreta, Inés va anar ratllant en un full les idees que encara no tenien dades.

—Tenim indicis d'una necessitat, amb hores —va dir Martina—. Falta comprovar-la. I la sala de l'associació està lliure els divendres.

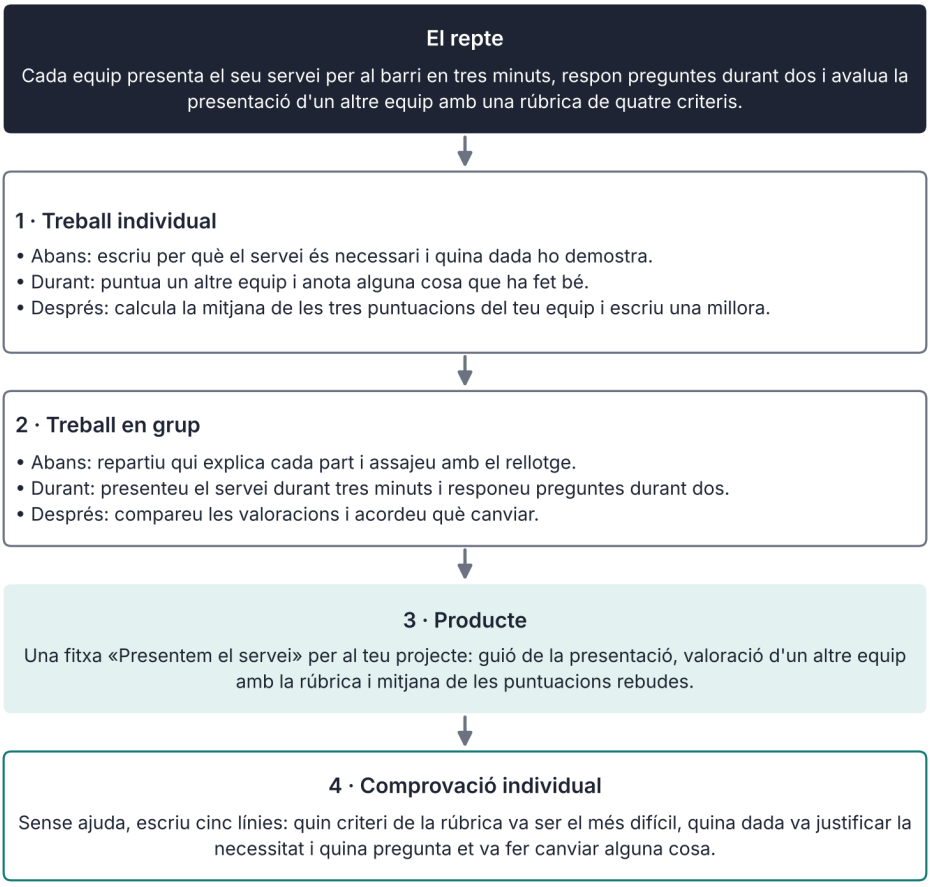
—I sabríem ajudar tots? —va preguntar Salma.

Inés no va respondre. Els va donar una targeta en blanc a cada una. Martina va escriure «Punt de tràmits» i la va subratllar tres voltes; després es va quedar mirant la targeta de Salma un bon moment. Salma, al seu costat, va escriure una sola paraula amb interrogants: «Tots?».

SITUACIÓ D'APRENENTATGE

Presentem el servei

Repte. Cada equip presenta el seu servei per al barri en tres minuts, respon preguntes durant dos i avalua la presentació d'un altre equip amb una rúbrica de quatre criteris. **Producte.** Una fitxa «Presentem el servei» per al teu projecte: guió de la presentació, valoració d'un altre equip amb la rúbrica i mitjana de les puntuacions rebudes. **Dades.** Temps: 3 minuts d'exposició i 2 de preguntes. Rúbrica: quatre criteris (la necessitat s'explica amb dades, l'objectiu es relaciona amb un ODS, el pressupost quadra, la presentació és clara), cada un d'1 a 4 punts; el màxim és 16. Exemple: 3 + 4 + 3 + 2 = 12 punts, el 75 %. Tres equips valoren el mateix equip i la nota és la mitjana: la suma de les tres puntuacions entre 3. Cada criteri: 1 = no es complix, 2 = en part, 3 = bé, 4 = molt bé. **Comprovació individual.** Sense ajuda, escriu cinc línies: quin criteri de la rúbrica va ser el més difícil, quina dada va justificar la necessitat i quina pregunta et va fer canviar alguna cosa.

Així es desenvolupa la situació d'aprenentatge

INFORME

La Comunitat Valenciana i l'Agenda 2030

L'Agenda 2030 té 17 objectius i cada un té indicadors per a saber si s'avança. L'Institut Nacional d'Estadística arreplega les dades que permeten seguir eixos indicadors a Espanya i en les seues comunitats. Això permet preguntar-se amb números on fa falta més esforç.

Un exemple és el primer objectiu, el final de la pobresa. Per a mesurar-lo, s'usa l'indicador **AROPE**, que significa «en risc de pobresa o exclusió social». Una persona hi entra si complix almenys una de tres condicions: està en risc de pobresa per la seua renda, patix carència material i social severa o viu en una llar amb molt baixa intensitat de treball. No és el mateix que dir que eixa persona «és pobra»: és un indicador de risc.

Segons l'Enquesta de Condicions de Vida de 2025, el 30,7 % de la població de la Comunitat Valenciana estava en risc de pobresa o exclusió social, enfront del 25,7 % del conjunt d'Espanya. És a dir, cinc punts percentuals més. El 2023 i el 2024, la xifra valenciana va ser del 29,6 % i del 29,9 %: del 2023 al 2025 ha pujat 1,1 punts percentuals. El 2025, a la Comunitat Valenciana: 26,0 % en risc de pobresa per renda, 6,9 % amb carència material i social severa i 7,9 % amb baixa intensitat de treball; no se sumen perquè se solapen.

Una xifra així servix per a plantejar preguntes més que per a donar respostes. Quina part es deu als ingressos baixos i quina a la falta d'ocupació? Afecta més unes edats que unes altres? Per a entendre-ho fan falta altres dades, com la taxa d'atur o el preu de l'habitatge. I per a actuar, fan falta projectes pròxims, com els que desenvolupen associacions, ajuntaments i persones voluntàries, que poden acompanyar persones a fer tràmits o a trobar recursos, sense substituir professionals ni gestionar res en nom seu sense autorització.

Hi ha també un límit que convé recordar. L'enquesta pregunta a una mostra de llars, així que els seus resultats tenen un marge d'error. A més, l'indicador resumix la situació d'un any, i algunes variables d'ingressos es referixen a l'any anterior a l'entrevista; no conta com ha arribat cada persona a ella, ni quant durarà.

Cada objectiu es pot traduir a una pregunta senzilla i mesurable, i eixa pregunta és la que després pot discutir-se en una classe, en una associació o en un ajuntament. Els ODS ajuden a mirar la realitat amb una llista comuna, però l'important ocorre en el pròxim: un barri, una associació, un projecte de quatre divendres. Si una xifra baixa o puja, això no ocorre sol: darrere hi ha decisions de persones, empreses i administracions, i també la sort de cada família.

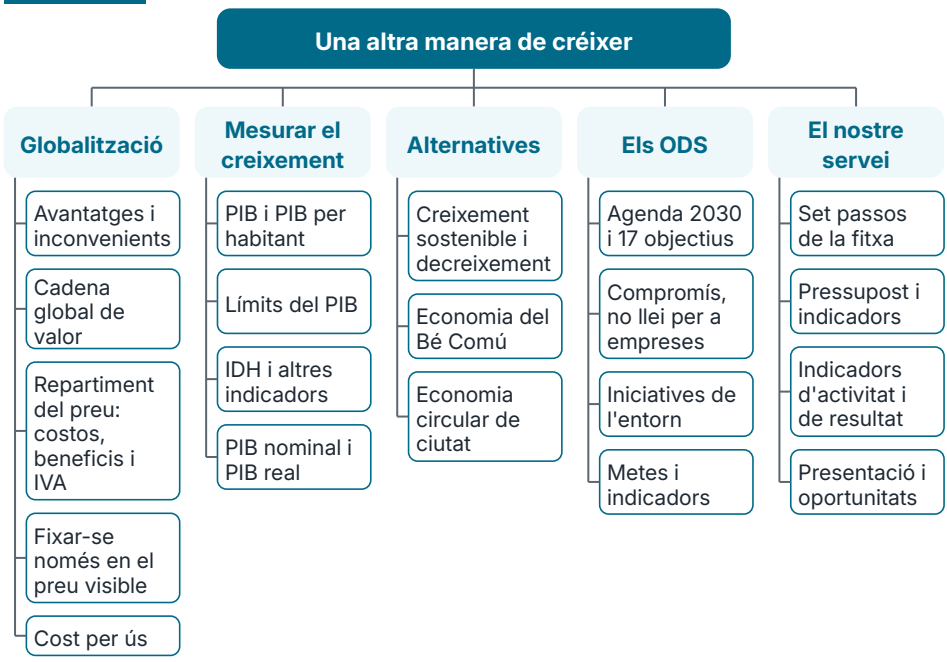
Per a pensar: quin ODS et pareix més important al teu barri? Quina dada necessitaries per a comprovar-ho i d'on la trauries?

Font: INE, Enquesta de Condicions de Vida 2025, risc de pobresa o exclusió social (AROPE) per comunitat autònoma (consulta: 20/11/2026).

ACTIVITATS

12. En l'episodi, Martina i Salma compten a la gent de la plaça. Explica per què Inés els demana que no pregunten encara i quina diferència hi ha entre comptar i opinar. Posa un exemple de cada cosa pres de l'escena de la plaça.
13. A la plaça van comptar 32 persones, de les quals 12 semblaven majors (edat estimada a ull). Calcula el percentatge de persones que semblaven majors i explica per què eixa dada no basta per a saber quantes necessiten ajuda amb els tràmits. Proposa quina altra dada arreplegaries i com ho faries sense molestar ningú.
14. Revisa esta resposta simulada d'un assistent d'IA: «Si el PIB d'un país creix, totes les persones d'eixe país viuen millor». Què falla? Escriu dos indicadors que ajudarien a comprovar-ho i explica d'on podries obtindre'ls.
15. Amb les dades de l'informe, calcula la diferència en punts percentuals entre la Comunitat Valenciana i Espanya en l'indicador AROPE i què significaria en dos grups hipotètics de 10.000 persones, no un recompte real. Escriu una frase que interprete el resultat sense exagerar.
16. Llig esta notícia inventada: «La globalització destruïx l'ocupació del nostre barri. Segons un expert, ja hem perdut tres fàbriques». Separa fets i opinions, assenyala quina afirmació es pot comprovar però encara no està verificada i escriu quina dada demanaries per a comprovar-la, a qui la demanaries i què faries si no existira.
17. Tria tres ODS que encaixen amb el «Punt de tràmits» i explica en una frase com contribuïx el servei a cada un i quin indicador usaries per a saber-ho.
18. Un grup proposa un hort en què 12 famílies arrepleguen 4 kg de verdura al mes cada una. Calcula els quilos a l'any, quants quilos arreplega cada família en eixe temps i relaciona el projecte amb un ODS i amb l'economia circular i escriu una pregunta que faries a l'associació de l'hort.
19. Transferència individual, sense ajuda: descriu en sis línies un servei que el teu barri necessitaria. Escriu la necessitat amb una dada real i la seua font (o marca-la com a fictícia), l'objectiu, una activitat, el cost aproximat i com sabries si funciona.
20. Una tauleta costa 121 € amb el 21 % d'IVA inclòs. Calcula el preu sense IVA i la quota d'IVA, i explica per què la quota no és el 21 % de 121 €.
21. El teu equip té 100 € i dos idees: A costa 60 € i permet 30 atencions; B costa 80 € i en permet 50. Calcula el cost per atenció de cada una, decidix quina triaries i raona què més tindries en compte.
22. En un país, el PIB nominal puja un 5 % i els preus, un 3 %. Calcula quant creix aproximadament el PIB real (divideix 1,05 entre 1,03) i explica per què cal descomptar els preus.

ESQUEMA

RESUM

La **globalització** acosta economies i persones: abarateix i diversifica els productes, però pot deixar sense ocupació uns, empitjorar les condicions laborals d'altres si no hi ha protecció, contaminar i crear dependències. Seguir una **cadena global de valor**, com la d'una samarreta, mostra com es reparteix el preu entre costos, beneficis i impostos. El **PIB** mesura el valor del que es produïx en un territori durant un període; si es descompten els preus, el **PIB real** indica si s'ha produït més. El **PIB per habitant** el divideix entre la població, però no diu com es reparteix la renda, ni compta el treball domèstic no pagat, ni descompta el dany ambiental. Per això s'usen altres indicadors, com l'**IDH**, que combina salut, educació i ingressos. Com a alternatives es discutixen el **creixement sostenible**, el **decreixement**, l'**Economia del Bé Comú** i l'**economia circular** aplicada a una ciutat. L'**Agenda 2030** de les Nacions Unides fixa 17 **ODS** i 169 metes, un compromís polític entre països que orienta el que podem fer prop; no imposa multes a les empreses, però les lleis sí que les obliguen. Un **projecte de servei a la comunitat** es dissenya amb set passos: necessitat, objectiu amb ODS, activitats, recursos i cost, calendari, indicadors i presentació. Tot açò servix per a la teua fitxa E6: un servei concret, amb dades, pressupost i una manera de saber si funciona. Recorda que una dada, per si sola, no explica res: cal comparar-la, preguntar-se d'on ix i què deixa fora, i contrastar-la amb el que veuen les persones del barri. I quan presentes el teu servei, conta amb claredat quina necessitat atén, a quantes persones arriba i quin ODS toca.

Ferramentes

Plantilles per al teu projecte. Fotocopia-les o copia-les al teu quadern.

El que necessita el nostre barri · E1

Observa el barri de l'institut i anota sis necessitats, observades o proposades, amb l'evidència que tingues; no anotes noms. En «Qui la cobrix» pots marcar-ne diverses: famílies, empreses, administracions, associacions o altres entitats, o ningú.

Necessitat	Qui la cobrix ara	Com ho sé
Necessitat 1		
Necessitat 2		
Necessitat 3		
Necessitat 4		
Necessitat 5		
Necessitat 6		

El meu DAFO personal · E2

Una línia per casella i amb exemples reals del teu dia a dia: classe, esport, casa o amics. Fortaleses i debilitats són internes (parlen de tu); oportunitats i amenaces són externes (parlen del que et rodeja).

Casella	El que escric
Les meues fortaleses	
Les meues debilitats	
Oportunitats que veig	
Amenaces que veig	

Rols de l'equip · E2

Repartiu els cinc rols i anoteu una tasca clara per a cadascun; si sou més, es compartixen. El rol és una responsabilitat, no un comandament: les decisions es prenen en equip i, quan es puga, els rols s'intercanvien. Reviseu el repartiment cada dues setmanes.

Rol	Qui	Què fa
Coordinació		
Secretaria		
Portaveu		
Materials		
Temps		

Com llegir una notícia econòmica · E5

Llig la notícia sencera abans d'omplir. Si no trobes la dada en el text, escriu «no ho diu». En la font anota institució, publicació, data i enllaç.

Pregunta	La meua resposta
Què diu en una frase?	
Qui la signa i quan?	
Quina dada amb xifra dona?	
D'on ix? Font i data	
Quin terme econòmic hi apareix?	
Què falta per a comprovar-ho?	

Fets i opinions · E5

Copia tres frases de la notícia i marca-les. Un fet es pot comprovar amb una dada o una font, encara que pot ser fals; una opinió expressa el que algú pensa o sent. Si encara no ho has comprovat, escriu «fet sense comprovar». Com ho comprove? Escriu on buscaries la dada.

Frase de la notícia	Fet o opinió	Com ho comprove?
Frase 1		
Frase 2		
Frase 3		

El meu currículum · Unitat 5

Plantilla per a una persona fictícia o per a tu, amb dades que pugues compartir a classe. Una pàgina, frases curtes i verbs d'acció. Usa un nom o pseudònim i un contacte fictici; no poses mai telèfon, adreça ni dades privades de la teua família. Perfil: què estudies, què saps fer i què vols aprendre.

Apartat	Què escric
Nom i contacte (fictici)	
Perfil (dues línies)	
Formació	
Experiència o activitats	
Habilitats	
Idiomes	

Preguntes d'una entrevista de treball · Unitat 5

Prepara una resposta breu i certa per a cada pregunta, amb una situació i el que vas fer o faries. Assaja-les en veu alta amb una companya o un company.

Pregunta	La meua resposta	Exemple real
Parla'm de tu		
Per què aquest lloc?		
Què se't dona bé?		
Què et costa?		
I si no entens una consigna?		

Fitxa del nostre servei · E6

Omple-la amb l'equip. En «ODS» escriu el número i el nom de l'objectiu de l'Agenda 2030 amb què es relaciona. En «Recursos i cost (€)» afig la persona adulta de referència i els límits d'accés a dades. En «Com sabrem si funciona» posa un objectiu mesurable, amb unitat i termini (per exemple, 8 de cada 10 participants resolen una gestió). En «Presentació»: a qui, com i quan. Les fitxes E3 i E4 estan en les caixes «Per al teu projecte» de les unitats 3 i 4.

Apartat	La nostra resposta
Nom del servei	
Necessitat que cobrix	
Objectiu	
ODS relacionat	
Activitats	
Recursos i cost (€)	
Calendari	
Com sabrem si funciona	
Presentació	

josesande.com